

ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ | ਜਵਾਂ तरंग | **Jawan Tarang**
Volume - XI, Issue 2024-2025

Jawan Tarang

DEPARTMENT of YOUTH WELFARE
PANJAB UNIVERSITY, CHANDIGARH

Editorial Board

Prof. (Dr.) Renu Vig
Chief Patron

Dr. Sukhjinder Rishi
Chief Editor

Dr. Tripta Parmar
Editor

Dr. Kulwant Singh Rana
Staff Editor (Punjabi)

Dr. Sarita Chauhan
Staff Editor (Hindi)

Dr. Manisha Gangahar
Staff Editor (English)

Dr. Monita Dhiman
Staff Editor (Pictorial/Design)

Prof. (Dr.) Renu Vig
Vice Chancellor
Panjab University, Chandigarh

MESSAGE

At Panjab University, our guiding philosophy is beautifully encapsulated in the timeless Sanskrit shaloka, "Tamso Maa Jyotirgamaya" which means "From darkness, lead me to light." This motto is not merely inscribed in our emblem; it is deeply woven into the very fabric of our University. We are committed to nurturing enlightened minds, fostering thoughtful leaders, and shaping a generation inspired by knowledge, compassion, and creativity.

Central to this mission is the Department of Youth Welfare, which plays an instrumental role in channeling the immense energy, imagination, and passion of our young scholars. Through a rich array of cultural, literary, and artistic engagements, ranging from Youth and Heritage Festivals to leadership camps and creative workshops, the Department empowers students to discover their potential, express themselves meaningfully, and connect across boundaries of discipline and background.

These vibrant platforms not only cultivate artistic expression and literary talent, but also instill in our students the values of teamwork, discipline, cultural appreciation, and resilience. The joy of collaboration, the thrill of performance, and the quiet dedication behind each rehearsal or written piece contribute to memories and friendships that last a lifetime. We take great pride in the Department's consistent excellence, most recently exemplified by winning the All-Over Championship Trophy at the Punjab State Inter-University Youth Festival for the third consecutive year, a remarkable testament to the spirit and caliber of our student community."

Jawan Tarang, the annual magazine of the Department, is a celebration of youthful brilliance, a vibrant tapestry of voices, visions, and aspirations. It not only captures the creativity of our budding writers but also stands as a testament to the university's enduring commitment to holistic education.

I offer my heartfelt congratulations to all the students whose work is featured in this edition, to the Editorial Board for their thoughtful curation, and to the Department of Youth Welfare for its unwavering dedication. May this magazine continue to inspire, enlighten, and elevate.

With warm regards and best wishes for continued success and innovation.

Prof. (Dr.) Renu Vig

DR. MAMTA R. AGGARWAL
Additional Secretary
Association of Indian Universities (AIU),
New Delhi

MESSAGE

It gives me immense pleasure to learn that the Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh, is bringing out its annual magazine 'Jawan Tarang' for the academic session 2024-25.

I am particularly delighted to note that this vibrant platform will showcase the literary voices of students from the University's affiliated and constituent colleges, as well as its various departments. Initiatives like these are instrumental in nurturing creativity, encouraging self-expression, and strengthening the collective identity of the student community.

By offering space for original thought and creative writing, not only reflects the intellectual spirit of the youth but also shapes their worldview and confidence-skills vital for success in all walks of life.

I extend my heartfelt congratulations to the editorial team and all contributors, and I wish 'Jawan Tarang' continued growth and success in the years ahead.

Dr. Mamta R. Aggarwal

ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਰਿਸ਼ੀ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ,
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

MESSAGE

ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਜਨਸੰਖਿਆ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਭਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਤਾਜ਼ੇ, ਜੀਵੰਤ, ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਤੇਜ਼ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਦਾ ਹਾਣੀ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਨੀਂਹ ਹਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯੁਵਕ-ਮੇਲੇ, ਲੋਕ-ਮੇਲੇ, ਯੁਵਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕੈਂਪ, ਹਾਈਕਿੰਗ ਟਰੈਕਿੰਗ ਕੈਂਪ, ਸੈਮੀਨਾਰ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਆਦਿ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੋਈ ਸਧਾਰਣ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਨਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੰਭ ਫੈਲਾਅ ਕੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲੜੀ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ' ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਅੰਕ ਦੀ ਆਮਦ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਸਾਲ ਭਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਸਾਂਭਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ।

ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਰਿਸ਼ੀ

DR. TRIPTA PARMAR

Editor (English Section)

*Principal, Sant Darbara Singh College of
Education for Women, Lopon, Moga*

MESSAGE

"Don't wait for the perfect moment. Take the moment and make it perfect."

Dr. A. P. J. Abdul Kalam

The present edition of "Jawan Tarang" reflects on the profound theme: Unity in Duty, Excellence in Service. It encapsulates the very essence of what makes an institution, a society and a nation thrive-collaboration, responsibility and a relentless pursuit of excellence.

In an academic environment, unity in duty signifies our collective commitment to learning, teaching and innovation. Each of us plays a crucial role in upholding the values that define our institution. It is through this shared sense of purpose that we foster an environment where knowledge flourishes, ideas take shape and aspirations turn into achievements.

Excellence in service, on the other hand, reminds us that true success is measured not just by personal accomplishments but by our contribution to the greater good. Service to our community, society and the world transforms knowledge into an impact. It is the selfless dedication of educators, the tireless efforts of students striving for a better future and the vision of leaders who guide with wisdom and integrity that collectively shape a society built on knowledge, progress and excellence in service.

The 10th edition of "Jawan Tarang" is a successful effort to showcase creativity and high caliber of young writers witnessed in our Youth Festival Competitions at Zonal and Inter-zonal levels. I hope they will exemplify these ideals in their lives to build a better future.

Finally, I sincerely thank the Worthy Vice Chancellor, Panjab University, Chandigarh for providing me an opportunity to be part of the Editorial Board. I am equally grateful to the Director, Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh and my Co-editors for their unconditional support, dedication and team work.

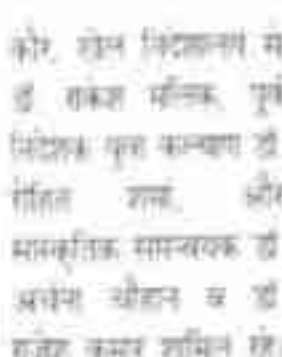
Let us move forward together as it is our collective strength that we find our greatest potential.

Wishing a happy and progressive reading to all!

Dr. Tripta Parmar

पीयू यूथ वेलफेयर डिपार्टमेंट के वार्षिक सम्मान समारोह में मेधावी छात्रों और विजेताओं को किया गया सम्मानित

पंचगङ्गा: भारत दुनियाँमें (पृष्ठ) के एक केन्द्रित विद्युत की ओर भारत हमारा हीन में कौन प्रमुख विद्युत प्रयोग का उपयोग कर रहा। भारत का देश दुनियाँमें के हीन विद्युत की ऊर्जा की प्रदान देता और यह वैश्विक तापीयता में उनके प्रदान के

सुरभोज युवा कल्याण
सुखानंदर सिंह कृषि दूर
एँ तर्का के मजबूत से लें।

पीयू के युवा कल्याण विभाग ने आयोजित किया वार्षिक पुरस्कार वितरण

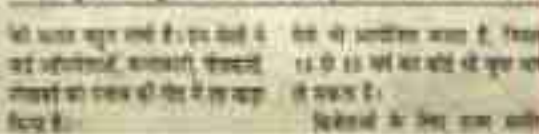
संशोधन प्रकल्प/परियोजना

5

ਪੰਜਾਬ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦ्याਲਯ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਾ ਓਵਰਓਲ ਚੈਂਪਿਯਨ

अनुसार, यह क्षेत्र विपन्न वर्गों का है। विपन्नता दर १९९०-१९९१ के दौरान १०.५ प्रतिशत थी और १९९२-१९९३ के दौरान १०.५ प्रतिशत था। इस प्रकार विपन्नता दर १९९०-१९९१ के दौरान १०.५ प्रतिशत थी।

[illegible]

ਅੰਤਰ-ਵਰਸਿਟੀ ਯੁਵਕ ਮੇਲਾ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦਾ ਸਮਾਪਤ

ਸ਼ਾਹੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਧੂਮੀਯਾਰੀਸੀ ਵਿੱਚ
ਕਰਕਾਇਆ ਸਾ ਹਿਯਾ ਖੇਡਕ-ਕਰੀਸੀ
ਸੁਧਾਰ ਮਿਲਾ ਅੰਮਿ ਸਿੰਧੇ ਹੋ ਗਿਲਾ
ਸੰਗੁਰੇ ਧੁਆਕੀਲਾ ਵਿੱਚ ਪਾਧਰ ਫੁੱਲ
ਅੰਮਿ ਦੇ ਸੇਧ ਦੇ ਆਧਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ
ਧੂਮੀਯਾਰੀਸੀ ਚੰਗੀਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾਅ
ਟੋਕਾਈ ਜਿਹੀ। ਤਦਸੀ ਧੂਮੀਯਾਰੀਸੀ
ਕਰਕਾਇਆ ਨੇ ਰੂਪਾ ਸਥਾਨ ਅੰਮਿ ਚੰਗੀ

ਜੀ. ਐੱਨ. ਡੀ. ਯੂ. ਵਿਖੇ ਅੰਤਰ-ਵਰਸਿਟੀ
ਯੁਵਕ ਮੇਲਾ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮਾਪਤ

[illegible]

ਅਪਣੇ ਸਿੱਖ ਉੱਤੇ ਯੁੱਗੀਤਮ ਭੇਜਿਆ
ਸਰਕਾਰ ਸ਼ੀਰ ਆਪਣੇ ਭੇਜਿਆ। ੭
ਯੁੱਗੀਤਮੀਆਂ ੨ 2500 ਤੋਂ ਵੱਧ
ਯੁੱਗੀਤਮੀਆਂ ੨ 30 ਯੁੱਗੀਤਮੀਆਂ

[illegible]

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਇਨਾਮ ਵੰਡ ਸਮਾਰੋਹ

ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗੋ ਪੀ. ਧਰਮਾ ਭੇਂਡੇ ਪੜ੍ਹਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਇਨਾਮ ਵੰਡ ਸਮਾਰੋਹ

[illegible]

अन्य महत्वपूर्ण समाचार

इंटर यूनिवर्सिटी में मेडल विजेता किए सम्मानित

जाना, ज़ोरीपट : पञ्जाब सुनिधिपति के किशोरिन्ट आका सुन देसपेनस की ओर से ज़ोरीपट पुरखाना विद्यालय समारोह एवं आभ्युत्थन किया गया। पञ्जाब हनुमन्त हस्त में हनुमन्त काशीय में पैरु खीनसुपट ज़ोरीपटर ज़ोरीपट में मरुतसुपट के और पर ज़ोरीपट इनाम कीके

**ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅੰਤਰ-ਵਰਸਿਟੀ ਯੁਵਕ
ਮੇਲੇ 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਮਾਰੀ ਬਾਜ਼ੀ**

सत्यमेव जयते

ਅਪਣੇ ਸਿੱਖ ਉੱਤੇ ਯੁੱਗੀਤਮ ਭੇਜਿਆ
ਸਫ਼ਾਕਾਰ ਅੰਤਿਮ ਅੰਤਿਮ ੦ ਰਿਪੋਰਟ। ੭
ਯੁੱਗੀਤਮਿਟੀਆਂ ੨ 2500 ਤੋਂ ਵੱਧ
ਯੁੱਗੀਤਮਾਂ ੭੦ ੩੦ ਯੁੱਗੀਤਮਾਂ

1,000 ಕೆ.ಎಂ.ಎ. (Kilometers) ದೂರ
1,000 ಕೆ.ಎಂ.ಎ. (Kilometers) ದೂರ
1,000 ಕೆ.ಎಂ.ಎ. (Kilometers) ದೂರ

ANNUAL REPORT

Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh

The Department of Youth Welfare, being an important part of the University and working for the overall development of the students, was set up in 1958 under the Directorship of Dr. K. C. Anand as its Founder Director. At present Dr. Sukhjinder Rishi is heading the department as the Director and Dr. Tejinder Gill is working as the Assistant Director with an objective of nurturing the young minds for the overall development of their personality. The core aims and objectives of the department are:

- ❖ To channelize creative energy and enthusiasm of the young students.
- ❖ To provide students with an atmosphere of creativity and group participations that their latent potentialities and talent find an outlet in joyous and fruitful ways.
- ❖ To inculcate feelings of patriotism and nationalism among participating students and to acquaint them with their rich cultural heritage and human values.
- ❖ To create a sense of belonging and commitment to the country and provide youth with a meaningful direction for the realization of national goals.
- ❖ To inculcate a spirit of adventure and positive thinking and respect for higher values, human goodness and noble behaviour.
- ❖ To provide opportunities to youth for self-development and character building and also for imbibing quality of leadership, mutual tolerance and fellow feeling.
- ❖ To preserve and promote rich folklore and traditional culture through display of diverse art and craft forms, thereby enriching culture and social life of the region.

Keeping in view its objectives, the department organizes chain of activities throughout the year such as Youth Leadership Training, Hiking Trekking & Rock-Climbing Camps, Panjab University Zonal Youth & Heritage Festivals, Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festivals. The Department also makes the efforts for the participation of the University students in Inter-University Youth Festivals at State, North and National level. The Department is successfully running Student Holiday Homes (Youth Hostels) at Chandigarh and Dalhousie. As the department encourages the young students to come forward and prove themselves by participating in various creative activities in the same way the active participation of the students in these activities encourage the department to provide them with more and more opportunities for their overall development.

The year 2024-25 has been an extremely fruitful for the department as it has made great strides with significant achievements at various levels. Following are some of the glimpses of the glorious achievements of the department for the year 2024-25:

Punjab State Inter University Youth Festival 2024-25

Panjab University won first position in the Overall Championship Trophy of the Punjab State Inter University Youth Festival organized by Directorate of Youth Services, Government of Punjab at Punjab Agriculture University, Ludhiana, from November 26 to 29, 2024. Panjab University won 19 First Prizes, 6 Second Prizes and 6 Third Prizes out of a total of 46 events. It is pertinent to note here that this is the third time that Panjab University has bagged Overall Championship Trophy. The details of the positions secured in this event are given below:

First Position

Folk Song: Sarabjeet Kaur: Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh

Kavishari/Kali Singing: Rabia, Ritu, Tanveer: Dev Samaj College for Women, Ferozepur City

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

Classical Dance: Taranjot Singh: S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Gidha: Ravinder Kaur, Ishrat Ali, Jasleen Kaur, Simrandeep Kaur, Manseerat Bali, Simone Bisht, Simranjeet Kaur, Kanishka Sodhi, Sukhpreet Kaur, Satwinder Kaur, Damanpreet Kaur: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Folk Dance (Sammi): Jasman Kaur, Ramandeep Kaur, Supreet Kaur, Ramandeep Kaur, Ramneek Kaur, Gurleen Kaur, Mehak, Suneha, Balwant Kaur, Sneha Rani, Tania: Dev Samaj College for Women, Ferozepur City

Folk Dance (Jhumar): Harshdeep Singh Batth, Mandeep Budhiraja, Lovepreet Singh, Harsh Saini, Ekjot Dhindsa, Rohit Kumar, Chetan Salaria, Sahajpreet Singh, Pankaj Handa, Omesh, Jashan Preet Singh: Panjab University Campus, Chandigarh

Bhangra: Varun Dogra, Shivom Dua, Jasmeen Singh, Sahil Kumar, Satinderpal Singh, Man Singh, Jashandeep Singh, Shahdeep Singh, Honey Sharma: G. N. Khalsa College, Ludhiana

Heritage Quiz: Komal Rani, Gurwinder Singh, Krishan Singh: Govt. College, Sri Muktsar Sahib

Collage Making: Prateek Dutt Sharma: Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh

Poster Making: Ankit Gupta: Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh

Cartooning: Nandan: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

On-the-Spot Photography: Mansi Chauhan: P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh

Crochet Work: Sviman Kumari: S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Tokri Making: Deepika: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

Paranda Making: Pooja Devi: Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian

Chhikku Making: Suhani Jaryal: Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian

Pakhi Designing: Amandeep Kaur: Dasmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib

Second Position

Group Shabad: Hiya Khosla, Sapna Purohit, Sonia, Jasleen Kaur, Taranjeet Kaur Lamba, Manmeet Kaur, Hargunpreet Kaur, Sushmeet Kaur Saluja: Ramgarhia Girls College, Ludhiana

Ravayeti Lok Geet: Lovepreet Kaur, Nitika, Simranjeet Kaur, Tamanna Mittal: Dev Samaj College for Women, Sec. 45, Chandigarh

On the Spot Painting: Achom Lamnganba: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Still Life Drawing: Bishnu: Govt. Home Science College, Sector- 10, Chandigarh

Bagh: Vishakha Devi: D. A. V. College of Education, Hoshiarpur

Peerhi Making: Priyanka: M. C. M. D. A. V. College for women, Sector- 36, Chandigarh

Third Position

Group Song (Punjabi): Ajay Ram, Simranpreet Kaur, Sandeep Kaur, Amrit Singh, Jaswinder Singh, Saloni: Govt. College, Hoshiarpur

Music Instrumental (Percussion): Anshwinder Singh: P. G. Govt. College, Sec. 46, Chandigarh

Folk Orchestra: Gurpreet Singh, Gursewak Singh, Armndeep Singh, Dilbahar, Manjinder Singh, Hardeep Singh, Sangeet Kamal, Jobanpreet Singh, Jashanpreet Singh, Rajanpreet Singh, Santosh Singh, Jagraj Singh: Baba Kundan Singh College, Muhar

Bhand: Parul Chouhan, Chirag Verma: Arya College, Ludhiana

Skit: Manish Kumar, Gagandeep, Harmanpreet, Amritpal Singh, Ritika, Sheral: S. G. G. S. Khalsa College Mahilpur

Guddian Patole Making: Bhajapreet Kaur: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

38th AIU Inter-University National Youth Festival 2024-25

The Panjab University contingent participated in the 38th AIU Inter-University National Youth Festival at Amity University, Noida (UP), from March 03 to 07, 2025. About 150 universities from all over India participated in this Festival which was organized by the Association of Indian Universities (AIU), New Delhi. **Panjab University bagged 4 first prizes, 1 second prize, 2 third prizes and 2 fourth prizes out of total 10 events of the festival. The details of the positions secured in this event are given below:**

First Position

Western Vocal Solo: Esha: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

Skit: Mahin Vaidya Arshiya Verma Khushi Sehgal Eishit Goel Tanmay Goel Gary Rajora G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh

Mehandi Designing: Neelam: Govt. College for Girls, Ludhiana

Second Position

Installation: Sahil, Prateek Dutt Sharma: Govt. College of Art, Sector 10, Chandigarh, Mohamad Atif: G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh, Achom Lamnganba: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Third Position

Group Song (Indian): Swar Sharma, Esha, Aditya Bhagra, Vanshika, Jasagam Kaur, Pragati: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

One Act Play: Mahin Vaidya, Arshiya Verma, Khushi Sehgal, Eishit Goel, Tanmay Goel, Garv Rajora, Simran Chopra, Kanak Thakur, Divyanshu: G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh

Cultural Procession: All Contingent of Panjab University, Chandigarh

Forth Position

Classical Vocal (Solo): Hargunpreet Kaur: Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana

Western Instrumental Solo: Aditya Bhagra: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

7th AIU Inter-University National Qawwali Competition 2024-25

The Panjab University contingent participated in 7th AIU Inter-University National Qawwali Competition at Maharishi Markandeshwar University, Mullana (Haryana) from March 28 to 29, 2025. About 12 universities from all over India participated in this Festival which was organized by the Association of Indian Universities (AIU), New Delhi. **Panjab University bagged 5th position in this competition. The details of the student participants in this event are given below:**

Fifth Position

Qawwali Singing: Swar Sharma, Esha, Aditya Bhagra, Ridham Chauhan, Jasagam Kaur, Pragati, Hitesh Sharma, Mahir Baweja, Navdeep Singh, Yuvraj Singh: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

All India Open National Youth Festival 2024-25

Approximately fifty-five (55) Students/Team Managers from Panjab University Campus and affiliated colleges represented Punjab State and Chandigarh UT in dance, music and fine art events during 28th All

India Open National Youth Festival which was organized by the Government of India, Ministry of Youth Affairs and Sports at Bharat Mandapam, New Delhi, from January 10 to 12, 2025.

38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2024-25

During the 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival organized by Association of Indian Universities (AIU), New Delhi at Panjab University, Chandigarh from February 01 to February 05, 2025, **Panjab University won Overall Championship Trophy 4th Runner Up, Championship Trophy 3rd Runner Up in Literary Events and Championship Trophy 3rd Runner Up in Theatre Events. Panjab University bagged 1 first prize, 5 second prizes, 4 third prizes, 5 fourth prizes and 5 fifth prizes out of total 27 events of this festival. The details of the positions secured in this event are given below:**

First Position

Mehandi Designing: Neelam: Govt. College for Girls, Ludhiana

Second Position

Western Vocal Solo: Esha: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Quiz: Sushree Snigdha Patra, Ayushmaan Bhardwaj, Om Sood: P. G. Govt. College, Sector- 11, Chandigarh

Mimicry: Rupali Sharma: Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana

One Act Play: Mahin Vaidya, Arshiya Verma, Khushi Sehgal, Eishit Goel, Tanmay Goel, Garv Rajora, Simran Chopra, Kanak Thakur, Divyanshu: G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh

Skit: Mahin Vaidya, Arshiya Verma, Khushi Sehgal, Eishit Goel, Tanmay Goel, Garv Rajora: G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh

Third Position

Classical Vocal (Solo): Hargunpreet Kaur: Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana

Western Instrumental (Solo): Aditya Bhagra: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Group Song (Indian): Aditya Bhagra, Swar Sharma, Esha, Aditya Bhagra, Vanshika, Jasagam Kaur, Pragati: D. A. V. College, Sector- 10, Chandigarh

Installation: Ankit Gupta, Prateek Dutt Sharma, Sahil: Govt. College of Art, Sector 10, Chandigarh, Achom Lamnganba: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Fourth Position

Music Instrumental (Percussion): Anshwinder Singh: P. G. Govt. College, Sec. 46, Chandigarh

Group Song (Western): Swar Sharma, Esha, Aditya Bhagra, Vanshika, Jasagam Kaur, Pragati: D. A. V. College, Sec. 10, Chandigarh

Photography: Mansi Chouhan: P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42, Chandigarh

Classical Dance: Taranjot Singh: S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Folk/Tribal Dance: Varun Dogra, Shivom Dua, Jasmeen Singh, Sahil Kumar, Satinderpal Singh, Mankirat Singh, Jashandeep Singh, Shahdeep Singh, Honey Sharma: S. C. D. Govt. College, Ludhiana

Fifth Position

Light Vocal (Gazal): Amrit Singh: Govt. College, Hoshiarpur

Mime: Krishama Rani, Nisha Rani, Eshika, Khushi, Harpuneet Kaur, Anchal: Govt. College for Girls, Ludhiana

Collage Making: Prateek Dutt Sharma: Govt. College of Art, Sector- 10, Chandigarh

Cartooning: Nandan: G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Rangoli: Ravneet Kaur: Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd

65th Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festival 2024-25

The 65th Panjab University Inter-Zonal Youth and Heritage Festival was held at D. A. V. College, Hoshiarpur from November 11 to 14, 2024. Principal, Dr. Vinay Kumar was the Convener of the festival and Dr. Kulwant Singh Rana was the Organizing Secretary. Nearly 2000 winners from the Panjab University Zonal Youth and Heritage Festivals participated in this festival. **Govt. College for Girls, Ludhiana won the Panjab University Vice Chancellor's Over All Trophy. The 1st Runner up for Panjab University Vice Chancellor's Trophy was P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh and the 2nd Runner up for Panjab University Vice Chancellor's Trophy were G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh & Dev Samaj College for Women, Ferozepur City, respectively for the session 2024-25.**

Youth Leadership Camp- 2024

92 students (30 Boys and 62 Girls) from affiliated colleges of Panjab University, Chandigarh participated in the Youth Leadership Camp organized by Department of Youth Welfare at Student Holiday Home (Youth Hostel), Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh from June 19 to 25, 2024.

Ms. Bani Bakshi, G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh, Ms. Sapna Purohit, Ramgarhia Girls College, Ludhiana and Ms. Jasmeen Dutta, G. P. College, Alour, Khanna were declared Best Camper Girls and Mr. Gurpreet Singh, D. A. V. College, Malout, Mr. Naman Ratti, P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh and Mr. Parwinder Singh, D. A. V. College of Education, Abohar Best Camper Boys in Youth Leadership Camp- 2024.

Annual Magazine “Jawan Tarang” 2024-25

Yet another creative dimension of the department is exhibited in the form of its Annual Magazine “Jawan Tarang” which was first published and released in the year 2013 with a focus on Youth Activities. The 11th edition of this magazine is published under the Chief Patron Worthy Vice Chancellor, Panjab University, Chief Editor, Dr. Sukhjinder Rishi, Director Youth Welfare, Editor, Dr. Tripata Parmar, Principal, Sant Darbara Singh College of Education for Women, Lapon, Moga along with staff editors Dr. Kulwant Singh Rana, D. A. V. College, Hoshiarpur (Punjabi Section), Dr. Sarita Chauhan, M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh (Hindi Section), Dr. Manisha Gangahar, G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh (English Section) and Dr. Monita Dhiman, Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana (Pictorial/Design Section).

This magazine is a wonderful platform for providing ample opportunities to young minds to express their emotions, opinion, dreams and aspirations in a creative way. The contributions for the magazine are in the form of creative writings from the students of departments, affiliated and constituent colleges of the Panjab University along with the record of the various youth activities of the department during the session.

Dr. Tejinder Gill
Assistant Director
Department of Youth Welfare,
Panjab University, Chandigarh

DR. MONITA DHIMAN
Staff Editor (Pictorial-Design)
Khalsa College for women, Ludhiana

MESSAGE

Jawan Tarang – A Tapestry of Youthful Expressions

Every once in a while, a canvas becomes more than just a background. It becomes a storyteller, a heartbeat, a movement. For me, that canvas is Jawan Tarang. With immense pride and joy, I extend heartfelt greetings as we present to you this vibrant edition of Jawan Tarang, the annual youth magazine of the Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh.

The magazine has evolved from a concept into a visually rich journey, each page pulsating with energy, echoing with the laughter from backstage, the emotions of monologues, the graceful rustle of dance costumes, the rhythm of folk songs, and the quiet intensity of literary expression. Each layout has been meticulously crafted to mirror the spirit of the performances and the passion behind every photograph. Our aim was not only to complement the words but also to evoke emotions through form, colour, and space. The pictorial section serves as a window into the soul of our cultural calendar. These are not just pictures; they are timeless frames of youthful passion, frozen forever within the pages of Jawan Tarang. I extend my sincere gratitude to all photographers, students and professionals, who generously shared their work. You have helped us build a museum of memories.

The youth of today are not just performers, they are creators, thinkers, dreamers, and change-makers. Each zonal, inter-zonal, state, and national event is a powerhouse of talent, showcasing not only artistic finesse but also themes of social relevance. Jawan Tarang is the voice of that movement. It preserves, amplifies, and honours that voice. This magazine is a collective symphony of performers, editors, typists, designers, volunteers, and mentors. A special salute to the dedicated team of the Department of Youth Welfare, whose relentless energy fuels this mission year after year. And to our visionary Director, whose support and leadership empower us to dream bigger with every edition.

Jawan Tarang stands at the intersection of tradition and modernity, of performance and purpose, of emotion and expression. Our student's contributions, whether a short story or a painting, a poem or a photograph, are what give this magazine its heartbeat. Jawan Tarang belongs to you. Your voices fill its pages. Your art shapes its identity. To every youth artist featured in this edition: you are part of a legacy that inspires generations. Your words, your movements, your music, they are echoes that will resound far beyond the stage.

This magazine is not just a document; it is a flame that is passed on, never abandoned. It is carried forward, page by page, edition by edition, student by student. A movement rekindled. A dance that continues. Let us continue to celebrate young voices, fresh ideas, fearless performances, and limitless creativity. Let us continue to be proud torchbearers of this rich legacy.

With creativity, commitment, and colour,

Dr. Monita Dhiman

Cultural Procession of 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025

Hosted by Panjab University, Chandigarh

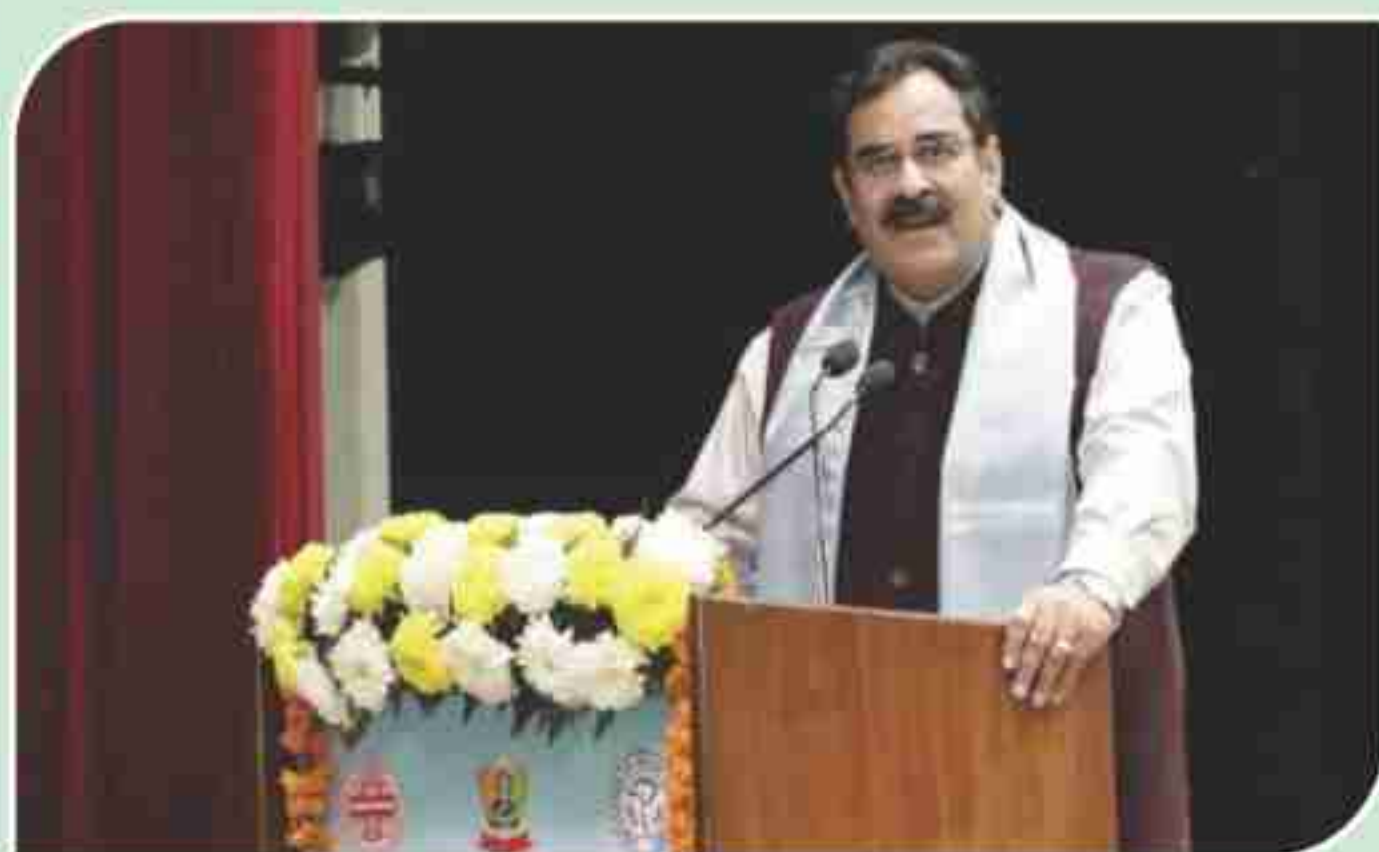

Cultural Procession of 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025

Hosted by Panjab University, Chandigarh

Inagural Ceremony of 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025 Hosted by Panjab University, Chandigarh

**Manager's Meeting of 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025
Hosted by Panjab University, Chandigarh**

Valedictory Ceremony of 38th AIU Inter-University North Zone Youth Festival 2025

Hosted by Panjab University, Chandigarh

Report of 38th AIU Inter University North Zone Youth Festival 2024-25

Hosted by Panjab University, Chandigarh

Under the Aegis of Association of Indian Universities (AIU), New Delhi

The 38th AIU Inter University North Zone Youth Festival was held at Panjab University, Chandigarh, from 1-5 February 2025, marking a Resplendent Celebration of Youthful Energy, Creativity, and Cultural Diversity. Celebrated as "PU YUVA RANGOTSAV", this event emerged as a spectacular and exuberant celebration of North India's vibrant youth. It showcased Unity, Talent, and Cultural Mosaic, while becoming a grand and vibrant celebration of the boundless energy, artistic ingenuity, and rich cultural tapestry of the nation's youth.

With an enthusiastic participation of 957 young individuals—578 male and 379 female participants — from 21 universities spanning the length and breadth of the Northern Part of the country, the festival became a dynamic confluence of traditions, intellect, and innovation. Conceived with the noble aim to foster the feelings of National Integration and Unity and at the same time offering a prestigious platform for young minds to demonstrate their prowess across a wide spectrum of artistic, cultural, and intellectual domains, the event witnessed a beautiful amalgamation of cultures, talents and perspectives, thereby, creating an environment of mutual learning and appreciation.

Spread over five days, the youth festival evolved into a melting pot of diverse cultures and ideologies, fostering an atmosphere of mutual respect, learning, and camaraderie. The funds collected were judiciously and meticulously allocated to ensure flawless event execution, covering the essentials such as participant kits, accommodation, dining, logistics, technical infrastructure, stage design, award ceremonies, and promotional outreach.

On the opening day, February 1, 2025, the festival commenced with a Grand Cultural Procession that marked captivating cultural performances from various universities, followed by an electrifying inauguration ceremony in the evening. Shri Rajeev Verma, IAS (Chief Secretary, UT, Chandigarh) was the Chief Guest on the occasion. Prof. Sanjay Kaushik (DCDC, PU, Chandigarh) was the Guest of Honour and Veteran Singer, Shri Kanwar Grewal, graced the occasion as a Special Guest. Prof. Renu Vig (Vice Chancellor, PU, Chandigarh); Prof. Y.P. Verma (Registrar, PU, Chandigarh); Prof. Arun Patil (Observer, AIU) and Dr. Bala Lakhendra (Technical Observer, AIU) were also present among the distinguished guest during the ceremony. Several other esteemed dignitaries from academia, governmental bodies, and cultural institutions graced the occasion and delivered inspiring messages that spurred the participants to make the most of this event.

The next few days of the festival saw enthusiastic participation from the various contingents who immersed themselves in a diverse array of competitions and enrichment sessions categorized into performing arts, visual arts, literary events, and developmental workshops.

In the Cultural Segment, participants showcased extraordinary finesse in Classical and Folk Dance, Group Singing, Instrumental Renditions, One-Act Plays, Mime, and Skits. These performances not only highlighted regional heritage but also demonstrated discipline, synchronization, and unmatched creative flair of the participants. The venues echoes with the applause from the enthralled audiences and judges.

The young artists displayed thought-provoking creations in Poster Design, Clay-Modeling, Installation Art, Collage-Making, On-the-Spot Painting, Mehndi Designing, Rangoli and Spot Photography. The art exhibits remained on display throughout the festival and served as powerful visual narratives addressing the pressing themes such as environmental conservation, cultural identity, and social justice. The creative depth and poignant messages behind these works provided a compelling glimpse into the concerns and convictions of the modern India's youth.

The literary events too added an intellectually rigorous dimension to the festival. Competitions such as Debates, Elocution, and Quiz tested participants' articulation, critical thinking, and general awareness. Debates were particularly engaging, featuring well-substantiated arguments on contemporary issues of national and global interest, moderated by academic and media luminaries. Beyond the competitions, the festival offered opportunities to the young participants aimed at fostering personal growth and skill development.

Sustainability was a core tenet of the festival. The organizing team adopted eco-conscious measures such as minimal or no paper use, digital conversations, decorations crafted from recycled materials, and designated waste segregation zones, promoting environmental responsibility among the youth.

Accommodations for participants were thoughtfully arranged, offering clean, secure, and inclusive living spaces, ranging from hostel rooms to dormitories on university campus itself. Regular and nutritious meals, seamless transportation, and courteous hospitality further enhanced the participants' experience.

The festival's success was underpinned by the tireless efforts of the organizing committee, comprising faculty coordinators, student volunteers, and university staff. Volunteers played a pivotal role in managing event schedules, facilitating technical set-ups, supporting participants, and maintaining decorum. Their commitment and warm demeanor were frequently lauded in participant feedback.

To ensure broader engagement, daily highlights were shared through the official PU website and social media platforms (Live Telecast of YouTube), enabling friends, families, and university communities to follow the journey in real time. Media coverage from regional outlets and university publications added to the visibility and prestige of the festival.

The Grand Finale was a glittering awards ceremony, The Valedictory Ceremony, which acknowledged and honoured excellence across all domains, with winners receiving trophies, medals, and certificates. Dr. Mamta R. Agarwal (Additional Secretary AIU, New Delhi) graced the occasion as the Chief Guest accompanied by Shri Surender Singh Yadav (DGP, Chandigarh) as the Guest of Honour. Prof. Renu Vig (Vice-Chancellor, PU, Chandigarh); Prof. Y. P. Verma (Registrar, PU, Chandigarh); Prof. Arun Patil (Observer, AIU) and Dr. Bala Lakhendra (Technical Observer, AIU) were also present during the closing ceremony. Chandigarh University, Gharuan, won the OVERALL CHAMPIONSHIP TROPHY; Lovely Professional University, Phagwara, bagged the 1ST RUNNER-UP TROPHY; Guru Nanak Dev University, Amritsar, won the 2ND RUNNER-UP TROPHY; Panjab University, Chandigarh, won the 3RD RUNNER-UP TROPHY; and Punjabi University, Patiala, got the 4TH RUNNER-UP TROPHY. The sheer joy and pride reflected in the winners' expressions spoke volumes about the festival's impact.

Yet, beyond accolades, the true legacy of the festival lay in the friendships forged, the cultural bridges built, and the seeds of future collaborations sown. Participants cherished the rare opportunity to step beyond academic confines, engage in meaningful exchange, and revel in the shared spirit of youth. The feedback from attendees and university delegates was overwhelmingly positive.

In a nutshell, the 38th AIU Inter University North Zone Youth Festival was more than a celebration—it was a powerful affirmation of the resilience, creativity, and unity of India's youth.

Dr. Rohit Kumar Sharma

Former Director Youth Welfare / Organising Secretary
38th AIU Inter University North Zone Youth Festival - 2025

PANJAB UNIVERSITY AS OVERALL CHAMPIONS IN PUNJAB STATE INTER UNIVERSITY YOUTH FESTIVAL 2024-25

Organized by Directorate of Youth Services, Govt. of Punjab

Hosted by Punjab Agriculture University, Ludhiana

Date: November 26 to 29, 2023

38TH AIU INTER-UNIVERSITY NATIONAL YOUTH FESTIVAL 2024-25

Under the aegis of Association of Indian Universities (AIU), New Delhi

Hosted by Amity University, Noida (UP)

Date: March 03 to 07, 2025

28TH ALL INDIA OPEN NATIONAL YOUTH FESTIVAL 2024-25

Organized by Government of India, Ministry of Youth Affairs and Sports

Hosted by Bharat Mandapam, New Delhi

Date: January 10 to 12, 2025

7TH AIU INTER-UNIVERSITY NATIONAL QAWWALI COMPETITION 2024-25

Under the aegis of Association of Indian Universities (AIU), New Delhi

*Hosted by Maharishi Markandeshwar University,
Mullana (Haryana)*

Date: March 28 to 29, 2025

65TH PANJAB UNIVERSITY INTER-ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. Vinay Kumar
Convener

Dr. Kulwant Singh Rana
Organizing Secretary

Mr. Manjeel Kumar
Organizing Secretary

*D. A. V. College,
Hoshiarpur*

November 11-14, 2024

VICE CHANCELLOR'S TROPHY
Govt. College for Girls, Ludhiana

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Prof. Amit Chauhan
Convenor

Dr. Archana Chauhan
Organizing Secretary

Dr. Rajesh Kumar
Organizing Secretary

Zone - Chandigarh
Panjab University Campus,
Sector- 14, Chandigarh
October 21-24, 2024
ZONAL TROPHY
P. G. Govt. College for Girls,
Sector- 11, Chandigarh

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Mrs. Suman Lata
Convener

Mrs. Gurjinder Kaur Brar
Organizing secretary

Dr. Madhvi Vashishth
Organizing secretary

Zone - Ludhiana
Govt. College for Girls, Ludhiana
October 22-26, 2024
ZONAL TROPHY
Govt. College for Girls, Ludhiana

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. Varinder Kaur
Convener

Dr. Amarjit Kaur Kalkat
Organizing Secretary

Dr. Rupinder Kaur
Organizing Secretary

Zone - Hoshiarpur
G.T.B. Khalsa College for Women,
Dasuya, Hoshiarpur
October 06-10, 2024
ZONAL TROPHY
Govt. College, Hoshiarpur

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. Surjit Singh
Convenor

Ms. Rupinderjit Kaur
Organizing Secretary

Mr. A. P. Singh Sidhu
Organizing Secretary

Zone - Moga/Ferozepur
Baba Kundan Singh. College,
Muhar, Moga/Ferozepur
October 17-20, 2024

ZONAL TROPHY

Dev Samaj College for Women,
Ferozepur City

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. R. S. Sekhon
Convener

Dr. Sukhdeep Kaur
Organizing Secretary

Dr. Hirdepal Singh
Organizing Secretary

*Zone - Shri Muktsar Sahib
Maharaja Ranjit Singh College,
Malout, Sri Muktsar Sahib
November 05-08, 2024*

ZONAL TROPHY

Dasmesh Girls College, Badal

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. Pargat Singh Garcha
Convener

Dr. Rachhpal Singh
Organizing Secretary

Dr. Manu Chadha
Organizing Secretary

Zone - Education-A
G.H.G. Khalsa college of Education
Gurusar Sadhar, Ludhiana
October 25-28, 2024
ZONAL TROPHY
D. A. V. College of Education,
Hoshiarpur

PANJAB UNIVERSITY ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

Dr. Sunita Arya
Principal

Dr. R. P. Asija
Organizing Secretary

Dr. Vishal Deep
Organizing Secretary

*Zone - Education-B
Maharishi Dayanand College of
Education, Abohar
October 16-18, 2024*

ZONAL TROPHY

D. A. V. College of Education, Abohar

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਭੂਰ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਖੈਰ-ਖਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸੁਦ੍ਰਿੜ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਇਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਚਪਾਇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ।

“ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ” ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਸਾਹਿਤ ਅੰਦਰ ਨਵੀਆਂ ਪੁੰਗਰ ਰਹੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਅੰਕ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਖੇਤਰੀ ਯੁਵਕ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅੱਵਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਜਵਾਂ ਤਰੰਗ” ਨੂੰ ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਯੁਵਕ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਰਿਸ਼ੀ, ਸਹਿ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮੈਡਮ ਸ਼ਸ਼ੀ ਕਲਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਅਮਲਾ, ਯੁਵਕ ਮੇਲੇ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਿਆ ਹੈ।

ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਰਹੇਗੀ।

“ਮੈਂ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ,
ਮੈਂ ਤੁਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਾਹ ਬਣਦੇ,
ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫਲੇ ਆਉਂਦੇ,
ਇਸੇ ਸੱਚ ਦੇ ਗਵਾਹ ਬਣਦੇ।”

ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ
ਸੰਪਾਦਕ (ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਕਸ਼ਨ)

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਤਤਕਰਾ (ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ	ਰਚਨਾਕਾਰ	ਪੰਨਾ ਨੰ:
----------------	-----------------------	----------------	-----------------

ਕਵਿਤਾ

1.	ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ	ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	33
2.	ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ	ਸਲਮਾ ਰਾਣੀ	33
3.	ਫੁੱਲ	ਰਵੈਦਾ	34
4.	ਸ਼ੀਸ਼ਾ	ਕੁਲਵੀਰ ਸਿੰਘ	34
5.	ਨਿਆਰਾ ਪੰਜਾਬ	ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	35
6.	ਰੇਟੀ	ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ	35
7.	ਮੈਂ ਜਨਨੀ	ਜੈਸਮੀਨ ਕੌਰ	36
8.	ਜਨਨੀ	ਹਸਰਤ ਚੌਹਾਨ	36
9.	ਰਿਜ਼ਕ	ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੁਮਾਰੀ	37

ਲੇਖ ਰਚਨਾ

10.	ਤਣਾਅ	ਆਂਚਲ ਗਰਗ	38
11.	ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ: ਅਸਲੀਅਤ 'ਤੇ ਭਰਮ	ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	40
12.	ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਕਟ	ਹਰਲੀਨ ਕੌਰ	42
13.	ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ 'ਚ ਯੁਵਾਵਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ	ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਸਿੰਘ	44
14.	ਪਾਣੀ - ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ	ਮਹਿਕ ਚੌਧਰੀ	45

ਕਹਾਣੀ

15.	ਸਰਦ ਮੌਸਮ ਦੀ ਧੁੱਪ	ਆਯੂਸ਼ੀ	47
16.	ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਸਿਉਂਕ	ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	49
17.	ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ	ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੌਰ	51
18.	ਇਮਾਨਦਾਰੀ	ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ	53
19.	ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ	ਸੋਨਾਲੀ	55
20.	ਰੁਜ਼ਗਾਰ	ਦਿਸ਼ਾ ਰਾਣੀ	57
21.	ਸਵੇਰ	ਲਖਵੀਰ ਕੌਰ	58

ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ

'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
ਕੁੱਖ 'ਚ ਬਹਿ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੋਚਾਂ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
ਹਾਲੇ ਤੀਕ ਸੁਣਿਆ ਵੀ ਕੀ ਹੈ
ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਰਸ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਜੇ ਹਾਕ ਸੁਣਾ ਮੈਂ
ਰੁੱਸੀ ਹੀਰ ਮਨਾਈ ਜਾਵੇ ਨਾਂ,
ਤੀਰ ਮਿਰਜੇ ਦੇ ਲਿਖ ਜੇ ਬੈਠਾਂ
ਸਾਹਿਬਾ ਦੀ ਹੂਕ ਸੁਣਾਈ ਜਾਵੇ ਨਾਂ,

ਲਿਖਤ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਹੋਏ
ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਗੱਲ ਫੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਨਾਂ ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਮਾਰੂਥਲ ਕੋਈ
ਨਾਂ ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਬਰਸਾਤ,
ਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਚਰਖਾ ਕੱਤਿਆ
ਨਾ ਬਣਿਆ ਪਰਭਾਤ,
ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਕੈਦ ਕਰਾਂ
ਬੱਸ ਪੱਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੜਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਧੁੱਪਾਂ ਦਾ ਵੀ ਰੰਗ ਮੋਹ ਗਿਆ
ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਛਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
ਰਾਹ ਦੇ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਜੇ ਹੋਵਾਂ
ਢਾਹ-ਢਾਹ ਕੇ ਫਿਰ ਨਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ
ਫੁਲਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਮੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ,
'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।
ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੀ. ਯੂ. ਕੈਂਪਸ,
ਸੈਕਟਰ-14, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ

ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਮਹਿਕ ਕੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਫੈਲਾਵਾਂ।
ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਹੈ,
ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਹੈ।
ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਕਲੀ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਤੱਕ ਸਫ਼ਰ ਬੜਾ ਲੰਮਾ,
ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਵੇਦਨ
ਬਣਾਵਾਂ।
ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਕੋਈ ਤੇੜ ਕੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ,
ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਵਾਂ, ਜੀ ਕਰੇ
ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਹੈ,
ਮੈਂ ਬੂੰਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ
ਜਾਣਾ।

ਕਦੇ ਲਹਿਰਾ ਕੇ,
ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇ,
ਹਵਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾਂ ਪਾ ਕੇ,
ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਜਾਣਾ
ਜੀ ਕਰੇ

ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਖੁਸ਼ ਹਾਂ,
ਦਿਲ ਦੀ ਕੈਣ ਜਾਣੇ।
ਫੁੱਲ ਹਾਂ, ਫੁੱਲ ਹਾਂ,
ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਪਹਿਚਾਣੇ।
ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਹੱਸ ਕੇ ਵੀ ਰੋ ਜਾਵਾਂ।
ਜੀ ਕਰੇ

ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣ ਜਾਵਾਂ
ਕਿਸੇ ਰਾਹੀਂ ਦੀ ਮੁਸਕਾਨ ਬਣ ਜਾਵਾਂ।
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲ ਪਾਵਾਂ,
ਜੀ ਕਰੇ

ਰੱਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਾਂ,
ਪਿਆਰ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਹਾਂ।
ਕਾਮਨਾ ਉਸ ਝਲਕਾਰੇ ਦੀ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਦਾਤਾਰੇ ਦੀ।
ਤੜਪ ਮੈਨੂੰ ਇਓਂ ਲੱਗੀ,
ਕਿਓਂ ਲੱਗੀ ?
ਜਾਣ ਕੇ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹਾਂ।
ਫਿਰ ਫੁੱਲ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹਾਂ,
ਸੋਚ ਕੇ ਵੀ ਸੋਚ ਨਾ ਪਾਵਾਂ।
ਕੁੱਝ ਹੈ ਉਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂ,
ਕਿਉਂ ਫੁੱਲ ਮੈਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹਾਂ।

ਸਲਮਾ ਰਾਣੀ
ਐੱਸ. ਯੂ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਯੂ. ਕੰਸਟੀਚੂਐਂਟ
ਕਾਲਜ, ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਇ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਫੁੱਲ

ਬਗੀਚੇ ਕਰੁੰਬਲਾਂ ਕਲੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਨੇ,
ਤੇ ਡੇਡੀਓਂ ਫੁੱਲ ਜਿਹਾ ਖਿੜਿਆ ਏ।

ਪੱਤੀਆਂ ਖਿੜੀਆਂ ਅਲੈਕਿਕ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂ,
ਜਦੋਂ ਜੇਬਨ ਰੁੱਤ ਦਾ ਚਾਅ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਏ।

ਰੰਗ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲ ਪੈਂਦੇ ਨੇ,
ਅਫ਼ਤਾਬ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਨੂਰ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਏ।

ਕਾਸ਼ਨੀ ਸਾਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਤਿਤਲੀਆਂ ਭੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ,
ਫੁੱਲਾਂ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਗਮੇ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਕੋਮਲ ਇੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਗਿੱਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਏ,
ਰੰਗ ਇੰਨੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਪਾ ਛੱਡਿਆ।

ਚਾਰ ਦਿਨ ਜੇਬਨ ਰੁੱਤ ਹੰਢਾਉਣ ਮਗਰੋਂ,
ਫੁੱਲ ਟਹਿਣ ਵਿਛੇੜਾ ਪਾ ਛੱਡਿਆ।

ਫਿਰ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਿੱਚ ਮਸੀਤਾਂ ਦੇ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਮੰਦਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਿਆ ਟੁਰ ਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਬਣਕੇ ਸੁਗੰਧ ਹਵਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ ਬਾਗ਼ ਬਗੀਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਰੇਹੀਆਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਜੰਗਲ ਬੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਲਦਾ ਏ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਪਹਾੜਾਂ, ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਉਲਫ਼ਤ ਦੀ ਸੈਗਾਤ ਹੁੰਦੀ,
ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾ ਫੜਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦਾ, ਸ਼ਗਨ, ਸਜਾਵਟਾਂ ਨੂੰ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਕਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ,
ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਛੱਡਿਆ।

ਰਵੈਦਾ

ਸਰਕਾਰੀ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ,
ਜਗਰਾਓਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸ਼ੀਸ਼ਾ

ਬੇਜਾਨ ਜਿਹੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੇ,
ਅੱਜ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਸਵਾਲ ਤਿੱਖੇ,
ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚ ਲਿਆ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਗੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਸਦਾ ਸੀ,
ਅੱਜ ਮੱਥੇ ਪਾਈਆਂ ਤਿਉੜੀਆਂ ਨੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਮੇਰੀ ਤਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ,
ਅੱਜ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਆਂ ਕੈੜੀਆਂ ਨੇ।

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ,
ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਉਹਨੂੰ ਜਣਿਆ ਏ।

ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ,
ਕਦ ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਬਣਿਆ ਏ?

ਕਹਿੰਦਾ ਜੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ,
ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਚਰਿੱਤਰ ਰੱਖ।

ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਧੰਦੇ,
ਚੰਗੀ ਸੋਚ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਰੱਖ।

ਤੂੰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਵਰਗੀ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਉਂ ਜਿਊਣੀ ਏ?

ਝੂਠੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜਿਉਂ ਲਈ,
ਕਦ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣੀ ਏ?

ਸੁਣ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ,
ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੇੜ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸੱਚੀ ਉਹਨੇ,
ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਝਿੰਜੇੜ ਦਿੱਤਾ।

ਟੁੱਟੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਮੈਂ,
ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ।

ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ,
ਪਰ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਇਆ।

ਕੁਲਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਜੀ. ਐੱਨ. ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ,
ਦੇਰਾਹਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਨਿਆਰਾ ਪੰਜਾਬ

ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅੱਜ
ਜਦੋਂ ਪਿਆਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਲਾ ਸੀ
ਕੱਚੇ ਘਰ ਸੀ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਬੂਹਾ ਨਾ ਤਾਲਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਰੱਬ ਸਭ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ
ਇਕੱਠ ਟੱਬਰਾਂ ਦਾ ਬਾਹਲਾ ਸੀ
ਦੇਸੀ ਜਿਹਾ ਮਹੌਲ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲਾ ਸੀ
ਉਹੋ ਪੰਜਾਬ ਨਿਆਰਾ ਸੀ

ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੇਬਾਈਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਚਿੱਠੀਆਂ-ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਉਹ
ਪੈਟਰੋਲ-ਡੀਜ਼ਲ ਦਾ ਖਰਚ ਨਾ ਬਾਹਲਾ ਸੀ
ਟਾਂਗੇ-ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸਫਰ ਮਜੇਦਾਰ ਬਾਹਲਾ ਸੀ
ਉਹੋ ਪੰਜਾਬ ਨਿਆਰਾ ਸੀ

ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਫੁੱਟ ਹੈ ਪਾਈ
ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲਾਈ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਅੰਦਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਰਚਾਈ
ਹੈ ਪੈਸਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਜਕਲ੍ਹ
ਮਾਂ ਬਾਪ ਤਰਸ ਰਹੇ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਤਾਈਂ
ਬੀਤ ਗਿਆ ਏ ਵੇਲਾ ਹੁਣ ਤਾਂ
ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਹੱਸਦਾ ਜਦੋਂ ਟੱਬਰ ਸਾਰਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਿਆਰਾ ਸੀ

ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਹੋਵੇ ਅੱਜ ਦਿਲ ਬੜਾ ਉਦਾਸ
ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੋਚੀਏ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ
'ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ'
ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਹੈ ਆਉਂਦੀ
ਗੱਭਰੂ ਮਾਰ ਲਏ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਤੇ
ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਲੈ ਗਏ ਜਹਾਜ਼
'ਕੋਹੇਨੂਰ' ਜਿਹੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕੈਣ ਕਰੂ ਹੁਣ ਰਾਜ
ਉਹ ਵੇਲਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭਾਂ
ਜਦੋਂ ਦਾਦੀ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ
ਵਿਹਲੇ ਵੇਲੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬੀਤੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਬੇਲਚਾਲ ਸੀ ਸਾਂਝ ਦਿਲਾਂ ਦੀ
ਝੂਠਾ ਨਾ ਕੋਈ ਲਾਰਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਿਆਰਾ ਸੀ
ਸੀ ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਤੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੱਜਦੀਆਂ
ਮੈਸਮ ਰੰਗ ਵਖਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਮੱਠਾ-ਮੱਠਾ ਮੀਂਹ ਝੜੀ ਦਾ
ਇੰਦਰ ਆਪ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਬੋਹੜਾਂ ਪਿੱਪਲਾਂ ਸ਼ਰੀਹਾਂ ਹੇਠਾਂ
ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਰੋਣਕ ਦਾ ਬੇਲਬਾਲਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨਿਆਰਾ ਸੀ

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਮਲੋਟ।

ਰੋਟੀ

ਇਸ ਜੱਗ ਨੂੰ ਕੰਮੀ ਲਾਉਣ ਖਾਤਿਰ,
ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਲ 'ਰੋਟੀ'।
ਜੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸਾਹ ਯਾਰੇ,
ਨਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਬਣਦੀ ਕਾਲ ਰੋਟੀ।
ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਛੱਤਾਂ ਚੌਂਦੀਆਂ ਨੇ,
ਘਰ ਉਸ 'ਚ ਬਣੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੰਝੂ ਪੀਂਦੇ ਨੇ,
ਜਦ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹਰ ਹਾਲ ਰੋਟੀ।
ਉੱਗ ਮਿੱਟੀਉਂ, ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਰੁਲ ਆਉਂਦੀ,
ਤੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਏ ਜੇ ਵਿੱਚ ਥਾਲ ਰੋਟੀ।
ਕਰ ਸੁਕਰ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਜੁੜਦੀ ਏ,
ਬਣ ਬੇਸੁਕਰਾ ਨਾ ਟਾਲ ਰੋਟੀ।

ਉਸ ਲਈ ਜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਏ ਰੋਟੀ,
ਸਦਾ ਬਣਦੀ ਰਹੀ ਸਵਾਲ ਰੋਟੀ।
'ਨਵ' ਘੁੰਮਿਆ ਜਗਤ ਬਥੇਰਾ ਪਰ,
ਜਚੀ ਘਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਦਾਲ ਰੋਟੀ।

ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲਾ।

ਮੈਂ ਜਨਨੀ

ਮੈਂ ਚਮਨਿਸਤਾਨ ਗੁਲਾਬ ਦੀ, ਸਭ ਕੰਡੇ-ਕਲੀਆਂ ਨਾਲ।
 ਖਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਬੁਝ ਗਏ, ਨਾ ਮੁੱਕੀ ਮੇਰੀ ਭਾਲ।
 ਕੋਈ ਸਾਜ਼ ਮੇਹਨ ਵੰਝਲੀ, ਜਿਉਂ ਸੁਰ ਇੱਕੋ ਤਾਲ।
 ਹਾਏ! ਬ੍ਰਹਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਆਰਜੂ, ਡੂੰਘੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਚਾਲ।
 ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਰੰਕ, ਕੁੱਲ ਕਾਇਨਾਤ, ਰਹੀ ਮਮਤਾ ਬਿਰਤੀ ਪਾਲ।
 'ਮੈਂ ਜਨਨੀ', ਮੇਰੀ ਸਾਗਰੀ, 'ਮਾਂ' ਦਾ ਸੁਣ ਲਓ ਹਾਲ।
 ਚਾਰ ਖੰਡ ਪਰਤਾਏ ਲੰਘੇ, ਤੇਰਾ ਦੈਂਤ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਰਾਹ।
 ਅੱਜ ਥਾਂ ਮੱਲ੍ਹਣੇ ਨੂੰ ਮੇਰੀ, ਤਕਨੀਕ ਤਵੱਜੇ ਘੋਟੇ ਅਥਾਹ।
 ਆਖਰ ਚੱਕਰਵਿਉਈਂ ਫਸਦੇ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਕਲੇਜੇ ਵਾਂਗ ਪਨਾਹ।
 ਖੁਦ ਜਿਗਰ ਟੋਟਿਓਂ ਜਹਿਰ ਖਾ, ਮੈਂ ਪਾਈ ਆਸ਼ਰਮੀ ਦੁਹਾਈ।
 ਆਖਣ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਜੀ, ਖੁਸਾ ਸੋਨਾ ਕਰਨ ਸੋਖੀ ਖੁਦਾਈ।

ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸੀ ਸਰੂਰ ਰੱਬੀ, ਮੈਨੂੰ ਵਿਲਕਾ ਕਰਿਆ ਪਰਾਈ।
 ਨਸ਼ਾਤੀ ਰੂਪ ਅਵੱਲੀ ਤੋਰ, ਜਿਉਂ ਅਮਰ ਧਵਜ ਝੂਲੇ ਪਿਆ।
 ਅੱਜ ਪੁੱਤ ਤਹਿਜੀਬੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾ, ਮਾਂ ਦੀ ਮੁਸਕਣੀ ਗਵਾ ਗਿਆ।
 ਜਦ ਕੁਦਰਤ ਕਚਿਹਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ, ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਲਕ ਕੋਲ ਲਿਆ।
 ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੱਖੋਂ ਮਾਰ ਖਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਹੈ ਕਿਆ?
 'ਜਸ' ਮਹਾਭਾਰਤ ਸੋਚੇ, ਜਨਨੀ ਯੁੱਧ ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਵਗਾ ਗਿਆ।
 ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੈ ਸਾਂਭੇ ਆਦੋਂ, ਅੰਤੀ ਪਛਤਾ ਖੱਟਣਾ ਕਿਆ?

ਜੈਸਮੀਨ ਕੋਰ

ਜੀ. ਜੀ. ਐੱਸ. ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,
 ਕਮਾਲਪੁਰਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਜਨਨੀ

ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ,
 ਸਭ ਇੱਥੇ ਵਸਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ,
 ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਪਰਬਤਾਂ ਦੀ,
 ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਟਿੱਲੇ-ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ,
 ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ,
 ਮੈਂ ਜਨਨੀ, ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ ਦੀ ...।
 ਉਹ ਖਾਨਾਂ ਦੀ, ਉਹ ਧਾਤੂਆਂ ਦੀ,
 ਉਹ ਨਦੀਆਂ ਦੀ, ਉਹ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ,
 ਉਹ ਉੱਚੀ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀ,
 ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਵਰਗ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ,
 ਮੈਂ ਜਨਨੀ, ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ ਦੀ ...।
 ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਿਆ,
 ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਣੀ-ਧਾਣੀ ਸੌਂਪਿਆ,
 ਸਭ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ,
 ਖਾਣ-ਪੀਣ ਲਈ ਵੀ ਨੀਂ ਰੋਕਿਆ,
 ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਨਨੀ, ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ ਦੀ ..।

ਪਰ ਕੀਤਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਏ,
 ਤੇ ਕੀਤਾ ਮੇਰਾ ਹਾਲ-ਬੇਹਾਲ ਏ,
 ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ਤੋਂ ਰੁੱਖ ਹੀ ਕੱਟਤੇ,
 ਮੇਰੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਨੂੰ ਧੂੰਆਂ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ,
 ਮੇਰਾ ਮੰਦੜਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ,
 ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੈਂ ਜਨਨੀ, ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ
 ਦੀ ...।

ਮੇਰੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗੰਦ ਮਚਾ ਤਾ,
 ਤੇ ਮੇਰੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵੀ ਜਹਿਰ ਰਲਾਤਾ,
 ਮੇਰੀ ਹਵਾ 'ਚ ਵੀ ਪਤਾ ਨੀਂ ਕੀ ਮਿਲਾਤਾ,
 ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਤੋਂ ਉਜਾੜ ਬਣਾਤਾ,
 ਪਰ ਭੁੱਲਿਓ ਨਾਂ ਮੈਂ ਜਨਨੀ, ਮੈਂ ਜਨਨੀ ਸਭ
 ਦੀ ...।

ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ ਉਹ ਪਿਆਰ,
 ਉਹ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ,

ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ,
 ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ ਉਹ ਅਪਮਾਨ,
 ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਏ ਕੀਤਾ,
 ਤਾਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਭਲ ਜਾਓ,
 ਭੁੱਲਿਓ ਨਾਂ ਇੱਕ ਉਹ ਜਨਨੀ,
 ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ,
 ਤੇ ਇੱਕ ਉਹ ਜਨਨੀ,
 ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ...।

ਹਸਰਤ ਚੌਹਾਨ

ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਲਜ,
 ਸੈਕਟਰ-20, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਰਿਜ਼ਕ

ਮੈਂ ਰਿਜ਼ਕ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ
ਇੱਕ ਜੰਗਲ, ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਦੀਆਂ
ਪਾਰ ਕਰ, ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸਾਂ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ।
ਜਿੱਥੇ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਕ ਮਹਿਬੂਬ ਮਿਲਿਆ,
ਜੋ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰੂਹ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ।
ਪਰ ਇਸ ਪੇਟ ਦਾ ਕੀ ?
ਮੈਂ ਲਿਖਣ ਲੱਗੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ,
ਪਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਰ ਰਿਹਾ ਪੇਟ ।
ਪਰ ਰੂਹ ਦਿਨੇ-ਦਿਨ ਰੂਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਤੇ ਪੇਟ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ !
ਮੇਰਾ ਮਹਿਬੂਬ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਲਾਸ਼
ਉਸ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਉਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ।
ਉਸਨੇ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਨੇਕਾਂ ਭੁੱਖਾਂ,
ਜੋ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ।
ਪਰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਟੀ !
ਬੀਤ ਰਹੇ ਸੀ ਦਿਨ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਸਾਲ, ਤੇ ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਅਜੇ
ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ, ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਇੱਕ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ
ਸ਼ਾਇਦ ! ਦੇਰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ
ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪੰਛੀ ਵੀ
ਪਰ ਮੈਂ ਤੇ ਉਹ ਚਲ ਰਹੇ ਸੀ ਕਦਮ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ
ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਵੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ
ਤੇ ਜਦ ਭੁੱਖ ਵੱਧ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਭੁੱਖ
ਪਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅੱਗ !
ਤੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਛੁੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚੋਂ ।
ਉਹ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ, ਤੇ ਮੈਂ ?
ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ
ਅੰਤ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਨਾਲੋਂ ਛੁੱਟ ਹੀ ਗਿਆ
ਤੇ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਮੰਜ਼ਿਲ,
ਰੋਟੀ ਤੱਕ !

ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਦਸਮੇਸ਼ ਗਰਲਸ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਬਾਦਲ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਤਣਾਅ

‘ਅਵਰਿ ਯੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ

ਇਸ ਧਰਤੀ ਪੇ ਤੇਰੀ ਸਿਦਕਾਰੀ’

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਸ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਬੇਲੀ ਤੇ ਸੂਝ ਬੂਝ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਰ ਪੜਾਅ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਢਲੀ ਲੋੜਾਂ ‘ਕੁੱਲੀ, ਜੁੱਲੀ ਤੇ ਗੁੱਲੀ’ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਮੰਤਵ ਹੈ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਲਬ ਜਗਾ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਂਗ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਬਾਇਲ ਫੋਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਆਵਾਜਾਈ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਏ.ਸੀ. ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀਟਰ ਚਲਾ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਫੇਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਣਾਅ ਲੁਕਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਤਰੱਕੀ ਅਜੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।’

ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਇਕਾਈ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਸਮਾਜ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਣਾਅ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਚੈਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਝੂਠੀ ਮੁਸਕਾਨ, ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਪਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਣਾਅ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਆਤਮਘਾਤ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਇਸ ਤਣਾਅ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ‘ਚ ਉੱਤਮ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ, ਗਰੀਬ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ, ਅਮੀਰ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਤਣਾਅ ‘ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੌੜ ਭੱਜ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ‘ਚ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਚ ਲੜਾਈ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਤੰਗੀ, ਬਿਮਾਰੀ ਆਦਿ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਮੇਲ ਖਾਣਾ, ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਵਿੱਚ ਅੱਵਲ ਆਉਣਾ ਆਦਿ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਇਸ ਵਕਤ ਤਣਾਅ ‘ਚ ਹੈ। ਜੰਗ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ‘ਲਾਜ਼ਮੀ ਬੁਰਾਈ’ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸਦਾ ਖਤਰਾ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੰਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਨੀ, ਜਲ, ਵਾਯੂ ਬਾਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜੇ ਹਵਾਈ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ, ਅੱਜ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਹਵਾ, ਅਗਨੀ ਤੇ ਜਲ ਇਕੱਠਾ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ‘ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਤਾ ਤੇ ਅੱਜ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ‘ਚ ਤਣਾਅ ਵਧਾਉਣ ‘ਚ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਗੁਨਾਹ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਏ.ਸੀ, ਫਰਿੱਜਾਂ ਨੇ ਓਜ਼ੋਨ

ਵਿੱਚ ਛੇਦ ਕਰਕੇ, ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਵਧਾ ਕੇ, ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਕੇ, ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਭੈੜਾ ਨਤੀਜਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪਵੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਸਹਿਣੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ‘ਚ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ‘ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਬਾਇਲ ਫੋਨ, ਸਿੱਧੀ ਸਾਧੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ, ਅਬਾਦੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੋ

ਜਗਾਰ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਪੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਦੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਦੇ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਰੇ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ।

ਪਰੰਤੂ ਅਜੇਕੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਧੇਰੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਅੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਕਰਕੇ, ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਵਾ-ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਦਿਲ ਰੋਗ ਤੇ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੋਵੇਂ ਰੋਗੀ ਹਨ। ਅੱਜ ਬੱਚੇ ਵੀ ਫੋਨਾਂ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਵੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਬੱਚੇ ਵਧੇਰੇ ਫੋਨ ਚਲਾਉਣ, ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਕਰਕੇ, ਫੋਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਜਾਂ ਕਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਅਵਲ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਤੇ ਖਰਾ ਨਾ ਉਤਰਨ ਕਰਕੇ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ, ਲੜਾਈ ਕਲੇਸ਼, ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੱਧ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ, ਬਲਾਤਕਾਰ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਭਰਿਆ ਵਤੀਰਾ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ 'ਚ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦਿਮਾਗੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ, ਦਿਲ ਰੋਗ, ਆਤਮ ਘਾਤ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਖੇੜਾ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ।

'ਚਿੰਤਾ ਚਿਤਾ ਹੈ' ਇਸਲਈ ਚਿੰਤਾ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਉਤਪਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ, ਵਪਾਰ, ਤਰੱਕੀ ਕੁੱਝ ਵੀ ਤਣਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪਸ਼ੂਪੁਣੇ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ, ਹੱਸ ਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਬਤੀਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੀ ਮਨੁੱਖ

ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਕਮਾਇਆ ਧਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਣਾਅ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਥੋਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਿੱਤਾ ਚੋਣ ਜਾਂ ਵਿਆਹ ਚੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸਵਾਰਥੀ, ਚਿੜਚਿੜਾ, ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰਕੇ, ਸਿਹਤ ਵੱਲ ਫੋਨ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਤਣਾਅ ਮੁਕਤ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੱਧ ਰਹੇ ਤਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਤਣਾਅ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਸਰ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਇੱਕ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ। ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤਣਾਅ ਮੁਕਤ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਣਾਅ ਵਧੇਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਐਕੜ। ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਚਿੜਚਿੜੇ ਤੇ ਗੁਸੈਲ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਵਾਰਥ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੈਸੇ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ, ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੂਟਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਾਂਗ 'ਹੈਪੀਨੈਸ ਇੰਡੈਕਸ' ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੂਝਵਾਨ, ਦਿਮਾਗੀ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਫੁਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਮੁਕਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਿਆਂ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਸਰ ਰਹੀ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਕਰੋਪੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ—

'ਅਸਲੀ ਖੇੜਾ ਮਨ ਦੀ ਤਹਿ 'ਚੋਂ ਉਪਜਿਆ
ਅਰੇਗੀ ਉਹੀ ਜਿਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਿਆ।'

ਆਂਚਲ ਗਰਗ

ਜੀ. ਐੱਚ. ਜੀ. ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਲਾਅ,
ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ

ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ। ਮੀਡੀਆ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਸ਼ਬਦ ਦੋਨੋਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਇਕੱਠਾ ਸ਼ਬਦ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨੇ। ਮੀਡੀਆ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ। ਬੋਲੀ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ- ਲਿਖਤੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਬੋਲੀ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਬੋਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਸਮਾਂ ਬਦਲਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਵ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੱਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ - ਮੇਬਾਇਲ ਫੋਨ, ਟੀ.ਵੀ., ਰੇਡੀਓ, ਪ੍ਰੈਸ ਆਦਿ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ 'ਕਬੂਤਰ' ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਪੈਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਬੂਤਰ ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਕਬੂਤਰ ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਨੇ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ ਹਰ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁੱਢੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਵੀ ਫੋਨ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਸੋਸ਼ਲ-

ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇੱਕ ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਲੋਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਝੂਠ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਘੱਟ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਗਰਾਊਂਡ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ -

ਸਮਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਜੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ ਕਦੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦਾਦੀ ਜਾਂ ਨਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਉਹ ਟੀ. ਵੀ. ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਬਾਇਲਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ - ਕੁੜੀਆਂ - ਚਰਖੇ ਕੱਟਣੇ, ਦਰੀਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ, ਤੀਆਂ

ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ - ਗਰਾਉਂਡ ਜਾਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਜਾਂ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੇ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਇੱਕ ਨਸ਼ਾ ਹਰਾ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਹਰਾ ਨਸ਼ਾ - ਵਟਸਐਪ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਨਸ਼ਾ - ਫੇਸਬੁੱਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਅਖਬਾਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਵੱਖ - ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਹੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਟੀ.ਵੀ. ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਵੀ. ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਟੀ. ਵੀ. ਉੱਪਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਜਾਂ ਗੰਦੇ ਗਾਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਗੀਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਰਿਵਾਰ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੀਮਿਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਜਾਂ ਸਫਲਤਾ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ।

ਘਰ-ਘਰ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਜਾਂ

ਮਾਂ-ਬਾਪ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਤੱਕ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੱਜ ਕੱਲ ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਜਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨੀ ਕਿਤੇ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਲਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ-ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਕੇ ਸੀਮਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ -

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਲੰਘਿਆ ਵੇਲਾ,
ਮੁੜਕੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਅਜਾਈ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸੁਖਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਕਟ

“ਕੁੱਝ ਰੁੱਤ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ, ਕੁੱਝ ਰੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਮਾਵਾਂ,
ਕੁੱਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਧੀਆਂ ਲੱਗਦੇ, ਕੁੱਝ ਰੁੱਖ ਲੱਗਦੇ ਵਾਂਗ ਭਰਾਵਾਂ”

ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨਮੋਲ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਰੁੱਖ, ਪੌਣ-ਪਾਣੀ, ਹਰੀ-ਭਰੀ ਧਰਤੀ, ਆਕਸੀਜਨ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਲਾਭ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਇਸ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਰੱਖੀਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ –

“ ਪਵਣ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਧਰਤ ਮਹਤਿ
ਦਿਵਸ ਰਾਤ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ, ਖੇਲੈ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ”

ਹਵਾ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਜਾਂ ਆਕਸੀਜਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਵਾ ਜਾਂ ਆਕਸੀਜਨ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਾਨ ਹੈ। ਹਵਾ ਸਾਨੂੰ ਦਰਖਤਾਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਨ ਤੱਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ, ਫਲ, ਫੁੱਲ, ਜੜੀ – ਬੂਟੀਆਂ, ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੀ-ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਕੜ ਦੇ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਇਨਸਾਨ) ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈਂਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਹੁਣ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਰੁੱਖ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬਣਾਉਣ, ਫਰਨੀਚਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਸ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੁਲਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰਬਨ-ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਸੇਖ ਕੇ ਆਕਸੀਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਸ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਹੁਣ ਰੁੱਖ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਕਮੀ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਈ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਰੁੱਖ ਉਹ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਰੁੱਖ ਉਸਨੂੰ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਜਿਆਦਾ ਰੁੱਖ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਮੀਂਹ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰੁੱਖ ਨਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੇਕਾ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੰਕਟ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਆਦਿ ਖਤਰੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਵਰਗੇ ਸੰਕਟ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਣਨ

ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸੜਕ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ, ਮੋਟਰਸਾਇਕਲਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਗੈਸਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਪਰਾਲੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਰਚ ਮਿਚ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਧੂੰਆਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਲਾਈਏ, ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਟਾਵੇਟਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰੀਏ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਾਹ ਵਰਗੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲ੍ਹਣੇ ਪਾਕੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣਗੇ।

ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਜਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਜੀਵਨ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਜਾਈ ਵਰਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਮੁੱਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਸੀਂ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕਿਤੇ ਲੱਭੇ ਹੀ ਨਾ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਾਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਾਂਗੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਖੁੱਸੇਗੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ' ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਰੈਫਰੀਜਰੇਟਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਲੋਰੋ-ਫਲੋਰੋ ਕਾਰਬਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ

ਵਿੱਚ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਅਸੰਤੁਲਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਏ.ਸੀ. ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਜਿਆਦਾ ਏ.ਸੀ. ਹਨ ਉਨੀ ਹੀ ਜਿਆਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਏ.ਸੀ. (ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਗਰਮ ਹਵਾ (ਕਲੋਰੋ-ਫਲੋਰੋ ਕਾਰਬਨ) ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮਿਆਂ ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਾਲ ਤਾਪਮਾਨ 50 ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਨ ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ (ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼) ਹੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ। ਇਸ ਪਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੁਣ ਛੇਕ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਨ ਸੂਪਰ ਸੋਨਿਕ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਸਾਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਪਰਤ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਵੱਧ ਗਏ ਜਾਂ ਪਰਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਰਾਬੈਂਗਣੀ ਕਿਰਨਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ UV Rays ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਵਰਗੇ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਪਹਾਰ ਹੈ। ਜਦ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੀਵ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ, ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥਾਂ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗਲਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇੰਨੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗੀ।

ਹਰਲੀਨ ਕੋਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਦੇਰਾਹਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ 'ਚ ਯੁਵਾਵਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਯੁਵਾ ਇੱਕ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਂਹ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਯੁਵਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਪਿੰਡ 'ਚ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਪਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਯੁਵਾ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਇੱਕ-ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ,

ਯੁਵਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਨ ਹਨ,

ਇਹ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹਨ।

ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹੈ ਅਧੂਰਾ,

ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਇਹਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪੂਰਾ।

ਸਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਕਰਕੇ ਮਿਲੀ

ਅਜ਼ਾਦੀ ਸਾਨੂੰ,

ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕੈਣ ਜਾਣ।

ਕਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਡਾਕਟਰ, ਸਿਪਾਹੀ, ਨੇਤਾ, ਅਫ਼ਸਰ ਚ

ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਯੋਗਦਾਨ ਆਪਣਾ

ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਜਾਪਣਾ, ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਜਾਪਣਾ।

ਯੁਵਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਪੈਂਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਰਖਤ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਵਾਰ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਖਰਾਬ ਸੇਬ ਸਾਰੀ ਪੇਟੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਯੁਵਾ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੋੜ ਤੇ ਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਜ ਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪੇਸਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਬਲੀਅਤਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਔਰਤਾਂ ਹਰ ਫੀਲਡ 'ਚ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਕਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਯੁਵਾ

ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਢੇ ਨਾਲ ਮੇਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਘਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਤੇ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁਵਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਯੋਗਦਾਨ – ਯੁਵਾ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਠਾ ਕੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਕਦ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਚ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਚ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੈਂਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤਰੀ ਬਣ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਕੇ, ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਕੇ, ਵਧੀਆ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਾਲਜਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗਵਾ ਕੇ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ।

ਯੁਵਾ ਨੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ, ਪੂੰਜੀ ਅਹਿਮ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਯੁਵਾ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਨਾਂ ਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਲਾ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ ਸਕਦਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਨਿਰਸੰਕੇਚ ਇਹ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਤਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਦੇ ਤਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਇਹ ਤਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਤਿਤਵ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਸੰਤ ਸਹਾਰਾ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,

ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਪਾਣੀ - ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ

॥ ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤੁ ਮਹਤੁ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ ਜਿਸਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਹੁਮੁੱਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦਾਤ ਹੈ ਪਾਣੀ। ਪਾਣੀ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੀਵ-ਜਗਤ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਜਗਤ ਦਾ ਵੀ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਦੇ ਦੋ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਇੱਕ ਕਣ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਲਗਭਗ 71% ਖੇਤਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ 'ਨੀਲਾ ਗ੍ਰਹਿ' ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ 95% ਪਾਣੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, 3.2% ਪਾਣੀ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, 1.2% ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕੇਵਲ 0.6% ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਜੀਵ ਜਗਤ ਲਈ ਕੇਵਲ 0.6% ਪਾਣੀ ਹੀ ਵਰਤੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਘਰੇਲੂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 80% ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ

ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਵੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਊਰਜਾ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਪੀ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਨ ਤਰਲ, ਠੋਸ ਤੇ ਗੈਸ। ਤਰਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਗਰਾਂ-ਸਮੁੰਦਰਾਂ, ਨਦੀਆਂ-ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਠੋਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਬਰਫ ਤੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੈਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਭਾਫ਼ ਬਣ ਕੇ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਰੋਤ ਹੈ - ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ। ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਸਾਗਰਾਂ-ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਾਫ਼ ਬਣ ਕੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਪਾਣੀ ਚਸ਼ਮਿਆਂ, ਨਦੀਆਂ-ਨਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਝੀਲਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਜੀਵ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਕੇਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਉਹ ਰਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪਾਣੀ ਕੇਵਲ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜੀ ਲੋੜ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਦਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ

ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹਨਾਂ ਮਾਂ ਰੂਪੀ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਨਸਪਤੀ ਜਗਤ ਦਾ ਵੀ ਘਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਧੜਕ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਜਲ ਸਰਵੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਅਗਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਇੰਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀਆਂ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਟ੍ਰੇਨ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕੈਂਸਰ ਟ੍ਰੇਨ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਸੰਪੂਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ 20 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸਹੀ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਡੋਗੂ, ਮਲੇਰੀਆ, ਹੈਜਾ, ਦਸਤ, ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ 80% ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਵਾਰਥ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਲੁਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਗਾਰ ਤੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਘਰੇਲੂ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ 28% ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ 10% ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਰਥ ਨਦੀ ਤੇ ਬਣਿਆ ਟਹਿਰੀ ਡੈਮ ਹਰ ਦਿਨ 2400 ਮੈਗਾਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਰ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ—

“ਪਾਣੀ ਪਹਿਲਾ ਜੀਊ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਿਰਜਿਆ ਸਭ ਕੇਇ ॥”

ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜੀਵ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਹਰਿਆਲੀ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾਲ ਮਾਣਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰੇ। ‘ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਧੰਨ ਤਾਂ ਜੋੜ ਲਿਆ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ।’ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਰੂਪੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ੇ ਨਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਘਾਣ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਕੇ ਉਸਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

॥ ਜਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਹੈ ॥

ਮਹਿਕ ਚੌਧਰੀ
ਦਸਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਮੁਕੇਰੀਆਂ,
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਸਰਦ ਮੌਸਮ ਦੀ ਧੁੱਪ

“ਨਹੀਂ ਮੰਮੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ... ਹਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ ਮੈਂ।” ਰੋਸ਼ਨੀ ਰੋਦਿਆਂ-ਰੋਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਸਦਿਆਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸਭ ਨੂੰ ਹਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਇੰਝ ਵਰਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ? “ਪੁੱਤ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇ ਹੀ ਤੂੰ ਢੇਰੀ ਢਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅੱਗੇ ਵਧੂ।” ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਚੈਨ ਸੀ, ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। 21 ਸਾਲ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਡਿਗਰੀ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬੁਝੀ-ਬੁਝੀ ਜਿਹੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਰਕ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਗੁੰਮ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾ ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਸ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੱਗ ਤੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਠੰਡ ਦੇ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਨੇਰਾ ਛੇਤੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਤੱਕ ਘਰ ਨਾ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਾਪਾ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਪਾਰਕ ਤੱਕ ਹੀ ਆ ਗਏ। ਬਿਨਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਪੁੱਤ ਦੇਖੋ ਕਿੰਨੀ ਠੰਡ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਚਲੋ ਹੁਣ ਘਰ ਚਲੋ।” ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਸਦੀ ਚੁੱਪੀ ਦਾ ਫੁਹਾਰਾ ਫੁੱਟਿਆ, “ਪਾਪਾ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਰੀਮਾ ਦਾ ਵੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਉਸਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਲੋਕ ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨਗੇ, ਕੀ-ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤਾਂ....।” ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ। ਰੀਮਾ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਖਾਸ ਸਹੇਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ

ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਨੈਕਰੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਸੀ। ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ, “ਵਾਹ, ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਰੀਮਾ ਨੈਕਰੀ ਲੱਗ ਗਈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬੋਝ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਈ, ਕਿੰਨੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੈ ਰੀਮਾ, ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚਾ ਕਰਤਾ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੂੰ ਵੀ ਰੀਮਾ ਵਾਂਗ ਜਲਦੀ ਨੈਕਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੌਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇਰੀ ਵੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਵੀ।” ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਸ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲਦੀ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਘੁੱਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਇੱਕੋ ਸਵਾਲ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਰੂਦ ਮਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ “ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ....।”

ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਚਿੰਤਾ 'ਚ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਵੀ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕ ਲਵੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਗੁੰਮਸੁੰਮ ਸੀ। ਇੰਝ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਹੀ ਦੱਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਨਾ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੁਝ ਬੋਲਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੱਸਦੀ ਸੀ, ਬਸ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਕੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪਣੀ ਨਾਨੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਹਲਕਾ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਇਹੀ ਸੋਚਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਨਾਨੀ ਆਈ, ਉਨਾਂ ਨੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਈ। “ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ?”, ਨਾਨੀ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। “ਠੀਕ ਹਾਂ ਨਾਨੀ।” ਇੰਨਾ ਕੁ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਨਾਨੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਆਖਿਆ, “ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਾਨੀ ਨੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਕਿਹਾ, “ਵੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੁੱਤ ਵੇਖ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਧੁੱਪ ਨਿਕਲੀ ਹੈ, ਸਰਦੀ ਦੀ

ਪਹਿਲੀ-ਪਹਿਲੀ ਧੁੱਪ ਹੈ, ਆਜਾ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।" ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪਣੀ ਨਾਨੀ ਦਾ ਆਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜਦੀ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਨ ਤੋਂ ਉਹ 'ਆਈ ਨਾਨੀ' ਬੋਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਾਨੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਧੁੱਪ ਖਿੰਡਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਉਸ ਧੁੱਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। "ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਨਾ ਧੁੱਪ ਰੋਸ਼ਨੀ" ਨਾਨੀ ਨੇ ਚੁੱਪੀ ਤੋੜਦੇ ਕਿਹਾ। "ਹਾਂ ਜੀ ਨਾਨੀ, ਸਰਦੀਆਂ 'ਚ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਧੁੱਪ।" ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। "ਵੈਸੇ, ਜੇ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਦੀ ਫੇਰ...?" ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਨੀ ਨੇ। "ਨਾਨੀ ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਲੋਕ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ" ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। "ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਮਾੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਚੰਗੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਵੀ ਨਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਨੇ ਹੱਟਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ।" ਨਾਨੀ ਨੇ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਨਾਨੀ ਫੇਰ ਧੁੱਪ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀ, "ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਸਰਦੀਆਂ 'ਚ ਨਾ ਆਵੇ, ਫੇਰ ਉਹੀ ਲੋਕ ਇਸ ਧੁੱਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਤਰਸਣਗੇ।" ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਵੀ ਅੱਗੋਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, "ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ... ਲੋਕ ਬੋਲਦੇ ਨੇ... ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਰਿਹਾ... ਇਦਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਬਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਜੀ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਸਭ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਮੁਕਾ ਛੱਡਾ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

ਨਾਨੀ ਨੇ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਤੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਹੀ ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹੀ ਲੋਕ ਇਸਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰ-ਕਰ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਧੁੱਪ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਪੁੱਤ,

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਬੋਲਣਾ, ਜੇਕਰ ਇਹੀ ਤੂੰ ਨੈਕਰੀ ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ, ਇਹੀ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਘੁੰਮਦੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇਰੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਧੁੱਪ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਨਾ ਰੁਕ ਗਈ, ਕੀ ਪਤਾ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨੈਕਰੀ ਤੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਲੋਕ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਵੀ ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਸੂਰਜ ਨੇ ਆਉਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ? ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਕਿ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਇਹੀ ਧੁੱਪ ਲਈ ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਇੰਝ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਵੇ। ਫੇਰ ਨਾ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਧੁੱਪ ਦਿਸੇ ਨਾ ਚੰਨ, ਨਾ ਸੂਰਜ। ਜਦ ਸਮੇਂ ਅੱਗੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ। ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੋ, ਕਿਸਮਤ ਵੀ ਮਿਹਨਤ ਅੱਗੇ ਹਾਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ।" ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਘਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਪਣੀ ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹੈ, "ਮੈਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤਦਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਬਣਾਵਾਂਗੀ, ਇਸ ਸਰਦੀ ਦੀ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ... ਪੰਨਵਾਦ ਨਾਨੀ।" ਹੁਣ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੁਬਾਰਾ ਹੱਸਣ-ਖੇਡਣ ਲੱਗੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਪੋਸਟ ਤੇ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਖੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫੋਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨਾਨੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ "ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਨਾਨੀ" ਤੇ ਧੁੱਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ।

ਆਯੂਸ਼ੀ

ਪੀ. ਜੀ. ਜੀ ਕਾਲਜ (ਲੜਕੀਆਂ),
ਸੈਕਟਰ-11, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਸਿਉਂਕ

ਸੁੱਖੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਉਂਦੀ। ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਘਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੂੜੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਅੱਸੀ ਵਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਸੁੱਖੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਜਦੋਂ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦੇਖਦੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਉਤਰੇ ਤੇ ਮੁਰਝਾਏ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਅਕਸਰ ਸੋਚਦੀ ਕਿ "ਇਹ ਗਰੀਬੀ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਆ... ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਾਸੇ ਹੀ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀ ਆ..." ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁੱਖੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਬਸ ਗਰੀਬੀ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਹ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ "ਬੇਬੇ... ਕਦੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਵੀ ਲਿਆ ਕਰ... ਕਿਹੜੀਆਂ ਟੈਸ਼ਨਾਂ 'ਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਆਂ... ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਆ... ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੱਧ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਘੱਟ... ਇੰਨੀ ਨੀ ਟੈਨਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ.....।" ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੇਬੇ ਬੇੜਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਕਿ "ਪੁੱਤ... ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਐ... ਟੈਮ ਪਾਸ ਤਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ.... ਸੋਚਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਈ ਨੀ ਮੁੱਕਦੀਆਂ..." "ਹੋਰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਬੇਬੇ.....?" ਸੁੱਖੀ ਆਪਣੇ ਭੋਲੇਪਨ 'ਚ ਪੁੱਛਦੀ। "ਤੂੰ ਛੋਟੀ ਆਂ ਪੁੱਤ ਅਜੇ ਤੇਰੀ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀਆਂ..." ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੇਬੇ ਫਿਰ ਉਦਾਸ ਜਿਹੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ।

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਖੀ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮੰਗੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉੱਧਰ ਸਹੁਰੇ ਨੇ ਵੀ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਘਰੋਂ

ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ 'ਚ ਦੋ ਕੋਠੇ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਬੇਬੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮੰਗੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਸਨ ਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਹਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਹ ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਹੋਲਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

"ਭੈਣ ਜੀ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਆਈ ਆ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਮ-ਜੰਮ ਘਰ ਭਰਤਾ... ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਅਜੇ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ.... ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਦਾ ਤਾਂ ਖਾਨਦਾਨ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਜੁਗਾ..... ਜਵਾਨੀ 'ਚ ਉਹ ਆਪ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਆਹ ਬੁਢਾਪੇ 'ਚ ਕੁੜੀਆਂ ਮਗਰ ਪੈ ਗਈਆਂ.....।" ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਦਾਦੀ ਅਕਸਰ ਉਸਨੂੰ ਟੋਕਦੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਕਿ "ਨਾ ਭੈਣ... ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਫਿਕਰਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆ.... ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਲੱਛਮੀ ਹੁੰਦੀਆਂ... ਨਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਫਿਕਰ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਤੂੰ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਾ..."

ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਵੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਬੇਬੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਕੋਲ ਦੇ ਜੁੜਵੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸੁੱਖੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਚੱਲ ਬੇਬੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਊਗੀ ਪਰ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਜਿਵੇਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਜੰਮੀ ਸੀ, ਇੰਨਾ ਸੌਖਾ ਕਿੱਥੇ ਉਹ ਬੇਬੇ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡਦੀਆਂ ਸਨ।

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਆ ਬੇਬੇ ਰੱਬ ਨੇ ਦੇ ਪੋਤੇ ਦੇ ਤੇ..." ਸੁੱਖੀ ਨੇ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। "ਕਿੱਥੇ ਪੁੱਤ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਜੰਮੇ ਆ... ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਪਈ ਆ ਮੰਜੇ 'ਤੇ... ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤਾਂ

ਜੰਮਦੇ ਨਾ.... ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ-ਭਲੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਵੀ ਕੀ ਭਾਲਦੈ ਸਾਡੇ ਤੋਂ....।" ਸੁੱਖੀ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਟੈਨਸ਼ਨਾਂ ਬੇਬੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਹੀ ਪੈਣੀਆਂ ਸਨ....।

ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਦਾਦੀ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰੰਗ ਭਾਵੇਂ ਸਾਂਝਲਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਬੇਬੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਚਾਹੇ ਘਰ ਦਾ ਜਾਂ ਖੇਤ ਦਾ ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਮਿਲੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਸ ਜਿੰਦਾ ਲਾਸ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸੁੱਖੀ ਪਿੰਡ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬੇਬੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮੰਗੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੁੱਖੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੇ ਘਰ ਗਈ।

ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਬੇਬੇ ਬਾਹਰ ਧੁੱਪੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬੇਬੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਬੇ ਤੋਂ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨੇ ਸੁੱਖੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਨਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੁੱਖੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੁੱਖੀ ਆ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਉਸਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ ਜਿਵੇਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਰੋਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁੱਖੀ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਭਰ ਆਇਆ।

"ਨਾ ਰੋ ਬੇਬੇ... ਚੁੱਪ ਕਰ... ਦੇਖ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪੋਤੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ... ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਲੇ ਆ....।" ਸੁੱਖੀ ਨੇ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਸੁੱਖੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬੇਬੇ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ।

"ਪੁੱਤ... ਰੱਬ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੀ ਵੈਰ ਪੈ ਗਿਆ... ਪਹਿਲਾਂ ਪਤੀ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਿਆ... ਫਿਰ ਨੂੰਹ ਮਸਾਂ ਮਰਦੇ-ਮਰਦੇ ਬਚੀ... ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਨਾ ਮਰਦਿਆਂ 'ਚ ਆ ਨਾ

ਜਿਉਂਦਿਆਂ 'ਚ....। ਡਾਕਟਰ ਰੋਜ਼ ਟੀਕੇ ਲਾ ਛੱਡਦਾ... ਆਹ ਕੁੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਆ ਤੇ ਮੰਗੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜਰਨਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤ ਬਹੁਤ ਐਖਾ.... ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸੀ ਬਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਛਾਤੀ 'ਚ ਦਰਦ ਹੋਇਆ... ਕਹਿੰਦਾ ਸਵੇਰੇ ਦਵਾਈ ਲੈ ਆਉਂਗਾ... ਪਰ ਚੰਦਰੇ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤਾਂ ਹੋਈ ਨਾ....।" ਇੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੀ-ਦੱਸਦੀ ਬੇਬੇ ਦਾ ਫਿਰ ਗੱਚ ਭਰ ਆਇਆ। ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਬੇਬੇ ਸੁੱਖੀ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੁੱਤ... ਬਸ ਰੱਬ ਚੱਕ ਲੇ... ਇਹ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੋਚਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਨੇ ਦਿਨ ਖਾ ਹੀ ਗਈਆਂ... ਇੱਕ ਦਿਨ ਨੀ ਸੌਖਾ ਕੱਟਿਆ ਇਸ ਜੱਗ 'ਤੇ... ਕੀ ਪਤੈ ਮਰ ਕੇ ਹੀ ਸੌਖੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ....।" ਬੇਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਸ ਉਹ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਨੇ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਵੀ ਛੱਡ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁੱਖੀ ਘਰੇ ਆ ਗਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬੇਬੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਸੁਣ ਕੇ ਸੁੱਖੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਉਹ ਬੇਬੇ ਦੇ ਘਰੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਬੇਬੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਗਈ। ਸੁੱਖੀ ਬਹੁਤ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ "ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੋਚਾਂ ਸਿਓਂਕ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਅੰਦਰ ਖਾ ਗਈਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਗਈ।" ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੇਬੇ ਨੇ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਦਾ ਇੰਨਾਂ ਫਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਹੰਝੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੁੱਖੀ ਦੀ ਦਾਦੀ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ "ਪੁੱਤ ਇਹ ਸੋਚਾਂ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ... ਚਲ ਚੁੱਪ ਕਰ.... ਰੱਬ ਦੇ ਭਾਣੇ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੈ....।" 3 ਕੁ ਵਜੇ ਬੇਬੇ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਘਰੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਪਰ ਸੁੱਖੀ ਅਜੇ ਵੀ ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਬਾਦਲ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ

7 ਸਤੰਬਰ 2000, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਸਵੇਰ 4:00 ਕੁ ਵੱਜੇ ਤਾਂ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ.... "ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ" ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ। ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਲੱਗ ਗਏ।

7 ਕੁ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਦਰਦ ਕਾਰਨ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹਾਏ! ਹਾਏ! ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੱਸ ਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ "ਪੁੱਤਰਾ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਜਵਾਕ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।" ਗੁਰਬਚਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਦਰਦ ਨਾਲ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਹਿਣ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੱਡੀਆਂ-ਕਾਰਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਬਚਨ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ।

ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਾਰ ਡਾਕਟਰਨੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਲੇਬਰ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਲੇਬਰ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੱਸ ਆਖਣ ਲੱਗੀ "ਰੱਬ ਕਰੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅੱਜ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹੋਵੇ।" ਅੱਧੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਡਾਕਟਰਨੀ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ ਮਾਤਾ ਜੀ..... ਲਕਸ਼ਮੀ ਆਈ ਹੈ।"..... ਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ... ਬੈਠ ਗਿਆ ਬੇੜਾ..... ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਨੇ ਧੀ ਜੰਮ ਦਿੱਤੀ!..... ਨੀ ਮੇਰੇ ਭੇਰਾ-ਭਰ ਪੁੱਤ ਦੇ ਰੱਬ ਨੇ ਸੇਟਾ ਮਾਰਿਆ.... ਨੀ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਨੇ ਕੀ ਮਾੜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਦਾ....!

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਬਚਨ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਾਤਾ..... ਧੀਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਨੇ..... ਆਪਣੀ ਧੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੂਗੀ! ਜੇ ਕੰਮ ਮੁੰਡੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਹ ਧੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧੀਆਂ! ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਪੱਗ, ਮਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ.... ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਨਾ ਕਰ! ਚੱਲ ਮੈਂ ਆਇਆ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਚਨ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਦੀ ਸਾਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਮ ਮੈਂ "ਨਿਮਰਤ" ਰੱਖਾਂਗਾ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ "ਆਪਣੀ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਤੇ ਗਈ ਏ.....! ਗੁਰਬਚਨ ਮੁਸਕਰਾਇਆ। ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰਬਚਨ ਇੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਅੰਗ ਢਕਣਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਿਮਰਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਦੀ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ 2003 ਅਪ੍ਰੈਲ 2, ਨੂੰ ਨਿਮਰਤ ਦਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਨ ਸੀ। ਗੁਰਬਚਨ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆਖਣ ਲੱਗਿਆ, "ਉਹ ਤੂੰ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ? ਇਹਨੂੰ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਨੇ ਨਾ ਪਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾ ਦਿਉ.....। ਕੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਜੰਮਦੀਆਂ ਹੀ ਪਿਓ ਦੀ ਪੱਗ ਰੋਲਣ ਨੂੰ ਨੇ.....।"

ਪਰ ਗੁਰਬਚਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਇੱਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਧੀ ਨਿਮਰਤ, ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੇਗੀ। ਨਿਮਰਤ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਘਰ ਆਉਣਾ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਣਾ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਸੰਨ 2016 ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੱਤੇ। ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਿਮਰਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਨਤੀਜੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਵਿੱਚੋਂ 92% ਨੰਬਰ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤੀਜਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ

ਗੱਲ ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ... "ਉਹ ਵਾਹ ਉਹ ਮੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤਰਾ!..... ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.... ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਐ ਤੇਰੇ ਤੇ।"

ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚੁਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ 2018 ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਬਾਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਨਤੀਜੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਨਿਮਰਤ ਦੇ 90% ਅੰਕ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤਵਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ।

ਘਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਗੁਰਬਚਨ ਨੂੰ ਟੈਨਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਅਗਲੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ "ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰੁਲ ਸਕਦਾ।" ਸੰਨ 2018 ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਚਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਮਰਤ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਮਾਂ ਨਿਮਰਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਲਜ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ। ਨਿਮਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੌਖੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਿਮਰਤ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕੈਨਟੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਖਾਂਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸਾਦੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਹੀ ਖਾਂਦੀ। ਇਹ ਸਭ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਉਸ ਦਾ ਮਖੌਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਟ ਗਰੀਬੀ..... ਯੂ ਲੇ ਲੈਵਲ ਪੀਪਲ....। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਮਰਤ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ।

ਜਦੋਂ 2021 ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਨਤੀਜਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਨਿਮਰਤ ਨੇ 1799 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ, ਕੁੱਲ ਅੰਕ 2000 ਵਿੱਚੋਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚੌਥਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਮਰਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ... ਓ ਬੱਲੇ ਓ ਮੇਰੇ ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤਰਾ.... ਅੱਜ ਤੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਨਿਮਰਤ ਘਰੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ... ਉਹ ਘਰੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਡੰਗਰਾਂ

ਲਈ ਕੱਖ ਵਢਾਉਣ ਵੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਰੋਟੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਿਮਰਤ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ., ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ., ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਆਦਿ ਰੈਂਕ ਦੀਆਂ ਭਰਤੀਆਂ ਸੀ। ਨਿਮਰਤ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ... "ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਵਾਂ! ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਂ ਪੁੱਤਰ! ਮੇਰੀ ਧੀ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ..... ਮੇਰੀ ਧੀ ਵੀ ਅਫਸਰ ਬਣੇਗੀ... ਤੂੰ ਫਾਰਮ ਭਰ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ।

ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਦੇਖੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੀ।

ਉਸਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧੀ ਇੱਕ ਨਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਰੂਰ ਅਫਸਰ ਬਣੇਗੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ -

"ਜਹੁ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਪਾਰੀ॥"

ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਫਸਰ ਬਣਨ ਦਾ ਪੇਪਰ ਹੋਇਆ। ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਨਿਮਰਤ ਨੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਲੈਵਲ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਪੇਪਰ ਇੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਰੂਰ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਦੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਨਤੀਜਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪੇਪਰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਸਵੇਰੇ 8 ਕੁ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ

ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਅਚਾਨਕ ਫੇਲ ਵੱਜਣ ਲੱਗਾ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੈਰ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ਹੋਣਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਫੇਲ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਵਧਾਈਆਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿਆਂ ਤਾਂ ਗੁਰਬਚਨ ਨੇ ਆਖਿਆ.... ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ....? ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਲੱਗੀ ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ, ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਧੀ ਬਣੀ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ।” ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਭੱਜਿਆ-ਭੱਜਿਆ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਨਿਮਰਤ ਪੁੱਤਰ... ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਮਾਂ.... ਛੋਤੀ-ਛੋਤੀ ਬਾਹਰ ਆਓ... ਆਹ ਦੇਖੋ ਨਿਮਰਤ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋ ਆਈ ਹੈ.....! ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਫਸਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਰੈਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਮਰਤ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਭੱਜੀਆਂ-ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹਰ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਝੂ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੇ.... ਨਿਮਰਤ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ.... “ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਅਫਸਰ ਬਣ ਗਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ

ਦਿੱਤੀ..... ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਮਿਹਨਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।” ਤਿੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹੰਝੂ ਰੁਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਗੁਰਬਚਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਖਦੇ ਹਨ... “ਸਾਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰੀ ਪੁੱਤਰਾ.... ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ.... ਮਾੜਾ ਚੰਗਾ ਬੋਲਿਆ.... ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਪੋਤੀ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।”

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੈਰ ਨੇ ਕਦੀ ਪਾਟੇ-ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾ ਪਾਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਲ਼ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ “ਕਰਮ ਚੰਗੇ ਕਰੇ, ਆਪਣਾ ਮਾੜਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤੁਕ ਅਨੁਸਾਰ –

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥

ਭਾਵ ਜੋ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਕਰਮ ਹੋਣਗੇ ਉਵੇਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ।

ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੈਰ

ਏ. ਐੱਸ. ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,
ਖੱਨਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਇਮਾਨਦਾਰੀ

“ਵੇ ਕਰਮ ਸਿਆਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਬਹੁ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਕਰ, ਮਸਾਂ ਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਮੰਨਤਾਂ ਬਾਅਦ ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੁਣੀ ਏ” ਕਰਮੇ ਦੀ ਤਾਈ ਨੇ ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। “ਨੀ ਤਾਈ, ਕਿਧਰੇ ਨੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਇਹਨੂੰ, ਬਥੇਰੀ ਤਕੜੀ ਆ, ਇਹ ਜੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਵੀ ਲਊ ਤਾਂ ਕੁਝ ਘਸ ਨੀ ਜਾਊ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ” ਕਰਮੇ ਨੇ ਤਾਈ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦਾਰੂ ਦੀ ਬੋਤਲ ਖੋਲ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। “ਵੇ ਮਰਜਾਣਿਆ ਨਾ ਪੀ ਇਹਨੂੰ, ਦਿਨੇ ਦਿਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਈ ਜਾਨੈ, ਛੱਡ ਇਹਨਾਂ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਲੜ ਫੜ ਲੈ” ਤਾਈ ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂ ਨਾ ਸਰਕੀ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸਦੀ

ਤਾਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਸਦਰ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੀ, ਨੈਕਰੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਸਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਨਾ ਕਿ ਲਾਲਚ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਿਆਗਿਆ, ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਤੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ। ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਗਿਰੇਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਖੁੱਲੇਆਮ ਵੇਚਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਸਦੇ ਇਹ ਕੰਮ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੀਤ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਜਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਰੱਬ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਸਨ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੀ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ

ਦੇਣਾ ਸੀ। ਗੁਰਮੀਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕਰਮ ਸਿਉਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰੱਬ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਮੱਘਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਧੁੱਪ ਸੇਕ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁੰਮਸੁੰਮ ਹੋਈ ਬੈਠੀ ਸੀ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਤਾਈਂ ਆ ਗਈ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, “ਕੁੜੇ ਗੁਰਮੀਤ ਇੰਦਾਂ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਬੈਠੀ ਆਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਖੁਸ਼ ਰਿਹਾ ਕਰ ਜਵਾਕ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ।”

“....ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਾਂ ਤਾਈਂ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੱਟਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖਿਝਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਗਲਤ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਦਾਰੂ ਪੀਣਾ ਬਸ ਇਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ, ਇਵੇਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਾਂ” ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਤਾਈਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। “ਚਲ ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਰੱਬ ਆਪੇ ਠੀਕ ਕਰੂ ਸਭ, ਤੂੰ ਸਬਰ ਕਰ ਮੇਰੀ ਧੀ” ਤਾਈਂ ਨੇ ਗੁਰਮੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।

ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜੁੜਵਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਇੱਕ ਪੁੱਤ ਤੇ ਇੱਕ ਧੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਵਿਆਹ ਵਾਂਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਗਈ। ਇੱਕ ਦੁਪਹਿਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰਮੀਤ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿਆਂ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਤਾਈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਮੀਤ ਨੂੰ ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖਿਓ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਐ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਿਓ।” ਕਰਮ ਸਿਉਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸੁਣਨ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ।” ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਕੇ ਜਾਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਤਾਈਂ ਬੋਲੀ, “ਗੁਰਮੀਤ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਪੁੱਤ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਕੀਤੀ ਹਰ ਹਰਕਤ ਦਾ ਅਸਰ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਪਵੇਗਾ।” ਪਰ ਕਰਮੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੱਲਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਦੋਸਤ ਬਣੇ। ਹੁਣ ਸੁਖਦੀਪ ਤੇ ਗੁਰਜੰਟ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦੇ, ਕਰਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਪੁੱਛੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਦਤ

ਵਿਗੜਨ ਲੱਗੀ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਵਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਪੈਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰਜੰਟ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਗੁਰਜੰਟ ਦੀ ਜਾਨ ਨਾ ਬਚਾਈ ਜਾ ਸਕੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਇੰਨੀਆਂ ਮੰਨਤਾਂ ਨਾਲ ਮੰਗਿਆਂ ਬੱਚਾ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਮੀਤ ਰੋਂਦੀ-ਰੋਂਦੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਦੇਖ ਲੈ ਕੀ ਕਰਤਾ ਤੂੰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਛੱਡ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬੁਝਾਉਂਦੇ-ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਹੀ ਦੀਵਾ ਬੁੱਝ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਪੈਸਿਆਂ ਤੇ, ਕੀ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਪੈਸੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਮੇੜ ਕੇ ਲਿਆ ਦੇਣਗੇ? ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਹੀ ਖਾਂਦੇ, ਪਰ ਖੁਸ਼ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀ ਹੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਗਿਆ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ।

ਸੁਖਦੀਪ ਦੂਰ ਖੜ੍ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵੱਲ ਇੰਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ “ਮੇਰੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਆ ਗਏ ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਉੱਜੜ ਗਈਆਂ। ਤੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗੁਆ ਕੇ ਸਮਝ ਆਈ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰੀ।”

ਤੇ ਉੱਧਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਖਦੀਪ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲੇਗੀ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਕਠਿਨ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰਜੰਟ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ (ਲੜਕੀਆਂ), ਸਿੱਧਵਾਂ ਖੁਰਦ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸੋਨਾਲੀ ਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੀ।

ਸੋਨਾਲੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਭੈਣ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸੋਨਾਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੀ, ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਸੋਨਾਲੀ ਦੇ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸੋਨਾਲੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸੋਨਾਲੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੌਤ ਹੋਈ ਉਸ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਦਾ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਨਾਲੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ

ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਸਕੂਲ ਹਾਜ਼ਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ "ਉਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਸੀ, ਸਭ ਦਾ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ।" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਕਾਰਨ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਲੱਥ ਆਉਂਦੇ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਲੰਘੇ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਵੀ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਸ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਜੇ ਮਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪੇਪਰ ਵੀ ਆ ਗਏ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ ਲਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਦੋ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਜਿਸਦੀ ਉਮਰ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲੱਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੱਭਦਿਆਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ। ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਵਿਆਹ ਵੀ ਤੈਅ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ। ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਗਏ। ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੌਣਕ-ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਸੀ।

ਅੱਜ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਦੀ ਵਿਦਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ, ਲਾਵਾਂ ਫੇਰੇ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਵਿਦਾਈ ਦਾ ਵੇਲਾ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ।

ਵਿਦਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕੋਲ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਗੱਲ ਲੱਗ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਈ। ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰੇ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਸੀ।

ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਹਫ਼ਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਂ ਨਾਲ ਜਹਾਨ ਹੈ ਤੇ ਭੈਣ ਨਾਲ ਰੋਣਕ। ਭੈਣ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ, ਸਗੋਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੀ.ਐਡ. 'ਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਮੁੜ ਘਰ ਆ ਕੇ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਘੰਟੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ। ਇਨੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀ ਸਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਐਕੜਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕੌਣ ਖਿਲਾਊ?

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗਾ ਟੇਢੀਆਂ – ਮੇਢੀਆਂ।"

ਪਰ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ

ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕੇ।

ਬੀ.ਐਡ. ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਲੈਵਲ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਿਤਾ ਰੱਖੀਆਂ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਿਤਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫਸਟ ਆਈ। ਫਸਟ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਟਰਾਫੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਮੈਂ ਘਰ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੀ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟਿਊਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਰੂਪ ਤੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਐਕੜਾਂ ਦਾ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਦੋਂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਸਾਨ ਬਣ ਗਈ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਐਕੜਾਂ ਦਾ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋਨਾਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,
ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਆਪਣੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਖੇਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੱਕੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਾਗੇ ਹੀ ਬਲਵੰਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਗੀਰੇ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਰਹੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ। “ਕਿਉਂ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਇੰਨੇ ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋ।” ਹਰਵਿੰਦਰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਵਧੀਆ ਜਿਹੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਉਹ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ। ਬਸ ਇਹ ਗੱਲ ਹੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਗੀਰੇ ਨੇ ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ “ਬੇਲਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?”

ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਜਗੀਰ ਕੋਰੇ, ਬਸ ਇਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਏ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਨੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਵਧੀਆ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਹੈ ਦੇਖੋ ਕੀ ਕਰਦਾ। ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਬਲਵੰਤ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ। ਉੱਧਰ ਹਰਵਿੰਦਰ ਤੁਰਦਾ-ਤੁਰਦਾ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਪੁੱਛ, ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋਰ ਫੇਰ ਹਰਵਿੰਦਰ ਤਿਆਰੀ ਆ... ਹੁਣ। ਤਿਆਰੀ ਕਾਹਦੀ ਬਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਆਪਣਾ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਬਸ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਏਜੰਟ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਚੱਲ ਪੈ। ਨਹੀਂ-ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਕੋਲ ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਨੇ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਲੱਭ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰੂੰਗਾ। ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਦਿਆਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਜਿਹੜੀ ਚਮਕ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਸੀ, ਉਹ ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕੱਢ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

“ਪੁੱਤ, ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਦਾ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਬੈਠਾ” ਜਗੀਰੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਹਰਵਿੰਦਰ ਬੇਲਦਾ ਮਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਸ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕੁਝ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਸਿਰ ਪਲੇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕਮਰੇ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਸਤਾ ਦੇਖ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਨੂੰ ਕਰਜੇ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਥੇਰੇ ਕੰਮ ਨੇ, ਬਸ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਐ....। ਹਰਵਿੰਦਰ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਫਿਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਉਹ ਰੇਲਵੇ ਵਿੱਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਜਿਸਦੀ ਸਲਾਹ ਉਸਦੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਵਿੰਦਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਚੱਲ ਤੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ। ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਪੁੱਤ... ਤੇਰਾ ਪਿਓ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਏ।

ਪੇਪਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਾਂ ਨੇ ਦਹੀ ਸ਼ੱਕਰ ਖਵਾ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਉਹ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਜਾ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਣਾ ਜੇ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਸੁਣ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹਰਵਿੰਦਰ ਘਰ ਪਰਤ ਆਉਂਦਾ। ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਦਾ। ਠਕ.... ਠਕ.... ਕੋਈ ਹੈ? ਡਾਕੀਏ ਨੂੰ ਦੇਖ ਜਗੀਰੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ, ਆ ਦੇਖ ਪੁੱਤ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ। ਡਾਕੀਆ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਤਾਂ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿਉਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਉਂਦਾ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕੋਸ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਆਏ। ਹਰਵਿੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿਉਂ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਨਾ ਗਿਆ। ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਆਫ਼ਿਸ ਪਹੁੰਚ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਵਾਇਆ। ਹੰਝੂਆਂ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉੱਧਰ ਬਲਵੰਤ, ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਦਿਸ਼ਾ ਰਾਣੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਮੁਕੇਰੀਆਂ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਸਵੇਰ

"ਜਸ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ।"

"ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜੋਤੀ, ਬਸ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਉਹ ਸਵੇਰ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਲਾਡੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਆ।"

"ਕੀ ਮਤਲਬ।"

"ਕੁਝ ਨਹੀਂ" ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਆਈਆਂ।

"ਜਸ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤੂੰ ਰੋ ਕਿਉਂ ਰਹੀ ਹੈ।"

"ਜੋਤੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਰਦਾ।"

"ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੀ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਦੱਸ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੀ।"

ਜੋਤੀ ਮੇਰੀ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜੋਤੀ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਜੋਤੀ ਦਾ ਵੀ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਿਜ਼ੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਸਾਂ। ਅੱਜ ਪੂਰੇ 17 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜੋਤੀ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। "ਜੋਤੀ ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ। ਮੇਰਾ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਰੋ ਪਈ।

"ਕੀ, ਇਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈਂ ਤੂੰ ਜਸ।"

"ਹਾਂ, ਜੋਤੀ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ।"

"ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ?"

"ਚਲ ਦੱਸਦੀ ਆ।"

"ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਬੱਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ

ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਪੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਪਾਗਲ ਲੱਗਦਾ ਜਵਾਂ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਜਸ ਪਾਣੀ ਪੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ।"

"ਨਹੀਂ ਜੋਤੀ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ।"

ਮੈਂ ਫਿਰ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਮੈਂ ਮਾਂ ਬਣਣ ਵਾਲੀ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਮੈਨੂੰ ਥੱਲੇ ਜਮੀਨ ਤੇ ਪੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਘਰਵਾਲਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ।

ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਿਆਰੀ ਜਿਹੀ ਧੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੋਮਲ ਜਿਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਕੋਮਲ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਮਲ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਮਸਾਂ ਹੀ ਬਚੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਮੁੰਡਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਇਸ ਲਾਲਸਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਸਮਝਦਾਰ ਸਨ।

ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੁਣ ਦਾਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੁਲਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤਲਾਕ ਲੈਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਮੂੰਹ ਬੋਲੇ ਵੀਰ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਮੇਰੇ, ਕੋਮਲ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਹੁਣ ਇਹ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਜਿਉਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਸੱਤ ਤੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੰਧ ਟੱਪ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ।

ਕੋਮਲ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਖੂਨ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ

ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕੋਮਲ ਤੇ ਅਨਮੇਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਓ ਕੋਲ ਛੱਡ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਅਨਮੇਲ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਇੱਕ ਬਿਨਾਂ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਲਦੀਪ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ। ਜਮੀਨ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਜਮੀਰ ਨਹੀਂ। ਕੁਲਦੀਪ ਤਾਂ ਕੰਮ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਘਰ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਨੂਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਜਵਾਂ ਕੋਮਲ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਕੋਮਲ ਤੇ ਅਨਮੇਲ ਦਾ ਜਨਮਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ।

ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਬੱਚੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਉਹ ਬੱਚੀ ਮੇਰੀ ਲਾਡੇ ਕੋਮਲ ਸੀ। ਕੋਮਲ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਮੰਮਾ, ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਰਕ ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੇ।”

“ਕੋਮਲ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ, ਤੂੰ ਰੋ ਕਿਉਂ ਰਹੀਂ ਹੈਂ, ਕੋਮਲ, ਕੋਮਲ।”

“ਮੰਮਾ, ਬਹੁਤ ਐਥੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨੰਬਰ ਮਿਲਿਆ, ਮੰਮਾ ਪਲੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਲੈ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਹਾਂ।”

“ਮੰਮਾ, ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਪਿਓ ਬਣਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਮੇਰੀ ਹਰ ਸਵੇਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਡਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹਨੇ।”

ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਸਮਝ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕੋਮਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਲੈ ਲਈ। ਕੋਮਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਸ ਰੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਕੋਮਲ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ, ਚਲ ਚਲੀਏ।”

“ਨਹੀਂ, ਮੰਮਾ”

“ਕਿਉਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਹਰ ਸਵੇਰ ਡਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।”

“ਨਹੀਂ, ਮੰਮਾ, ਅਨਮੇਲ।”

ਉਹ ਅਨਮੇਲ ਨੂੰ ਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਅਨਮੇਲ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਦੇਵੇਂ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਸੀ।

ਪਰ ਮੇਰੀ ਲਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੀ, ਮੰਮਾ, ਇੱਕ ਸਵੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਵੇਂ ਦੀ ਆਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਲਾਡੇ ਵੀ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਜੀ ਸਕੇਗੀ।

“ਅਨਮੇਲ ਹਾਲੇ ਛੋਟਾ, ਉਹਨੂੰ ਸਭ ਦੱਸ ਕੇ ਉਹਦਾ ਭਵਿੱਖ ਨਹੀਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਸਕਦੀ।

“ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ ਮੰਮਾ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ ਪਲੀਜ਼।”

ਇੱਕ ਸਵੇਰ ਆਵੇਗੀ, ਉਹ ਸਵੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੇਰੀ ਲਾਡੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਬੱਸ ਫੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਸਵੇਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਸਵੇਰ ਧੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਡਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਬਸ ਹੁਣ ਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, “ਉਹ ਸਵੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗੀ ਜਦ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਜੁਲਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਸਕਾਂਗੀ।”

“ਉਹ ਸਵੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗੀ।”

“ਉਹ ਸਵੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗੀ ਜਸ।”

“ਹਾਂ ਜੇਤੀ, ਸਵੇਰ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਵੇਗੀ, ਜਦ ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਜਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਮੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਗੇ।”

ਲਖਵੀਰ ਕੌਰ

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ,

ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

संपादकीय

शब्द अक्षर ब्रह्म है। संपूर्ण जगत शब्द का ही विकास है। शब्द के माध्यम से मन के भावों एवं विचारों को अभिव्यक्ति मिलती है। अतः भाषा मनुष्य को ईश्वर का दिया गया सर्वोत्तम उपहार है। भावाभिव्यक्ति को सशक्त एवं प्रभावी बनाने में भाषा महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है। भाषा का लिपिबद्ध मानक रूप साहित्य है।

साहित्य मूलतः भाषा के माध्यम से जीवन की अभिव्यक्ति है। इसकी विभिन्न विधाओं के माध्यम से भाषा कौशल, सृजनात्मकता, कल्पना एवं संवेदनात्मकता का विकास होता है।

भूमंडलीकरण के दबाव के कारण अतिबौद्धिकता एवं अतियांत्रिकता के इस युग में आज आवश्यकता इस बात की है कि युवाओं में मानव-चरित्र के नियामक तत्त्वों, सामाजिक सरोकारों एवं देश के प्रति समर्पण का भाव जगाया जाए। साहित्य इस दिशा में शाश्वत सूत्र प्रदान करता है।

हर्ष का विषय है कि 'जवां तरंग' पत्रिका विद्यार्थियों को भावाभिव्यक्ति-हेतु एक सशक्त मंच प्रदान कर रही है। विद्यार्थियों में सृजनात्मकता एवं भाषा-कौशल के विकास का यह स्तुत्य प्रयास है। विद्यार्थी इस मंच से अधिकाधिक लाभान्वित हों और उज्ज्वल भविष्य के अधिकारी बने यह कामना है!

डॉ. सरिता चौहान

सम्पादक

हिंदी-अनुभाग

एमसीएम डीएवी महिला कॉलेज, चंडीगढ़

अनुक्रमणिका

(हिन्दी विभाग)

क्रम स०	शीर्षक	रचनाकार	पृष्ठ संख्या
---------	--------	---------	--------------

कविता

1.	मैं लिखता हूँ	सुश्री राधिका अरोड़ा	62
2.	पंजाब और प्रवास	सुश्री करानी दास	63
3.	मैं जननी	सुश्री नेहा	63
4.	दर्पण	सुश्री प्रकृति कुमारी	64
5.	माँ को पुकार	सुश्री मिताली	65

लेख

6.	युवा और नशे	सुश्री लतिका ठाकुर	66
7.	पर्यावरण संकट	सुश्री भूमिका कराकोटी	67
8.	हर बादल में आशा की एक किरण होती है	सुश्री अन्वी ठाकुर	69

कहानी

9.	जाड़े की धूप	सुश्री जया प्रभा	70
10.	ईमानदारी	सुश्री अनुप्रीत	71
11.	मृगतृष्णा	सुश्री अमनप्रीत कौर	73
12.	मेरी कहानी	सुश्री कहकशा अंजाम	74
13.	सोच की दीमक	सुश्री पूनम	76

मैं लिखता हूँ

क्या अजब-गजब ये बात हुई,
आज फिर सुबह हुई, अरे वही शाम हुई।
इक बात पर जो निराली हुई,
था एहसास नया, और उसका कोई नाम नहीं।

इक प्यारी गुड़िया सी नवयुवती,
निकली आँगन की दहलीज़ से।
नूपुर की झँकार करती वो,
चाल छबीली चली तहजीब से।

वो गाँव सजा, मैं शहर बसा,
कैसे यह एहसास सुनाऊँ।
देख बस उसके पग अनुपम
गीत मतवाले मैं पागल गाऊँ।

मैं क्या बताऊँ, हुआ कुछ नहीं वैसे तो
उस दिन आँगन बैठा कुछ पढ़ता था,
घर का दरवाजा लगा हुआ
न बाहर गली में कुछ दिखता था।

अचानक फिर दूर से कहीं
ये मधुर ध्वनि मेरे कान पड़ी,
द्वार के नीचे से देखा मैंने
चरण युग्म पर थी महावर सजी।

अद्भुत नख छटा उनकी तो
मानो चंद्र स्वयं चमकते हो,
विचित्र पत्रावली उन पर
जो बस आनंद रस छलकते हों।

कोई और नहीं थी वो युवती
मेरी महारानी आई थी,
बरसाने की गलियों से गुजरी
वह वृषभानु की जाई थी।

ये वही कोमल पग जिन पर
रसिक जन हैं सब वार बैठे,
करुणा, प्रेम और जीवनधन
सब उन पर थे वार बैठे।

दरश दिखाया प्यारा तुमने
चरणों का नजारा दिया प्यारी,
न कह पाऊँ, न रह पाऊँ
हुई कैसी ये कृपा न्यारी।

न शब्द हैं, न वाणी गाए
हाथ काँप गए जब कलम उठाए,
थिरके है तन, मन में उमंग छाए
यह भाव बयां न हो पाए।

जिनके चरण देख मतवाला हुआ
वह स्वामिनी कौन निहार पाए,
आज उसी ने यह बल बक्शा
जो पत्र पर ये शब्द छाए।

क्या बल मेरा, कहाँ मेरी कला
अनजान, अबोध ये दास रहा,
उसने मुझे अपना माना,
मैं निहाल हुआ, बस निहाल हुआ।

मैं लेखक हूँ खूब लिखता हूँ
बात ये झूठी आज हो गई
अनुग्रह देवी ने करी कृपा
दीदार दे दिल में आन बसी।

दी बुद्धि मुझे और शब्द दिए
हिय में वही समाए रही,
नेह की देवी, भर नेह- हृदय
सुख दुनिया का, वो थमा गई।

किंकर उसका, मैं और क्या कहूँ
बस दास प्रिया का कहाया करूँ,
शब्दों के आभूषण में उसका
नित सिंगार नवीन बनाया करूँ।

नित निहारूँ यही छबि उर अंतर
यूँ ही जमाना भुलाए रहूँ,
बीते जीवन इस सेवा में
यही भाव मैं मन में समाय रहूँ।

राधिका अरोड़ा
एम.सी.एम.डी.ए.वी
महिला कॉलेज, चंडीगढ़

सबको लगता है मैं,
उनका कोई किस्सा लिखता हूँ,
शायरी तो एक बहना है,
मैं तो अपना ही हिस्सा लिखता हूँ!!

— कमल जोशी (अनपढ़ लेखक)

पंजाब और प्रवास

कल की ही लगती बात है
जब परिंदों का एक झुंड,
कूच कर गया आशियाने से।
जिन्दगी के बहाने से
चला गया दूर कहीं,
फिर कभी नहीं लौटा
वो एक झुंड परिंदों का,
वो आशियाना-पंजाब की ज़मीं
और वो परिंदे?
बिना किए कोई आवाज,
कर गए परदेशों को परवाज़
उम्मीदें खिड़कियों से झांकती रहीं

निगाहें रास्ते को ताकती रहीं,
वे वहाँ बेखबर ही रहे
परिवार का पेट भरा या नहीं,
आँगन में चूल्हा जला या नहीं
दहलीज तरस गयी आँगन की,
कब उनके आकर कदम पड़ें
धुआँ- धुआँ सी साँसों में
कभी तो जीवन रस भरे,
है आज यहाँ कोई नहीं
तरसती माँ तरसती ही रही,
बस उसी की एक कमी है आज
कौन देगा पिता की चिता को आग ?

वहाँ परिंदे परदेशों में,
किसे पुकारें, किसको पूछें?
उदास बंजर सुबह के बाद
जब भयानक सी एक शाम आए,
तो छतों से लटकते पंखे ही
खुदकुशी के काम आए।
वह घर आज भी इंतज़ार में हैं,
आज भी पूछते हैं सब से मगर
आज तक नहीं लौटा,
वह एक झुंड परिंदों का।

करानी दास
डीएवी कॉलेज, अबोहर

मैं जननी

सर सर चलती हवाओं,
कल कल करती नदियों,
चहकती चिड़ियों,
फुदकती गिलहरियों
की मैं जननी हूँ,
इनके अस्तित्व की परवाज़ हूँ मैं।
मैं जननी हूँ, जग पालक हूँ,
शक्ति का अवतार हूँ।
सृष्टि की सर्जक हूँ मैं,
कोमलता का उपहार हूँ।
मैं हूँ धरती का रूप लिए,
जीवन जो तुम्हें दिलाती है।
मैं हूँ औरत का रूप वह
जो जीवन जीना सिखलाती है।

मैं जननी हूँ अरमानों की,
छोटी-बड़ी सभी उड़ानों की।
मैं जननी हूँ ऊँचाइयों की,
समुद्र की गहराइयों की।
वर्णन मेरा क्या करेगा कोई,
मैं तुझको स्वयं बताती हूँ।
रूप मेरे की हल्की सी-
झलक तुझको दिखलाती हूँ।
साहस ,करुणा और समर्पण लिए,
उज्ज्वल भविष्य का दर्पण लिए।
ममत्व, सहनशीलता और प्रेम का
स्वरूप हूँ,
मैं औरत का रूप हूँ।

फूलों-फलों से लदी हुई,
दृढ़ता से तन कर खड़ी हुई।
तपते और जलते मौसम में,
मैं शीतलता बरसाती हूँ।
मैं जननी इन शब्दों की,
मैं वाग्देवी का रूप हूँ।
कमतर मुझको मत आँको,
स्वयं ब्रह्म स्वरूप हूँ।

नेहा
बी.सी.एम कॉलेज ऑफ एजुकेशन,
लुधियाना

दर्पण

मुझे याद नहीं कब दर्पण में,
देखा था खुद को पहली बार।
याद नहीं क्या खुश थी मैं,
या बह रही थी आँसुओं की धारा।

शायद तब देखा हो...
जब मैं एक बच्ची थी नादाना
दुनिया के तौर तरीकों से,
तब थी मैं पूरी अनजाना।

पर रोज सुबह उठकर जब मैं,
दर्पण में खुद को निहारती हूँ।
कभी एक-टक अटकी पलकें,
कभी बाल स्याह संवारती हूँ।

वो बात मेरी सब सुनता है,
मेरे साथ ख्याल वो बुनता है।
मेरे रोने पर वह रोता है,
मेरे हँसने पर मुस्काता है।

जब उदास कभी मैं होती हूँ,
वो भी मायूस हो जाता है।
दर्पण है मेरा वो साथी,
जो हर पल साथ निभाता है।

दर्पण में खुद को देख के जब,
मैं भाव-विभोर हो जाती हूँ।
रहती हूँ खामोश मगर,
जहन में शोर मैं पाती हूँ।

दर्पण के आगे खड़ी हो मैं,
बातें बहुत सी करती हूँ।
कमियाँ और अपनी परेशानियाँ,
उसे बताने से ना डरती हूँ।

दर्पण में खुद को ताक- ताक,
मैं नई उम्मीद जगाती हूँ।
असमंजस में पड़ जाने पर,
खुद को समझाती रहती हूँ।
दर्पण से मिलता जवाब मुझे,
मेरे अटपटे सवालों का।
मेरी आशाएँ, मेरी भावनाएँ,
वह गवाह मेरे हर हाल का।
ऐसे दर्पण की कल्पना में डूब,
कुछ चेहरे याद मुझे आते हैं।
जो कामयाबी पर मुझे सराहते हैं,
और गलती पर समझाते हैं।

वह चेहरा था मेरी माँ का,
उसमें शामिल मेरी अध्यापिका।
वो गुण-अवगुण को भांप मेरे,
सही राह मुझे दिखलाती हैं।
मेरे चेहरे के हाव-भाव से,
अनकही बातें भी समझ जाती हैं।

मैं अब समझी कि
गिरकर कभी-भी टूट जाए,
दर्पण नहीं वो टुकड़ा काँच का।
जो समझे हमें गहराई से,
दर्पण प्रमाण है साँच का।

प्रकृति कुमारी
रामगढ़िया गर्ल्स कॉलेज, लुधियाना

माँ को पुकार

जिम्मेदारी के इस शहर में,
जब याद गाँव की आती है
रो लेती हूँ मन ही मन में,
जब माँ की याद सताती है।
अब नखरे करने छोड़ दिए
जो मिलता है खा लेती हूँ
महंगी चीजों का शौक गया,
भले अच्छा कमा लेती हूँ।
गलतियाँ हो जाती है मुझसे,
पर यहाँ कोई डाँटता नहीं,
गमों से भरा हर दिल है यहाँ,
पर गम यहाँ कोई बाँटता नहीं।
माँ, जब करती तुम फोन मुझे,
जल्दी से काट मैं देती हूँ,

दिख जाए ना तुमको चोट मेरी,
इसीलिए छुपा मैं लेती हूँ।
तुम सुनती थी मैं कहती थी,
पर अब अक्सर चुप रहती हूँ,
खाना देरी से मिलने पर,
घर सर पे उठा मैं लेती थी,
भूखी सोती हूँ अक्सर अब,
तुम पूछो 'खा लिया' बताती हूँ।
अक्सर उदास रहती हूँ अब,
पर तुमसे कुछ ना कहती हूँ,
कोई कुछ भी गर कहें मुझे,
चुपचाप सभी कुछ सहती हूँ,
जब पूछती हो तुम हाल मेरा,
'सब ठीक है' मैं बतलाती हूँ।

माँ चिंता मेरी मत करना,
धीरे-धीरे मैं संभलूँगी,
जो सपने तुमने देखे है,
उनको पूरा मैं कर दूँगी,
कुछ पैसे तुमको भेज रही,
कपड़े अपने सिलवा लेना,
बारिश का मौसम आएगा,
टूटी छत ठीक करवा लेना।
दूर बहुत हूँ तुमसे माँ,
पर याद तेरी है पास मेरे,
आँचल का तेरे सहारा है,
लगता है रब है पास मेरे।

मिताली

जे.सी.डी.ए.वी कॉलेज, दसूहा

“
एक महिला पूर्ण चक्र है
जिसके भीतर सृजन,
पोषण और परिवर्तन
करने की शक्ति है.
”

-डायने मैरीचिल्ड

युवा और नशे

जब नशे को युवा से दूर भगाएँगे
तभी देश को समृद्ध बना पाएँगे

प्रस्तावना

आधुनिक समय में देश विकास के रास्ते पर चल रहा है। पुरानी पीढ़ी के लोग चाहे पढ़े-लिखे नहीं थे परन्तु वे अपने बच्चों को पढ़ा-लिखाकर आदर्श नागरिक बनाना चाहते थे। वे चाहते थे कि उनके बच्चे देश की, अपने माँ-बाप की सेवा करें और पढ़-लिखकर देश का कल्याण करें। परन्तु आज की युवा पीढ़ी अपने माँ-बाप की मेहनत को अनदेखा कर उनके सपनों को भूलकर अपने भविष्य के बारे में ना सोचते हुए नशों की तरफ बढ़ रही है। आज के युवा यह नहीं समझते कि नशा करके वे कुछ समय तो जिंदगी में आनंद महसूस कर सकते हैं पर एक दिन ऐसा आएगा कि उनकी यह लत उनको बर्बाद करके रख देगी। वे यह भूल गये हैं कि वे महान बलिदानी भगत सिंह, चंद्रशेखर आज़ाद के वंशज हैं जिन्होंने अपनी जिंदगी देश को आजाद करवाने में कुर्बान कर दी और आज की युवा पीढ़ी अपनी जिंदगी सिर्फ चंद पलों के मनोरंजन के लिए गंवा रही है।

आखिर युवा नशे की ओर क्यों जा रहे हैं ?

पुराने समय में हमारे देश भारत में लोग अपनी मेहनत, शारीरिक बल, शस्त्र विद्या के लिए जाने जाते थे। यह वही देश है जहाँ शिवाजी महाराज, महाराणा प्रताप जैसे बहादुर राजा थे। किन्तु आज सब कुछ बदल गया है। इसका सबसे बड़ा कारण आज का तेज रफ्तार युग है। यहाँ किसी के पास किसी के लिए समय नहीं है। बच्चे दस मिनट अपने माता-पिता के पास नहीं बैठते बस अपने फ़ोन में लगे रहते हैं। वे फ़ोन के जरिए गलत चीजों की तरफ जा रहे हैं और पढ़ाई करना छोड़ रहे हैं। जब उम्र गुजरने लगती है और नौकरी नहीं मिलती तो बहुत जल्दी हार मान कर वे नशों की तरफ बढ़ते हैं। यह उन्हें अपनी परेशानियों से बचने का सबसे सरल उपाय लगता है, किन्तु ऐसा नहीं है। आज वे जिस नशे के रास्ते पर जा रहे हैं वह उन्हें बर्बादी की तरफ ले जा रहा है। युवा अपने दोस्तों के बहकावे में आकर नशे की ओर

चल पड़ते हैं। आजकल टी.वी और रेडियो पर कुछ ऐसे गाने सुनने को मिल रहे हैं जो युवा पीढ़ी को नशों की तरफ ले जा रहे हैं। युवाओं का नशे के दलदल में फंसने का कारण उनकी जिंदगी का अकेलापन भी है।

कैसे बचाएँ युवा पीढ़ी को ?

जरूरी है कि हर वह कारण खत्म कर दिया जाए जो युवा पीढ़ी को नशे की तरफ ले जा रहा है। समाज में किसी भी चीज में बदलाव लाना हो तो शुरुआत हमेशा घर से करनी चाहिए। माँ-बाप को आज के हालातों को देखते हुए अपने बच्चों के साथ अधिक से अधिक समय बिताना चाहिए ताकि उनमें मानसिक तनाव ना बढ़े और वे मानसिक तनाव में आकर नशे की ओर न जाएँ। बच्चों को नशे से बचाने के लिए बहुत से प्रयास किया जा सकते हैं —

- ♦ **खेल प्रतियोगिताओं द्वारा** - कोशिश करनी चाहिए कि हर जगह स्कूलों, कॉलेजों में प्रतियोगिताएँ करवाई जाएँ ताकि युवा पीढ़ी का ध्यान उस तरफ केंद्रित हो और वह शारीरिक बल जिसे हम फिटनेस कहते हैं, बढ़ाने पर ज़ोर दें। अच्छा भोजन करें और मानसिक रूप से स्वस्थ हों जिससे नशों की ओर उनका ध्यान ही ना जाए।
- ♦ **नशे के दुष्प्रभावों के प्रति जागृत करके** - स्कूलों, कॉलेजों द्वारा बच्चों को नशे से होने वाली हानियाँ बताकर उससे दूर रहने के लिए जागृत करना चाहिए क्योंकि स्कूल, कॉलेज एक ऐसी जगह है जहाँ बच्चे सबसे अधिक सीखते हैं। अध्यापकों पर बच्चे सबसे अधिक भरोसा करते हैं और उनकी बातों को यथासंभव मानते हैं।
- ♦ **सरकार की नीतियों द्वारा** - सरकार को नशामुक्ति की दिशा में हर संभव प्रयास करना चाहिए। उन्हें नशा मुक्ति केंद्र खोलने चाहिए और ऐसे गाने बंद करवा देने चाहिए जो बच्चों को नशे की ओर धकेलते हैं। उन्हें नशा तस्करी करने वालों के खिलाफ सख्त कारवाई करनी चाहिए।

सारांश:- नशा एक ऐसी चीज़ है जो युवा पीढ़ी को मानसिक, शारीरिक तथा सामाजिक तौर से नुकसान पहुँचा रहा है। नशा करने से व्यक्ति अपने परिवार से दूर हो जाता है। उसके घर के लोग भी एक समय पर उसका साथ छोड़ देते हैं। शारीरिक तौर पर वह कमजोर हो जाता है। समाज में उसे कोई भी पसंद नहीं करता। एक दिन ऐसा आ जाता है जब वह हर तरफ से अकेला पड़ जाता है। इसलिए नशे से भयंकर चीज़ कोई नहीं। इंसान कम कमा ले, कम खा ले परंतु नशों जैसी बुरी चीज़ों से दूर रहे। अंत में

मैं यही कहना चाहती हूँ-

**उठो युवाओं, हिम्मत करो,
पढ़ो-लिखो, खेलो-कूदों नशे से दूर रहो।
मेहनत और लगन से कुछ ऐसा कर जाओ,
जिससे खुशहाल, समृद्ध नव राष्ट्र का निर्माण हो**

**लतिका ठाकुर
एम.आर.पी.डी.जी. कॉलेज, तलवाड़ा,
होशियारपुर**

पर्यावरण संकट

**'पर्यावरण है हम सबकी जान,
इसलिए रखो इसका ध्यान
यदि रखेंगे इसका ध्यान
तभी बनेगा राष्ट्र महान।'**

'पर्यावरण' मात्र शब्द नहीं, अपितु जीवन है। 'पर्यावरण' शब्द दो शब्दों के सुमेल से बना है- 'परि+आवरण' जिसका अर्थ है हमारे आस-पास उपस्थित पेड़-पौधे, जीव-जंतु, वायुमंडल इत्यादि। उपरोक्त कथन में कहा गया है कि पर्यावरण हम सब की 'जान' है तो इससे स्पष्ट हो जाता है कि यह हमारे लिए कितना महत्वपूर्ण है। इसलिए हमारा यह कर्तव्य है कि हम भी अपने पर्यावरण की रक्षा करें और उसे नष्ट होने से बचाएँ।

यदि हम वर्तमान समय की बात करें कि आज पर्यावरण की स्थिति कैसी है तो हम पाते हैं कि आज पर्यावरण प्रदूषण की मार झेल रहा है। पर्यावरण आज संकट में है। यह समस्या निरंतर भयावह रूप धारण कर रही है।

आज सरकार द्वारा इस संकट का सामना करने के लिए अनेक प्रयास किए जा रहे हैं। नागरिकों को 'पर्यावरण बचाओ' का सन्देश दिया जा रहा है। आज हमारे सामने ऐसे बहुत से कारण हैं जो पर्यावरण को नष्ट कर रहे हैं। पर्यावरण विनाश के कारण देश का विकास नहीं हो रहा है। प्रश्न उठता है कि पर्यावरण प्रदूषित होने के क्या कारण हैं? मनुष्य का प्रकृति के प्रति उपेक्षापूर्ण रवैया

वह मूल कारण है जिसके परिणामस्वरूप हमारे देश का वायुमंडल प्रदूषित हो रहा है तथा जीव-जंतुओं और मनुष्यों को सांस लेने में कठिनाई हो रही है। यदि बात की जाए प्रदूषण की तो यह केवल एक ही प्रकार का नहीं है। प्रदूषण के कई प्रकार हैं जैसे वायु-प्रदूषण, मृदा-प्रदूषण और जल-प्रदूषण इत्यादि। जल प्रदूषण का मुख्य कारण यह है कि लोग नदियों एवं नहरों में कूड़ा-कर्कट इत्यादि फेंक देते हैं। जिस कारण नदियों एवं नहरों का जल प्रदूषित होता है और जल में रहने वाले जीव-जंतुओं का अस्तित्व संकट में आ जाता है।

वायुमंडल प्रदूषित होने के कारण धरती का तापमान बढ़ता है और पर्यावरण के लिए समस्या उत्पन्न होती है। इसे अंग्रेजी में 'ग्लोबल वार्मिंग' कहते हैं। प्रदूषण के कई कारण हैं। लोग दिवाली और अन्य त्योहारों पर पटाखे जलाते हैं जिससे वातावरण प्रदूषित होता है। इससे देश की जलवायु पर भी प्रभाव पड़ता है। वैज्ञानिकों के अनुसार देश की जलवायु में प्रदूषण के कारण बदलाव देखे जा सकते हैं।

वायु प्रदूषण का एक अन्य कारण यह है कि जो प्लास्टिक और अन्य पदार्थ लोगों द्वारा कूड़ा-कर्कट के रूप में जलाए जाते हैं उनके द्वारा उत्पन्न होने वाली विषैली गैसों से वातावरण पर बुरा प्रभाव पड़ता है। इससे 'ग्रीन हाउस इफेक्ट' बढ़ रहा है। इस प्रदूषण के कारण लोगों को स्वास्थ्य की समस्याएँ उत्पन्न हो रही

हैं। किसानों द्वारा खेतों में पराली जलाने से भी पर्यावरण प्रदूषित होता है।

हमारे देश में समाप्त हो रहे 'प्राकृतिक संसाधन' भी पर्यावरण संकट को बढ़ावा दे रहे हैं। आज हमारे देश में कोयला, खनिज पदार्थ और पेट्रोलियम संसाधन लगभग समाप्त हो रहे हैं। अनुमानों के अनुसार हमारे देश में मात्र २५ प्रतिशत पेट्रोलियम का उत्पादन होता है। शेष ७५ प्रतिशत पेट्रोलियम अन्य देशों जैसे दुबई, ईरान, ईराक इत्यादि देशों से आयात किया जाता है। इसका एक मुख्य कारण हमारे देश में पेट्रोलियम का अत्यधिक उपयोग होना है। वनों का समाप्त होना एक अन्य समस्या है जिसका मुख्य कारण है 'बढ़ती हुई आबादी'।

बढ़ती हुई जनसंख्या के कारण लोगों को रहने के लिए घरों की आवश्यकता है। जिसके परिणामस्वरूप वे वनों को काटकर घर बनाने के लिए जमीन ले रहे हैं। वनों की कटाई के कारण वातावरण में ऑक्सीजन की मात्रा कम और कार्बन डाइऑक्साइड की मात्रा बढ़ रही है। इस प्रदूषण के कारण वायुमंडल में स्थित 'ओजोन-परत' भी पतली हो रही है।

ये कुछ मुख्य कारण हैं जिनसे वातावरण प्रदूषित हो रहा है और पर्यावरण पर संकट मंडरा रहा है।

प्रश्न उठता है कि पर्यावरण पर आने वाले इन संकटों को किस प्रकार रोका जाए और इनके लिए क्या प्रयास किए जाएं? पर्यावरण को बचाने के लिए सरकार द्वारा भी कई प्रयास किए जा रहे हैं। सरकार द्वारा लोगों को यह समझाया जाता है कि पर्यावरण की रक्षा किस प्रकार की जाए और इसे नष्ट होने से कैसे बचाया जाए। पर्यावरण के महत्त्व को समझते हुए हर साल ५ जून को 'विश्व पर्यावरण दिवस' मनाया जाता है।

वास्तव में यदि पर्यावरण को बचाना है तो हमें भी उसके लिए प्रयास करने होंगे। हमें लोगों को समझना होगा कि वे अपने आसपास गंदगी ना फैलाएँ। जिस प्रकार वे अपने घर को साफ रखते हैं उसी प्रकार वे अपने आस-पास के पर्यावरण को भी स्वच्छ रखें।

निस्संदेह पर्यावरण संरक्षण समय की मांग है। 'पर्यावरण संरक्षण'

का अर्थ है पर्यावरण में उपस्थित सभी तत्वों की रक्षा करना और उन्हें संभालना। पर्यावरण प्रदूषित न हो इसके लिए हमें प्लास्टिक का उपयोग कम से कम करना चाहिए। यदि बहुत आवश्यक हो तो दोबारा प्रयोग में आने वाले प्लास्टिक का प्रयोग करना चाहिए। हमें पेड़ों को न काटकर अधिकाधिक पेड़ लगाने चाहिए ताकि वातावरण में 'ऑक्सीजन' की मात्रा बढ़े और 'कार्बन डाइऑक्साइड' की मात्रा कम हो। हमें गंदगी को फैलाने से रोकना होगा और लोगों को समझना होगा कि कूड़ा कूड़ेदान में ही डाले। सरकार द्वारा भी स्वच्छता के लिए अभियान चलाते रहना चाहिए। भारत सरकार का स्वच्छ भारत अभियान इसी दिशा की ओर एक कदम है। इस अभियान का मुख्य नारा था 'एक कदम स्वच्छता की ओर'। यह अभियान देश में २ अक्टूबर को शुरू किया गया। हमें देश के पर्यावरण की रक्षा करनी ही होगी क्योंकि-

**यदि पर्यावरण स्वच्छ न होगा
तो देश विकसित कैसे होगा।
प्रकृति का मत करो शोषण,
सब मिलकर बचाओ पर्यावरण।'**

वरना वह दिन दूर नहीं, जब आने वाली पीढ़ी दूषित पर्यावरण के लिए हमें कभी माफ नहीं करेगी। हमारा वर्तमान और भविष्य शुद्ध पर्यावरण में व्यतीत हो इसके लिए आज ही प्रयास करने होंगे।

**भूमिका कराकोटी
आर्य कॉलेज, लुधियाना**

हर बादल में आशा की एक किरण होती है

- ◆ **भूमिका:-** आशा अर्थात उम्मीद एक ऐसी महत्वपूर्ण भावना है जिसके द्वारा हम असंभव को भी संभव में परिवर्तित कर सकते हैं। उम्मीद एक वह हथियार है जो रोगी के लिए इलाज का, निर्बल के लिए साहस का और हमारे हर सपने को साकार करने का उत्तम तरीका है। चाहे कितनी भी मुसीबत हो किंतु जिस तरह हर सिक्के के दो पहलू होते हैं, उसी प्रकार हर मुश्किल का एक हल जरूर होता है। **“जहाँ चाह वहाँ राह!”**
- ◆ **हमारे जीवन में आशा का महत्व:-** यह इस बात पर निर्भर नहीं करता कि हम कितने त्वरित या बुद्धिमान हैं, पर यदि कोई बात महत्व रखती है तो वह यह है कि हम अपने ऊपर कितना विश्वास करते हैं और किसी भी कार्य को करने में हम कितनी लगन से प्रयास कर रहे हैं। एक आशा की किरण ही पर्याप्त होती है, दुनिया बदलने के लिए। यदि हम इतिहास के पन्ने पलटकर भी देखें तो हमें यह पता लगेगा कि हमारे भारत में कई प्रकार के युद्ध और संघर्ष, उन वीर योद्धाओं की उम्मीद के भरोसे ही हो पाए हैं। अंग्रेजों के अधीन रहकर भी हमारे वीर क्रांतिकारियों को यह आशा थी कि वह एक दिन अवश्य ही भारत को पुनः सोने की चिड़िया बनाने में सफल होंगे। झांसी की रानी लक्ष्मीबाई ने सभी विघ्न- बाधाओं पर विजय प्राप्त करते हुए देश की स्वतंत्रता में महत्वपूर्ण योगदान दिया।
- ◆ **आशा के सफल परिणाम:-** हर कोई व्यक्ति कभी-कभी किसी मुसीबत, दुविधा या उलझन में अवश्य आ जाता है जहाँ उसे कोई मार्ग नहीं मिलता और वह आस छोड़ देता है। अनेक मुसीबतों के बावजूद उपाय केवल एक होता है- वह है आशा! आशा का महत्व-
- ◆ **विद्यार्थी जीवन में:-** मनु महाराज द्वारा व्यक्ति के जीवन को चार भागों में विभक्त किया गया है, ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ और संन्यास। इनमें से सबसे अधिक 'आशा की आवश्यकता' ब्रह्मचर्य जीवन अर्थात – विद्यार्थी जीवन में होती है। इस जीवनकाल में हम संघर्ष तो करते हैं किन्तु आशंकित भी होते हैं कि हमारे भविष्य के क्या परिणाम होंगे और हम सफल हो पाएँगे या नहीं। यह हमारी 'आशा' ही है जो हमें स्वयं की योग्यताओं पर भरोसा बनाए रखने में सहायता करती है तथा हमारे सपने सफलतापूर्वक साकार होते हैं।
- ◆ **बीमारी की स्थिति में:-** यदि कोई हँसता-खेलता व्यक्ति किसी बीमारी से ग्रसित हो जाए तो वह इलाज सफल होने से पूर्व ही अपने जीने की आस छोड़ देता है किंतु यदि इस स्थिति में वह धैर्य के साथ उम्मीद की डोर संभाल कर रखे तो मृत्यु के मुँह से भी स्वस्थ होकर बाहर आ सकता है। 'कैंसर' जैसी बीमारी वाले व्यक्ति भी स्वस्थ हो रहे हैं। अदम्य जिजीविषा से पूर्ण व्यक्ति घातक बीमारी को भी हरा देता है।
- ◆ **नारी सशक्तिकरण में:-** नारी इस सृष्टि की जन्मदाता है। नारी को प्राचीन काल से ही पूजनीय माना गया है किंतु आधुनिक युग में नारी पर बढ़ते हुए अत्याचार के कारण नारी सशक्तिकरण की आवश्यकता सामने आई है। इस पुरुष- प्रधान समाज में अपना खोया हुआ अस्तित्व पुनः प्राप्त करने के लिए स्त्री पूर्णतया आशान्वित है।
- ◆ **जीवन में सफलता हासिल करने में:-** यह बात कोई खास महत्व नहीं रखती कि आप किस परिवार, जाति, धर्म या माहौल से हैं, यदि हमने यह निश्चित कर लिया है कि हमारे जीवन का लक्ष्य क्या है तो दुनिया की कोई ताकत नहीं जो हमें असफल कर सके। शर्त केवल यह है कि उस उद्देश्य के प्रति हमारी लगन, उम्मीद और आशा दृढ़ होनी चाहिए। कोशिश करने वालों की कभी हार नहीं होती और हर काली रात के बाद उज्ज्वल सूर्योदय होता है।
- ◆ **आशा की बुनियाद पर सफलता के उदाहरण:-** इतिहास के पन्ने पलटकर देखें तो ऐसे अनगिनत उदाहरण सामने आएँगे जहाँ ना के बराबर सफलता की संभावना होने के बावजूद भी उम्मीद के बलबूते पर कई प्रकार के असंभव कार्य संभव हुए हैं। उम्मीद, विश्वास और संघर्ष यह तीनों आपस में त्रिकोण की भुजाओं की तरह जुड़े हुए हैं। भारत की बात करें तो अंग्रेजों की हुकूमत के दौरान भी यह हमारे साहसी क्रांतिकारियों की 'उम्मीद' ही थी जिसने उनके कदमों को आजादी के संघर्ष के मार्ग पर अग्रसर रखा। उम्मीद का दामन थामे आज मनुष्य चाँद पर पहुँच गया है। कुछ कर गुजरने की उम्मीद में स्त्रियाँ हर क्षेत्र में स्वयं को आजमा रही हैं। चाँद पर जाना जो कि विदेशियों ने

संभव कर लिया था किंतु भारत ने नहीं, वह भी हमारे महान वैज्ञानिकों और अंतरिक्ष-यात्रियों की 'आशा' के कारण ही सफल हो पाया। कल्पना चावला, चंद्रयान-२ और चंद्रयान-३ की सफलता आशा और उम्मीद के सहारे ही संभव हो पाई। प्राचीन काल से लेकर आज तक ऐसे अनेकानेक उदाहरण हैं जो संकेत करते हैं कि यदि हम मन में ठान लें तो कुछ भी असंभव नहीं।

♦ निष्कर्ष:- आशा ही जीवन का आधार है, जिस प्रकार उद्देश्य-

हीन जीवन व्यर्थ है उसी प्रकार आशाहीन जीवन असफल है। आशा, विश्वास और साहस पर ही निर्भर करता है कि हम कठिन से कठिन लक्ष्य और जीवन के उद्देश्य को कैसे सफलतापूर्वक प्राप्त करते हैं। यदि स्वयं पर विश्वास हो और उज्ज्वल भविष्य की आशा हो तो सब संभव है।

अन्वी ठाकुर
एम.सी.एम.डी.ए.वी महिला कॉलेज,
सेक्टर-36, चंडीगढ़

जाड़े की धूप

आज लगातार चौथा दिन था दिसंबर की सर्दियों का। सूरज है भी पर क्या फ़ायदा। सारा आसमान तो बादल घेरे बैठे थे। सूरज निकले भी तो कैसे। ठंड इतनी कि कोई रजाई में से हाथ की एक अँगुली भी बाहर निकालने को राजी ना हो। ऐसी सर्दी में राधा पर कॉलेज जाने का भूत सवार था। उसकी माँ सविता उसे समझाकर थक चुकी थी कि इतनी सर्दी में कोई नहीं आएगा कॉलेज, लेकिन राधा कहाँ किसी की सुनने वाली थी। राधा के पिता की एक लंबी बीमारी के चलते कुछ साल पहले मृत्यु हो गई थी और तब से राधा की माँ की बस एक इच्छा थी कि राधा को खूब पढ़ा-लिखाकर एक बड़ा आदमी बनाए। सविता ने अपना सारा जीवन अब राधा के लिए समर्पित कर दिया था, वह बस इतना चाहती थी कि उसकी बेटी कामयाब हो जाए।

“माँ! यह सूरज क्यों नहीं निकलता?” राधा ने अपने पैर रजाई में पटकते हुए अपनी माँ से पूछा। सविता ने उसे गर्म दूध का गिलास देते हुए कहा, “निकल जाएगा, क्यों इतनी परेशान है तू? घर पर आरमेश कर, बहुत ठंड है बाहर।”

“पर माँ परीक्षा आने वाली है।”

“कोई बात नहीं, मुझे पता है तू बहुत होशियार है।”

“नहीं माँ, अगर कल भी धूप नहीं निकली, मैं तब भी कॉलेज जाकर रहूँगी!”

सविता आगे कुछ कहना चाहती थी, लेकिन वह चुप रही

क्योंकि उसे पता था कि उसकी जिद्दी बेटी उसकी एक न सुनेगी।

अगली सुबह का हाल भी कुछ ठीक ना था। धुंध बाकी दिनों से भी ज्यादा पड़ रही थी, लेकिन राधा को कॉलेज हर हाल में जाना ही था। वह जानती थी कि उसकी माँ दिन-रात उसे पढ़ाने के लिए कितनी मेहनत करती है। घर में पैसे ना होने के बावजूद वह राधा को किसी चीज़ की कोई कमी महसूस नहीं होने देती। चाहे किसी से उधार भी माँगना पड़े पर राधा की कॉलेज-फीस हमेशा समय पर ही जाती है। यह सब जानते हुए राधा घर पर बैठकर अपना समय व्यर्थ नहीं करना चाहती थी।

अपना बैग काँधे पर टाँगकर राधा घर से निकली और कहा “अच्छा माँ मैं चलती हूँ।”

“संभलकर जाना बेटा और स्कूटर ध्यान से चलाना।”

“ठीक है माँ, पहली बार थोड़ा ही जा रही हूँ।”

राधा घर से चली तो गई लेकिन सविता के मन को चैन कहाँ मिलने वाला था। वह हर पल राधा के लिए भगवान से प्रार्थना करती रही।

राधा को घर से निकले अभी एक घंटा ही हुआ था कि तभी राधा का फोन आ गया। सविता बर्तन धो रही थी। उसने जल्दी से अपने हाथ पोंछकर फोन उठाया, “हाँ बेटा, क्या हुआ?” सविता के चेहरे का भाव ही बदल गया जब फोन से राधा की बजाय

किसी लड़के की आवाज़ आई। सविता ने फिर कहा, “राधा बेटा?” फोन से आवाज़ आई, “आप इसकी माँ हैं? देखिए आपकी बेटी का कार से एक्सीडेंट हो गया है और हम इसे नज़दीकी अस्पताल ले जा रहे हैं, आप भी जल्दी पहुँच जाइये।” यह सुनकर सविता के हाथ-पाँव मानो सुन्न हो गए। उसके दिमाग ने जैसे काम करना बंद कर दिया। एक पल बाद सविता को होश आया और वह सारा कामधाम छोड़कर दरवाज़े की ओर भागी। उसके मन में बस यही बात चल रही थी कि काश राधा को ज़्यादा चोट न आई हो।

सविता दौड़ती-भागती अस्पताल पहुँची। उसकी साँस फूल रही थी, टाँगें जवाब दे रही थी लेकिन वह रुकी नहीं और डॉक्टर से पूछकर राधा के कमरे की ओर कदम बढ़ाए। वह जैसे ही कमरे में आई तो देखा कि राधा को होश नहीं था। डॉक्टर ने सविता की ओर बेबस नज़रों से देखा और उसके काँधे पर हाथ रखकर कमरे से बाहर चली गई।

“राधा! राधा!” चिल्लाती हुई सविता उसके पास गई और उसका हाथ कसकर पकड़ लिया। “राधा, उठ न बेटा, क्यों अपनी माँ को तंग कर रही है?” सविता आँसू रोक नहीं पाई। राधा ने धीरे-धीरे आँखें खोलने की कोशिश की और कहा, “माँ... मुझे माफ़ कर देना... मैं तेरे सपने पूरे न कर सकी....” इतना कहकर राधा ने फिर से अपनी आँखें बंद कर ली। उसका सारा

शरीर ठंडा पड़ गया। “राधा! नहीं! बेटा, ऐसा मत कर मेरे साथ!” सविता ने राधा को अपनी बाहों में समेट लिया और ज़ोर-ज़ोर से रोने लगी। उसकी ज़िन्दगी में एक राधा ही तो थी जिसके लिए वह जिंदा थी, अब वह किसके लिए ज़िन्दा रहे, अब बचा ही क्या था उसकी ज़िन्दगी में?

दरवाज़े की खड़खड़ाहट से सविता की आँख खुल गई। उसने अपने आँसू पोंछ लिए। उसे पता ही ना चला की धूप में लेटे-लेटे कब वह सोच में डूब गई। वही दिसंबर का महीना, वहीं ठंड, लेकिन अगर यही धूप उस दिन भी निकली होती तो आज उसका जीवन भी कुछ और ही होता। “मम्मी!” सविता की आठ साल की बच्ची उसके पास दौड़ती हुई आई। सविता को जीने की वज़ह चाहिए थी, और वह वज़ह उसे एक अनाथ आश्रम में मिली। राधा की याद को बनाए रखने का यह एक खूबसूरत तरीका था उसके पास।

“मम्मी! तुम रो रही हो क्या?” उस छोटी बच्ची ने बड़ी ही मासूमियत से पूछा। सविता ने उसे गोद में उठाते हुए कहा, “बस तुम्हारी बड़ी बहन की याद आ गई थी बेटा....”

जया प्रभा

एम.सी.एम डी.ए.वी. महिला कॉलेज, सेक्टर-36,
चण्डीगढ़

ईमानदारी

ईमानदारी शब्द बोलने में बहुत ही सरल और आसान है परंतु ईमानदारी को जीवन में उतरना बहुत ही मुश्किल है। आधुनिक समय में प्रत्येक व्यक्ति एक दूसरे को ठगने में लगा हुआ है। झूठ मानो सभी ओर पसरा हुआ है। वर्तमान समाज में मात्र कुछ प्रतिशत व्यक्ति ही हैं जो आज भी ईमानदारी को कायम रखे हुए हैं। आइये आपको एक कहानी सुनाती हूँ।

यह कहानी एक गाँव की है। गाँव का नाम था जोधपुर। जोधपुर गाँव में एक लड़का रहता था जिसका नाम रमेश था। रमेश एक

गरीब परिवार का लड़का था। वह पढ़ाई में बहुत ही होशियार था। रमेश बहुत ईमानदार और समझदार लड़का था। उसके पिता का देहांत हो चुका था और उसकी माँ की तबीयत अक्सर खराब रहती थी। रमेश अपनी पढ़ाई और घर का खर्च चलाने के लिए काम भी करता था। स्कूल में रमेश के कुछ सहपाठी थे जो बहुत बुरे थे। वे नशे करते, चोरी करते और कक्षा से गायब रहते। वे रमेश को भी यह सब करने को कहते थे। परंतु रमेश को अपने घर की स्थिति पता थी।

उसे कोई भी बुरी आदत नहीं थी। स्कूल के अध्यापक भी रमेश की पढ़ाई में लगन देखकर उसकी सहायता की हर संभव कोशिश करते थे। एक दिन रमेश स्कूल से घर वापस आ रहा था। उसे रास्ते में एक महँगी घड़ी पड़ी हुई मिली। रमेश ने घड़ी उठा ली और सोचने लगा कि यह घड़ी किसकी हो सकती है। रमेश ने घड़ी अपने पास रख ली और घर जाकर अपनी माँ को पूरी बात बताई। उसकी माँ ने कहा कि उसे वह घड़ी उठानी नहीं चाहिए थी और अब जब उसने घड़ी उठा ही ली है तो उसको लौटा दे जिसकी यह है।

परंतु रमेश को तो पता ही नहीं था कि घड़ी किसकी है तो लौटाता किसे?

दूसरे दिन रमेश स्कूल गया और सारी बात अपने अध्यापक को बताई। उन्होंने उसे पुलिस स्टेशन जाने को कहा। रमेश और उसके अध्यापक में जो भी बात हुई वह सब उसके सहपाठियों ने सुन ली।

वे किसी भी तरह रमेश से वह घड़ी हथियाना चाहते थे। उन्होंने रमेश को बहलाना-फुसलाना शुरू किया। उन्होंने कहा कि रमेश घड़ी को बेचकर अपनी माँ का इलाज करवा सकता है। एक पल के लिए तो रमेश भी लालच में आ गया परंतु फिर उसे अपनी माँ की बात याद आई कि बेईमानी सबसे बड़ा अपराध है। रमेश ने अपने सहपाठियों के सामने तो मान लिया कि वह इस घड़ी को बेच देगा क्योंकि उनसे बचने का यही एक रास्ता था परंतु वह वहाँ से सीधा पुलिस स्टेशन चला गया। पुलिस स्टेशन में बहुत भीड़ थी इसीलिए रमेश को पुलिस वालों को बिना कुछ बताए ही आना पड़ा। उधर रमेश के सहपाठियों को पता चल गया था कि वह पुलिस वालों को सब कुछ बताना चाहता है। उन्होंने रमेश के घर से घड़ी चोरी कर ली। सुबह जब रमेश को पता चला कि घड़ी अपनी जगह पर नहीं है तो उसका सीधा शक अपने सहपाठियों पर ही गया। जब रमेश ने उनसे पूछा तो वे साफ मुकर गए। परंतु रमेश को उन पर पूरा संदेह था। उसने फैसला किया कि वह पुलिस स्टेशन जाएगा और उन्हें सारी बात बताएगा।

रमेश सुबह ही पुलिस स्टेशन पहुँच गया। उसने विस्तार से पुलिस वालों को सारी बात बताई कि घड़ी उसे सड़क पर पड़ी हुई मिली थी और वह पुलिस स्टेशन घड़ी देने आने ही वाला था कि उसके सहपाठियों ने उसे चुरा लिया। पुलिस वालों को न जाने क्यों उस पर विश्वास नहीं हुआ। रमेश के बार-बार कहने पर भी पुलिस ने उसकी एक ना सुनी और उसे पुलिस स्टेशन में ही बिठा लिया। दूसरी तरफ रमेश के सहपाठी उस घड़ी को बेचने की सोचने लगे। रमेश परेशान हो उठा, उसे अपनी माँ की बहुत चिंता हो रही थी।

कुछ देर बाद पुलिस स्टेशन में एक व्यक्ति घड़ी के खो जाने की रिपोर्ट लिखवाने आ गया। पुलिस ने उसे कहा कि उसकी महँगी घड़ी रमेश ने चोरी की है। उस व्यक्ति ने बताया कि उसकी घड़ी में एक ट्रैकिंग डिवाइस लगा हुआ है। पुलिस ने उस ट्रैकिंग डिवाइस की मदद से घड़ी और घड़ी चोरों को ढूँढ़ लिया। इतनी देर में रमेश के अध्यापक भी वहाँ आ गए। उन्हें भी रमेश के पुलिस स्टेशन में होने के बारे में पता चल गया था। जिस व्यक्ति की घड़ी चोरी हुई थी वह और रमेश के अध्यापक एक दूसरे को जानते थे। रमेश के अध्यापक ने उन्हें बताया कि रमेश बहुत अच्छा लड़का है। वह गरीब जरूर है परंतु चोर नहीं है। उनकी बात सुनकर रमेश को घर जाने दिया गया और असली चोरों को जेल में बंद कर दिया गया। रमेश के अध्यापक ने उसे शाबाशी दी कि उसने इतने मुश्किल समय में भी अपना ईमान डगमगाने नहीं दिया। पुलिस कर्मचारियों ने भी रमेश की प्रशंसा की।

जिस व्यक्ति की घड़ी थी उसने रमेश को आर्थिक मदद करने का वादा किया और कहा कि उसकी माँ का इलाज एक अच्छे से अस्पताल में होगा और वह जल्दी से जल्दी ठीक हो जाएँगी। रमेश ने सभी को धन्यवाद दिया। उसकी आँखों में खुशी की आँसू थे। आखिर ईमानदारी की ही जीत हुई।

अनुप्रीत
पंजाब यूनिवर्सिटी कांस्टिट्यूट कॉलेज,
मोहकम खान वाला, फिरोजपुर

मृगतृष्णा

पहली बारिश का आगाज करते आसमान में बादल घिर आए थे। ठण्डी हवाएँ चलने के पश्चात् तेज बारिश शुरू हुई। दो-तीन घंटे लगातार बारिश होने के कारण, मौसम काफ़ी ठण्डा हो गया था, पिछले कई दिनों से एक पत्ता भी नहीं हिला था। शीनू खाना खाकर लेट गई। मैं बर्तन धोकर आई तो देखा कि वो ऐसे पड़ी थी जैसे घोड़े बेचकर सोई हो। मैंने भी सोने की कोशिश की पर करवटें ही बदलती रही।

एकाएक छत की ओर देखते देखते मुझे याद आया- “आज तो राहुल का फोन आने वाला था, उसने बताना था कि वह अगले महीने आएगा या नहीं। उसे गए हुए चार वर्ष से भी ज्यादा समय हो गया था। इन चार वर्षों में शीनू सात वर्ष की हो गई थी। शीनू जब भी फोन पर राहुल और निशा से बात करती तो कहती माँ-पिताजी आप कब आएँगे? उसके इस सवाल का उत्तर ना मेरे पास था और ना राहुल और निशा के पास, जो कैंनेडा की पी. आर का सपना लेकर अपनी तीन साल की बच्ची को मेरे पास छोड़कर गए थे। ये बातें सोचते-सोचते पता नहीं कब मेरी आँख लग गई।

“दादी...दादी...उठो न, देखो तो सही।” शीनू ने मुझे कंधे से हिलाकर उठाते हुए कहा।

“क्या है शीनू?” मैंने अलसाते हुए कहा।

“बाहर मोरनी और उसके दो छोटे-छोटे बच्चे हैं, जो हमने कल छत पर देखे थे।” उसने उत्साह में भरकर कहा।

“दो? नहीं-नहीं तीन बच्चे थे।” मैंने मानो अपने आप से कहा।

वह मुझसे बाहर चलने की जिद करने लगी। आकर देखा तो आँगन में मोरनी और उसके बच्चे इधर-उधर चक्कर काट रहे थे। मोरनी के बच्चों को उड़ना नहीं आता था। पता नहीं इधर से उधर, उधर से इधर घूमकर वे क्या देख रहे थे। मैंने इतने छोटे मोरनी के बच्चे पहली बार देखे थे। जिस तरफ बच्चे जाते वहीं उनकी माँ!

रोहन और आयुष शीनू के साथ खेलने आए थे। उन्होंने मोरनी और उसके छोटे बच्चों को देखा तो वहीं रुक गए। बच्चे मोरों को

देख शोर मचाने लगे। मैं बच्चों-संग बच्ची बन गई थी, इस बात से बेखबर कि उनके शोर का मोरनी और उसके बच्चों पर क्या प्रभाव पड़ेगा।

सूरज ढलने लगा था। मोरनी आँगन में चक्कर काट सीढ़ियों के आगे रुक गई। वह वहाँ से छत पर जाना चाहती थी। बच्चों को लेकर मोरनी सीढ़ियाँ चढ़ने लगी पर बच्चों के साथ यह संभव नहीं था। उसने अनेक प्रयास किए पर सफल ना हो पाई। मैंने आहिस्ते से जाकर दरवाजा खोल दिया ताकि वह बच्चों संग बाहर जा सके। एक बच्चा झट से बाहर चला गया। एक पल में ही बाहर कुत्ते को भागते देख मैं बदहवास-सी दौड़ी, देखा बच्चा कुत्ते के मुँह में था। मेरे देखते ही देखते कुत्ता उसे मुँह में लिए सड़क पार कर गया। मेरा कलेजा मुँह को आ गया। मोरनी आर्तनाद करती हुई दौड़ी पर कुछ न बना।

पास खड़ी चाची ने बताया “कल भी यही कुत्ता मोरनी के एक बच्चे को खा गया था।”

मैंने मन ही मन उन्हें उलाहना देते हुए कहा- “और कल भी आप ऐसे ही खड़ी देख रही थी।”

दरवाजा बंद कर मैं बच्चों के साथ बरामदे में बैठ गई। शीनू ने सहसा बोल उठी - “दादी आपको मोरनी मारेगी, आपने ही दरवाजा खोला था।”

“मारेगी..., मुझे क्यों मारेगी? मैंने तो उन्हें बाहर जाने देने के लिए ऐसा किया था।” मन में सोचा अभी कुछ समय पहले तो मैं चाची को उलाहना दे रही थी और अब शीनू मुझे..। तो उन बच्चों के दोषी का ख्याल एकाएक मेरे मन में उठा। मैं, चाची या वह कुत्ता....या हम तीनों? मैं तो नहीं...? अगर मैं नहीं तो चाची भी नहीं। मैंने क्या कर लिया बाहर जाकर? वो कल क्या कर लेती?”

सोचते हुए नजरे मोरनी पर रुकी। वह अपने दूसरे बच्चे को ढूँढने लगी। उसके न मिलने पर वह व्यथित हो गई। अपनी भारी भरकम आवाज में वह 'क्याऊँ-क्याऊँ' करने लगी और फिर सहमकर पहले बच्चे को लेकर वह बाथरूम में बैठ गई।

सात बज चुके थे। नवीन और आयुष अपने घर चले गए थे। शीनू मोरनी के बच्चे को देखने की ज़िद करने लगी। मैंने उससे खाना बनाने के बाद चलने को कहा। सोचा अगर हम रसोईघर में होंगे तो क्या पता मोरनी वहाँ से निकल सके। पर वो नहीं गई, वहीं बैठी रही। उसके लिए बाहर पानी और दाने रख हम सोने चले गए।

सुबह उठकर देखा, मोरनी वहाँ नहीं थी। मैंने सुख की साँस ली अब उसके बच्चे को कोई नुकसान नहीं पहुँचाएगा।

दोपहर को मोरनी की क्याऊँ- क्याऊँ की आवाज़ सुनाई दी। मैंने आँगन में देखा वो वहाँ नहीं थी। आवाज़ छत से आ रही थी। छत पर जाकर देखा मोरनी आर्तनाद करते हुए चक्कर काट रही थी। उसकी आवाज़ में दर्द और गुस्सा दोनों थे। देखा बच्चा उसके पास नहीं था।

मैंने नजर घुमाई, पास की छत पर मुँह पर जीभ फ़िराते हुए बिल्ली खड़ी थी। उसे देख मेरा माथा ठनका कि कहीं। मोरनी की आवाज़ और भी भारी हो गई, मैं सहमकर नीचे आ गई।

मन बहुत दुःखी हुआ। जिस माँ के परसों तीन, कल दो और सुबह एक बच्चा था और अब एक भी जीवित नहीं बचा, क्या बीत रही होगी उस माँ पर....?

शाम को मोरनी फिर आई। छत और आँगन में कुछ देर चक्कर

काटती रही मानो कुछ खोज रही हो और फिर निराश हो चली गई। तीन-चार दिनों तक वह छत और आँगन में अपने बच्चों को ढूँढती रही। फिर वह कभी नहीं दिखी।

मैंने अपने आप से पूछा कि क्या उसका भ्रम टूट गया था कि उसका इंतज़ार करना व्यर्थ है। उसके लिए हमारे घर का आँगन और छत मृगतृष्णा से हो गए थे। उसे लगता था कि उसके बच्चे उसे वहाँ मिल जाएँगे। पर उसकी वह मृगतृष्णा चार दिन के बाद खत्म हो गई। फिर सोचा इंतज़ार तो शीनू भी अपने माता-पिता का कर रही है। उसे यह भ्रम था कि एक दो साल में उसके माता-पिता उसके पास आ जाएँगे। निशा और राहुल कनाडा अपनी उस मृगतृष्णा के कारण गए कि वहाँ अच्छी ज़िन्दगी मिलेगी और मिला क्या?

शीनू की ज़िन्दगी पर पड़ने वाला प्रभाव उन्होंने देखा नहीं। एक माँ के रूप में निशा का जो रिश्ता शीनू के बचपन में उसके साथ होना चाहिए था क्या वो सालों बाद वैसा रहेगा?

सच्चाई तो यह है कि हम सभी किसी ना किसी मृगतृष्णा का शिकार हैं। एक वस्तु को पाने की होड़ में दूसरी महत्वपूर्ण वस्तु पीछे छूट जाती है और जब तक होश आता है तब तक बहुत देर हो चुकी होती है।

अमनप्रीत कौर
एस.सी.डी. कॉलेज, लुधियाना

मेरी कहानी

ज़िंदगी बहुत बड़ा मसला है इतना बड़ा मसला की एक परेशानी खत्म नहीं होती...दूसरी सामने आ जाती है। कॉलेज की सीढ़ियों पर बैठी रहमत पैन की निब होंठ में दबाए न जाने किन ख्यालों में गुम थी।

“तुम इतना क्यों सोचती हो, ज़िन्दगी को वक्त के फैसले पर छोड़कर आगे बढ़ना चाहिए।” सना ने कहा।

रहमत और सना दोनों बचपन से एक साथ हैं, और अभी डिग्री कॉलेज के तृतीय वर्ष में हैं।

“रहमत तुम्हारी ज़िन्दगी की सबसे बड़ी इच्छा क्या है?” “मेरी कोई एक इच्छा नहीं है...मेरी इच्छाएँ हैं। जिन्हें मैं पूरा करने की कोशिश आखिरी दम तक करूँगी।”

“और अगर तुम्हारी ख्वाहिश पूरी न हुई तो? तो तुम क्या

करोगी? बताओ रहमत जिन्दगी में घुमाव आते देर नहीं लगती।
हाँ! माना कि तुम यूनिवर्सिटी टॉपर हो, फुटबॉल टीम की कैप्टन
हो, और विज्ञान- विभाग की रौनक भी!”

“मेरी डॉक्टर बनने की ख्वाहिश पूरी न हुई तो मैं मर जाऊँगी!”

“तुम सुसाइड (आत्महत्या) करोगी!”

“नहीं!”

“मैं इतना रोऊँगी! इतना रोऊँगी कि मेरी मौत हो जाए।”

रहमत अपने दो भाईयों और माता-पिता के साथ रहती है। रहमत
के पिता ताहिर सिकंदर जल्द से जल्द अपनी बेटी की शादी कर
देना चाहते थे। अपने करीबी दोस्त के बेटे से रिश्ते के लिए वे
जबान दे चुके थे।

इतवार को रहमत की सगाई होनी थी। रहमत की परेशानी बढ़ती
जा रही थी। वह अपने पिता की मर्जी से शादी तो करना चाहती
थी किंतु उसे कुछ समय चाहिए था।

रहमत के कई बार समझाने पर भी जब उसके पिता ने उसकी
बात नहीं सुनी... तो रहमत के मन में विद्रोह जाग उठा। उसने
शादी से मना कर दिया। रहमत को शादी से इन्कार करने की
वजह से बहुत मारा गया। रहमत अपने ख्वाबों को पूरा करना
चाहती थी इसलिए उसने घर छोड़ने का इरादा कर लिया। कपड़ों
का सूटकेस, अपने प्रमाण पत्र और कुछ पैसे लिए रात के दूसरे
पहर, आँसुओं से चेहरा भिगोए रहमत घर से निकल पड़ी।

“दिल्ली! दिल्ली... दिल्ली!” बस कंडक्टर की आवाज सुन
रहमत बस में जा बैठी। अकेली बैठी रहमत सोच रही थी कि क्या
उसने घर छोड़कर गलत किया। विचारों की कशमकश में
उलझी रहमत की तंद्रा एक आवाज से भंग हुई।

“ठीक है पापा मैं पहुँच कर कॉल करता हूँ। पेपर ठीक हुआ है
बाकी नतीजे बताएँगे।”

“हाय! मेरा नाम राहुल है।” राहुल ने सीट पर बैठते हुए कहा। वह
नीट की परीक्षा देकर लौट रहा था। रहमत को राहुल अनजाना
नहीं लगा। वह मुस्कुरा उठी। रहमत अब अकेली नहीं थी। उसे
हौसला मिला। सफर लंबा था। रहमत ने बिना रुके न जाने क्यों

अपनी पूरी कहानी राहुल को सुना दी।

राहुल ने एम.डी के लिए नीट की परीक्षा दी थी, और दिल्ली के
ही एक अस्पताल में काम कर रहा था। रहमत और राहुल की
अच्छी दोस्ती हो गई थी। रहमत के लिए राहुल एक फरिश्ता
बनकर आया।

बस रुक चुकी थी!

राहुल, रहमत को अपने घर लेकर गया और वादा किया कि वह
उसकी डॉक्टर बनने में मदद करेगा।

“माँ! यह रहमत हैं। यह आज से हमारे घर रहेगी जब तक इनका
मन चाहे।”

राहुल की माँ बहुत सुलझी हुई औरत थी। राहुल ने सब कुछ
अपनी माँ को बताया। माँ बहुत खुश हुई। राहुल ने मेडिकल की
किताबें लाकर रहमत को दी। वह सारा-सारा दिन पढ़ती रहती।
जरूरत पड़ने पर राहुल उसे पढ़ा देता। रहमत अपनी धुन में थी।
उसे घर वाले याद तो आते पर राहुल के माता-पिता जी इतना
प्यार करते कि उनकी कमी भी दूर हो गई। तैयारी ज़ोरों पर थी।
कल नीट की परीक्षा है और रहमत बेहद खुश! उसने पूरी तैयारी
के साथ पेपर दिया और रिजल्ट का इंतजार करने लगी। उसकी
मेहनत रंग लाई। रहमत नीट एग्जाम में उन्नीसवें स्थान पर रही।
उसे एम.बी.बी.एस में एडमिशन मिल गया। रहमत शिदत से
अपने ख्वाबों को पूरा करने में लग गई। पाँच साल कैसे निकल
गए, पता ही नहीं चला। राहुल के घरवालों के प्यार में वो अपने
माँ-बाप को भूल सी गई थी।

आज रहमत को इतने दिनों बाद न जाने कैसे अपना घर याद
आया। वह घर जिसमें उसने जन्म लिया था।

वह अचानक रो पड़ी।

उसे अपने घर की एक-एक चीज़ याद आ रही थी। परदे, टेबल,
किताबें, डायरी, बालकानी, माँ बाप और भाई।

राहुल की माँ बाजार से सामान लेकर वापस आई तो रहमत को
रोता देख परेशान हो गई। रहमत ने उन्हें बताया कि उसे घर की

याद आ रही है। उन्होंने कहा कि हम तुम्हारे घर चलेंगे। राहुल और उसकी माँ के साथ रहमत अपने घर के लिए चल पड़ी। रहमत को देखते ही उसकी माँ ने उसे गले से लगा लिया। दोनों देर तक रोती रहीं। रहमत के पिता भी बेटी को देखकर बहुत खुश हुए।

“तुम कहाँ चली गई थी मेरी बच्ची?”

“तुम्हें हमने कहाँ-कहाँ नहीं ढूँढा।” पिता ने कहा।

“यह लड़की अब एक डॉक्टर है।” राहुल की माँ ने कहा।

रहमत के आँसू रुक ही नहीं रहे थे। परिवार से मिलकर वह बेहद खुश थी! रहमत के भाई भी अब बड़े हो गए थे। बहन के आने पर वह भी खुश थे। जब मन में आगे बढ़ने की इच्छा हो तो जिन्दगी के रुख बदल जाते हैं। इंसानों को फरिश्ते के रूप में भेजकर

मुश्किलों से निजात देने वाला ईश्वर कोशिश करने वालों को कभी हारने नहीं देता। रहमत के माता-पिता ने राहुल और उनकी माँ का बहुत धन्यवाद किया।

रहमत आज बहुत बड़ी डॉक्टर है। वह आज भी राहुल की माँ से मिलने जाती है।

अब रहमत के दो परिवार थे। जिन्दगी अपनी चाल से चलती है किंतु इस जिन्दगी में कुछ ऐसे लोग भी मिलते हैं जो आपके लिए फरिश्ते बनकर आते हैं। ऐसे लोग आपके लिए अनमोल होते हैं, वरदान होते हैं।

कहकशा अंजाम

गवर्नमेंट कॉलेज ऑफ़ एजुकेशन, चंडीगढ़

सोच की दीमक

संजय और मालती की शादी को सात साल हो चुके हैं। दोनों एक दूसरे के साथ बहुत खुश थे किन्तु शादी के सात साल बीतने के बाद भी उनके यहाँ संतान नहीं हुई। संजय के माता-पिता पोते-पोती का इंतजार कर रहे थे। संजय की माँ माया जब भी घर से बाहर जाती तो पड़ोसी उसे कहते- “कैसी अभागी बहू है तुम्हारी। अभी तक तुम्हें पोते-पोती का मुँह नहीं दिखा सकी। माया अपनी बहू से कहती, “कैसी अभागी लड़की हो तुम, तुमने मेरे बेटे को बर्बाद कर दिया।” मालती सास के ताने सुनती रहती, वह भला और कर भी क्या सकती थी? संजय और मालती ने डॉक्टरों से बात की, पंडितों को पत्री दिखाई पर कुछ नहीं हुआ। मालती दिन रात बस बच्चे के बारे में सोचती रहती और अंदर ही अंदर घुटती रहती।

संजय मालती को खुश रखने का हर संभव प्रयास करता। वह बहुत परेशान रहने लगी तो संजय ने उसे कुछ दिन मायके में रहने को कहा। मालती हर समय यही सोचती रहती कि वह संजय को संतान नहीं दे पा रही है तो कहीं संजय उसे छोड़कर किसी और से शादी न कर ले। यही सोच-सोच कर वह परेशान होती रहती।

संजय मालती को समझाता कि वह उससे बहुत प्यार करता है उसे कभी नहीं छोड़ेगा। पर मालती के मन में यह बात घर कर गई थी। ससुराल में मालती के साथ उसके पति के अलावा कोई भी अच्छे से व्यवहार नहीं करता था। मालती कहती, “हाय! इससे अच्छा तो मैं मर जाऊँ हे भगवान! मैंने ऐसा क्या पाप किया कि आपने मुझे माँ बनने का सुख नहीं दिया।” संजय से मालती की यह हालत देखी नहीं जा रही थी। संजय ने कहा, “क्या जीवन में बच्चा ही सब कुछ होता है। पगली मैं तुमसे बहुत प्यार करता हूँ मुझे नहीं चाहिए बच्चा।” संजय की यह बात उसकी माँ ने सुन ली। उसने कहा, “मुझे पोते-पोती का मुँह देखना है यदि यह अभागी मुझे दादी बनने का सुख नहीं दे सकती तो मेरे घर से निकल जाए।”

मालती की हालत बहुत खराब रहने लगी। उसके मन में यह बात बैठ गई कि कोई भी उससे प्यार नहीं करता। सभी को बस बच्चा चाहिए। उसकी यही सोच उसके और संजय के रिश्ते को खराब कर रही थी। संजय ने उसे बहुत समझाया पर वह नहीं समझी।

कुछ दिन बाद, संजय किसी काम से बाहर गया। मालती ने उसे फोन किया तो फोन किसी लड़की ने उठाया। वह बोली कि संजय अभी काम में व्यस्त है, थोड़ी देर बाद कॉल कर लीजिये। मालती को शक होने लगा कि संजय किसी और लड़की के पास जाते हैं। उसके किसी लड़की के साथ संबंध हैं। मालती हर समय संजय से नाराज रहती। उससे बात नहीं करती और ना ही उसे स्पष्ट करती कि उसे शक है कि उसका किसी लड़की के साथ संबंध है।

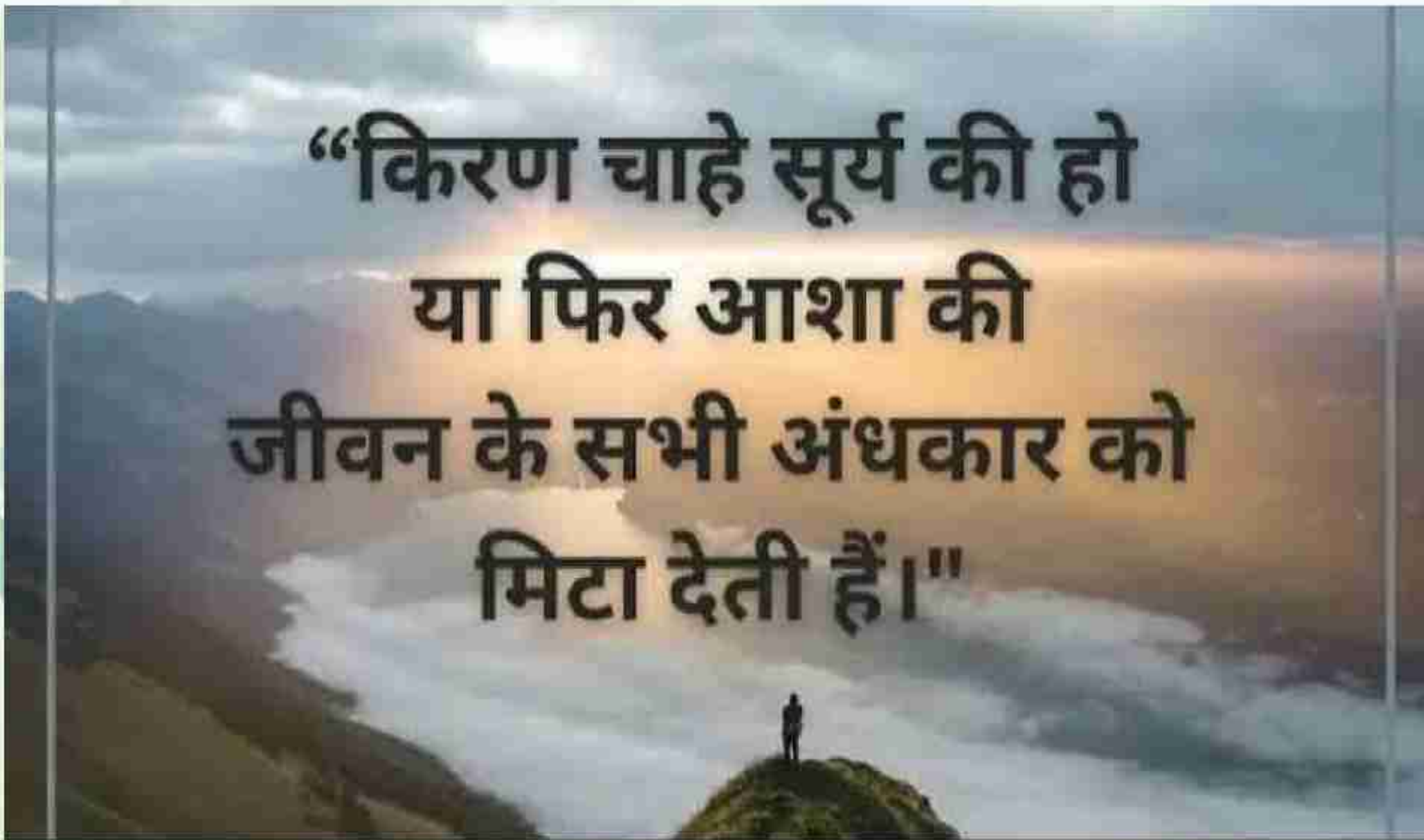
संजय भी अब मालती के ऐसे बर्ताव से तंग आ चुका था। धीरे-धीरे मालती और संजय एक दूसरे से दूर होने लगे। मालती यदि संजय से बात करती, उससे पूछती तो हो सकता था कि उनका रिश्ता बच जाता। मालती के भीतर गुस्सा भरता जा रहा था। एक दिन दोनों के बीच झगड़ा हुआ और मालती घर छोड़ कर चली गई। संजय मालती से बहुत प्यार करता था पर मालती उसे नहीं समझ सकी। मालती और संजय अलग हो गए।

कुछ समय बाद मालती को उसके ससुराल से फ़ोन आया। मालती को सूचना दी गई कि संजय ने आत्महत्या कर ली है।

मालती भागती हुई ससुराल गई। वहाँ जाकर मालती को पता चला कि संजय का किसी के साथ संबंध नहीं था। वह मालती के छोड़ जाने के बाद नशे में डूब गया और आज उसने आत्महत्या कर ली। मालती मानो आसमान से गिरी। अब उसे समझ में आया कि उसे संजय से बात करनी चाहिए थी। मालती की गलत सोच के कारण संजय आज इस दुनिया में नहीं रहा। मालती की वजह से उसके पति की जान चली गई। वह स्वयं को माफ नहीं कर पा रही थी। मालती स्वयं को कोस रही थी कि क्यों उसने समय रहते संजय से उस लड़की के बारे में बात नहीं की। रिश्तों में लगी शक की दीमक ने हँसता-खेलता परिवार तबाह कर दिया। सच है कि हमारी गलत सोच हमारे रिश्तों को दीमक की तरह खा जाती है। इसीलिए हमें हमेशा समझदारी से सोचना चाहिए और रिश्तों में जो भी मुश्किलें हों उन्हें आपस में बात करके सुलझा लेना चाहिए।

पूनम

भाग सिंह खालसा महिला विद्यालय,
अबोहर

“किरण चाहे सूर्य की हो
या फिर आशा की
जीवन के सभी अंधकार को
मिटा देती हैं।”

Editorial

Dear Readers,

It is with a heart full of gratitude and a pen brimming with purpose that I welcome you to this edition of our magazine Jawan Tarang. As the staff editor of the English section, I am honoured to present a collection of voices, perceptions, dreams and truths that reflect the vibrant pulse of our young student community.

In these pages, you will find more than ink and paper — you will find resilience etched into poetry, curiosity carved into essays, and the quiet rebellion of young minds daring to imagine a better world. Every article, every stanza, and every idea is a testament to the indomitable spirit of youth — a spirit that questions, that aspires, that dares to feel deeply.

Our contributors have poured not only intellect but also soul into their words. They have turned their inner turbulence into insight, and their vulnerability into vision. Through them, we invite you to explore themes that matter — well-being, peace, environmental consciousness, and the eternal search for identity in a rapidly changing world.

We believe language is more than a medium — it is a movement. And through this English section, we strive to craft not just content, but connection. May these pages offer you not only knowledge but solace; not only questions, but courage.

As we celebrate the mosaic of student expression, let us remember: our voices are strongest when they rise together to change the world for better.

Thank you for reading, for feeling, and for believing in the power of words.

Warmly

MANISHA GANGAHAR
Staff Editor – English Section
G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

CONTENTS (ENGLISH SECTION)

Sr. No.	Title	Student's Name	Page No.
POETRY			
1.	Word Whisper	Ananya Sharma	80
2.	Mirror	Prahsam	80
3.	Migration	Lavanya	81
4.	The Appetite	Kirandeep Kaur	82
5.	Migration of Tears	Kirandeep Kaur	82
6.	Surviving!	Vartika Rawart	83
7.	Pollution	Mrigha Kalra	84
8.	He is the One to Pollute	Priyanka	84
ESSAY			
9.	Every Cloud Has a Silver Lining	Aarshi Sharma	85
10.	... A Silver Lining	Tanu Chaudhary	86
11.	That One Cloud...	Dhanvi Suri	87
12.	One Country One Election: The Ballot is Stronger than the Bullet	Divya Ahuja	88
13.	Getting Lost in the Sea of Likes, Shares and Followers	Raina Setia	89
14.	Always Towards Peace	Anoushka Garg	90
15.	Environment Crisis	Khushi Kohli	92
16.	The Positive Youth	Yuti Thakur	94
STORY			
17.	Sunshine in Winter	Supinder Kaur	95
18.	Winter Sunshine	Shivranjini Aggarwal	96
19.	Hatred Cannot Cut Hatred But Love Can	Dakshita Jain	97
20.	Two Roads That Never Meet	Namit	99
21.	Mirage	Dhutiti Bansal	100
22.	Path of Life	Anishika Nayyar	102
23.	Tension	Lakhveer Kaur	103

Word Whisper

A dance drenched in colours so bright
Capturing all senses, I write

I write symphonies
Cadences fall rise
Free flights of chirps, melodious surprise
Wondrous views, soar and sail
Thing of beauty, mystical tale
Rustle of leaves, Hush of nights
Twinkling rocks, silence smiles

I write rainbows
When sparkle harboring hues
Red roses, perfumes breathe
cerulean shores, hidden grasses beneath
Sunsets on mirrors, Nights that glimmer
A parchment of life, living through

A tapestry of love, painting you
I write taste

of Critic sunsets, chocolate nights
Bursting buds, scents alive
Life is a feast, passing through
Blend of tastes, savoring you.

I write human
Skin and bones
Rivers red, mysteries untold
Fragile flesh, woven threads underneath
Branches pump to a heart that beats.
Reality strikes, mortality bleeds
Labyrinth of senses, in the diary I keep...

Ananya Sharma
Dev Samaj College for Women,
Sector- 45, Chandigarh

Mirror

If I see myself in the mirror through Sisyphus
eyes
will I see cuff on my hand and wings that do not
fly
will I see his lover's soul crying while Hydes sigh
or will I see myself, imprisoned by love that
remains shy

if I see myself in the mirror through Oedipus
eyes,
will I see him or the tragedy he hides,
will I see blood or infinity unite,
or will I see myself, or I will see my own sears cry,

This mirror on cracked walls shards tall and high
Flaunting her supremacy with every shine that
goes by

She asks me, "Should I shove you the truth or the
lie"

"Should I shove your pretty hands or the blood
they hide"

Should I shove you your mother's tears,
How brave you are or how your fingers tremble
with fear

How many boats you love sunk that could have
been

steered,
How many letters you hold, that should have
been teared

Should I shove you the lover you never met
Should I whisper the thoughts that you never
said

Should I shove you the ghosts of the books that
you

never read

Should I shove you your wounds which never
bled

I wonder why this mirror feels like the
memories I hold
My mother's lullaby in the nights alone
My lover's goodbye in the windy nights cold
How many I have actually felt and how many
that.

Is my mirror hives, or broken on its own?
or do you see it too?
Not your eyes, not your lips but un-sung blues,

Maybe one day I will be able to see myself in the
mirror,
Apart from my insecurities and my fear,
See my eyes bright, happy and clear,
and maybe one day it will wipe my tears.

Prahsam

**Sri Aurobindo College of Commerce &
Management, Ludhiana**

Migration

Our fondest purlieus, this is my heartfelt letter,
For my soul is going to migrate to a place much
better.
Our elysian world me so carefully built,
must all be left behind, saddening to the hilt.

This body, soul, yours and mine, will be parted,
A sickening frosty reality that all must be
departed.
Truth empties me, only love refills me now and
then,
how to leave behind paraphernalia of memories
me penned.

All my endearing relations, when will I see them
again?
is it in the dark abyss they call hell, heaven or
pain?
My soul has witnessed it all,
From laughter, hues of cries vivacious days of
fall.

Will my mother be there to feed me, to pat me to
sleep?
Will I bicker with siblings or see friendships
reap?

Will my god be there to caress me in his holy
arms?
Will it be lonesome with external but mournful
charms?

No one knows the realities of heaven abode,
But I know I've lived not just been alive in dulcet
mode.

My blood, name, achievements will perish soon,
As ebb and flow of ocean and tides of full moon.

O beloved!
When this soul migrates don't be rheumy-eyed,
Just reminence the moments spent by my side.
For I am a falcon, it is my nature to fly
and fly I will!

And hopefully we'll meet again in next life,
or maybe through eternity our migrated soul
strine

now I bid goodbye from this epistolary,
an ode to departing soul's reiterating rosary.

Lavanya

P. U. S. S. R. College, Hoshiarpur

The Appetite

Chasing the dreams through thick and thin.
Some eating in golden plates, some from
dustbin. The Leech is sucking beggar's blood
just to live. It just wants food? Is this a sin?

Butterflies kissing the flowers to lick the
essence. Children eating apples by crossing the
fence. Ants are doing labor for the winter's feast.

Look! The deer is running from the ferocious
beast. Some are full, few are starving with their
scars. Some want share, some snatch through
wars. Myriad birds crossed the oceans just for
few bites. Far away from distant meadows after
crossing the tides.

Periwinkle encircled the Oak tree to enjoy the
trust. Look! There crows are fighting, who're
take first. Ain't no magic tool to fix it. Come here
if you want to see, sit!

Farmers are toiling the land with sweat. All they
want is just two loafs of bread before bed. Cats
are climbing the cottages to lick the milk pots.
Some can't even have cold bites, some want
steaming hot.

Many are eating truth, few are eating only lie. For
rich it is taste truth, for poor it is do or die. Some
can choose but some can only cry. This is the
difference in 'Appetite' but I don't know why?

Some taste hardwork in the sips of steaming hot
tea. Like the sweetness and purity in the honey
of the bee. Some are full after looking at the eyes
of their kids. Some want more than enough in
their every bid. The change in appetite from rich
to poor, is too much.

From bird to beast everything remains as such.
Sometimes few drops are enough to quench the
thirst. But sometimes it is matter of deep lust.
This hunger can be for food but can also be for
love. Like, brooding her eggs, which is showered
be dove. The respect which father wants after
earning bread.

The real earning when you say 'goodnight'
before going to bed. You know the mothers don't
need to much. They are hungry only for your one
kind touch. Food is not the only thing served on
the plate.

Love, respect, emotion, joy and laughters are
also great. Grains are always there for you on
your name. But huge respect is for hardworkers
in this game. Some are satisfied, some are
starving with everything. Every hardworking
man here is the true 'King'.

Kirandeep Kaur

Government College, Hoshiarpur

Migration of Tears

Walking through the light but so bark, I visited a
place full of owls, no skylark, Damp, hot, tip-toe
of the death on its round, No joy, no bliss only
mourning as a sound.

Mothers feeding their babies with empty breast,
Gloom started living here though it came as a
guest, They came all the way from their home to
find a new one, Under the same starry night and
the same old Sun.

Tears in their eyes are wishing for a nice dream.

But nights are filled with nightmares and
screams, Toddles have crossed the strings of
war, Left everything behind but could not leave
the scar.

They don't talk anymore, the way they used to
Burning their pains in the fire under the sky blue
Fathers are culling tears like the fallen flowers,
Migrated from their abode to reach a shady
bower, They migrated from their present to the
very past, Tears were the first to come and left at
ease.

Lighting struck and withered the flowers of their life. A young had with beating heart is searching his wife. The Muse is sitting on his shoulders in this wait But he doesn't know, she has already crossed the gate, Of heaven and she knows he will come soon And now he is ready to migrate with tears to the moon, Then the Muse went to a kitchen with empty pot, Oh Muse! Stop here now I can't see more, I cannot.

But she didn't stop and reached another scar, Where I can see a lover lying on a grave so far. Oh Muse! I can see now no more, My blood has started dripping from heart's core, This migration is making the days toxic and nights insane, These camps are living coffers, beaded in a chain.

Then she alighted where a little hope took birth. I could see the bright horizon on this earth. All of them were happy though they were in pain. They took a pledge to build there home again. This migration of the tears through the fears, Helped me to heal my wound so near. To my heart and now I can see a bright day. For all of them now, I just want to pray.

'The blood Moon' is on the rise, And now the fire is burning in eyes. Nobody but only they can make them safe to play. They have stood up and are on the way.

Kirandeep Kaur
Government College, Hoshiarpur

Surviving!

They say starving people eat anything,
be it crumbs sticked to a knife,
they will lick it off clean,
in order to live, to survive.

This was the motto of my horrible life,
born with poverty deep in my bones,
never had I started a day without hunger
Which gnawed at my stomach raw.

The so-called privilege of being poor,
What we eat is not food, no,
it's the cruel sarcastic remarks,
blunt blows straight to ugly face of ours.

fate was cruel to play a vice game like this,
forced us to live on the scraps,
Whatever our hand could grab,
We ate it like vultures in barren land.

All our life we received those cold eyes,
cruel gazes that judged us freely,
spit on us, called us slothful,
a damned human, a useless being.

All because we begged, begged for food,
For scraps, for crumbs, for leftovers,
And if begging to survive is a sin,

then I guess we were the biggest sinner to exist.

This loathness was mutual, a cold war,
but still saints occur once in a lifetime,
an old woman with no family of her own,
who visited us once, just once, to give us food.

That homemade food tasted like heaven,
it calmed my both spiritual and physical hunger,
I cried that day, I couldn't help it,
cause for once I was a receiver of warm eyes.

Kindness sparkled in her aged face,
I touched her feet, offered her my prayers,
truthfully disparity prepared me to die,
but that one kind act gave hope to live.
Though I never met her again,
but I feel she was a messenger of God,
silent guidance was given to me that day,
to live through the hardships life gave.

So I lived, I lived for my sake, for hers,
lived for the sake of the sacred food she gave,
survived all the ups and downs of life,
to see how beautiful it truly is on the other side.

Vartika Rawart
G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

Pollution

- Kindness is free but cruelty gets more contagious at times.
- Sustainability often silenced mourns over several green shrines,
- Those shrines pay tribute to the surrounding that inhaled through the merrier past.
- Those greens being exposed to green-washing were greener before the disastrous start,
- Sensing the outrage, our minds prefer ignorance as a place to dwell...
- Endangered moves towards extinction through horrible natural calamities that we all can smell...
- Is it the Nature or the minds that are polluted through the core...
- What beyond filthy greed, exactly are we muted for...
- Where should we begin from... a rusty mind or a filthy site...
- If nurturing is just a trend-setter then Humanity needs a dire ignite...
- It's not just the nature being polluted but our minds are polluted too..
- And if we initiate responsibility, valuing the environment we would get this through...

Mrigha Kalra

D. A. V. College of Education, Fazilka

He is the One to Pollute

He moved along the road, well dressed,
Not want to get in the dust anywhere,
Seems moving in the sky.
Oh! What he sees, a heap of garbage,
And exclaimed with scorn but forgets
He did the same whenever stressed.

He sits in the garden to breath,
and longs to get fresh air and to be relaxed,
Seems suffering from a disease.
Oh! What he see, there's no fresh air,
And feels distressed but forgets
He did burn the left away with ease.

He takes a holy journey to the Ganga,
Determined to wash away all his evil deeds,
Seems have done much.
Oh! What he sees, there's no cleanliness,
to do this deed and seems helpless but forgets
He did throw the leftover in the holy Ganga.
He visits the temple daily, whole heartedly,
Praises to do so to have God's grace,
Seems want something from the divine.
Oh! What he sees the Parshad lying on the stairs,
And is in full rage but forgets
He did so for the dogs yesterday.

He lefts for the train towards the station in hurry,
Always on time and fond of punctuality,
Seems leaving for great purpose.
Oh! What he sees huge rush on ticket corner,
And was all furious but forgets
He did stands in the rush and sitting the
floor in hurry.

Now he returns in deep thoughts,
Not in rage no more furious but,
with a crash of thoughts in the mind.
Soon his conscious awakes and he realized,
He is the one to pollute, He is the one to
complaint,
And he is the only one to reduce.

Priyanka

Kenway College of Education, Abohar

Every Cloud Has a Silver Lining

Often, the rigmarole of life brings us to cross ends, leaving behind helplessness and dejection. There comes a certain phase in life where one must take nerve-wreaking as well as the most poignant decisions of their life. But one must then be reminded of the saying, "Life is like an ice-cream, live it before it melts." You might not like your flavour sometimes or miss the choco-chip but it wouldn't make sense to keep holding the ice-cream until it melts. Just "eat it"! Same should be the concept of dealing with all the cumbersome situations in life. You don't have to choose a stagnant stance, instead figure out better ways to navigate this journey, called life, that everyone has to undertake.

"Every cloud has a silver lining" and people who even up to this mantra in life always master the qualities of perseverance, patience and self-confidence. They know and realize this deep within themselves that one closed door doesn't reflect the chances of their success in future. It is just one obstacle in their path of success since every coin has two sides. If we were to notice personalities from fields of literature, sports or science, the point of commonality amongst them is their attitude towards their aim at the time of distress. J.K. Rowling could have never shared with us the amazing Harry Potter Strins' if she would have given up all the hope and confidence in her writing due to multiple rejections from publishing houses. She chose to keep sending copies of her draft to whomever possible and now nobody can relive childhood without the mention of the popular Harry Potter series. Several discoveries and inventions needed a scientific temperament in times when people literally didn't care. So, when Thomas Edison proved to be successful in creating an incandescent bulb, despite poor support from society and an extraordinary number of failed attempts, he said that those failed attempts were

only led him towards the right attempt. At another level, though there is an undying love people have for Cricket in India but it was the farsightedness and fierce attitude of Kapil Dev and Mahendra Singh Dhoni in leading the Indian team towards winning the World Cup. The common thread in all these stories is taking challenges head on. It is never easy to win every game but to keep up the spirit of winning and to not deter from the goal is what set the winners apart from the rest. "God help those who help themselves" and these few words hold a lot of weight age if we come to think about it. The society has its own set of rules and regulations, dos and don'ts for everyone. Those who do not meet the expectations have to face the society's wrath. The isolation, discouragement, badmouthing and comparison extremely weighs one's spirit and confidence down. But always remember: "Comparison is the thief of all joys." Your belief in you is what makes it a little easy to go through the hardships in life when nobody is betting on you. Man is a social being and therefore can't escape the shackles of such things but with faith and determination one can always find another new way of making things right in their life. Patience is the key! The renowned painter Vincent Van Gogh passed away without tasting what success felt like. Through his painting he expressed his mental health and troubles. But it didn't stop him from doing what he actually wanted to. Similar was the case with the owner of the world-famous franchise KFC who started business very late in his life. "Time and tide wait for none" but if you realize that you are the master of your ship, your ship will sail through even the darkest storms. Another point of realization every individual should have is that "no man is an island" and we need to cooperate and collaborate for the greater good of this mankind. Henceforth, if we perform our duty with unity, we will leave

behind a legacy of exclusive service. Many times, little good from your end can build a new path of success for someone else.

The conclusion to treading through obstacles in life would therefore be to keep going putting in your best efforts. Our closed door doesn't mean the end for anyone because

nothing in this world is impossible, even the word says: I-'M-POSSIBLE. A little trust and faith can go a long way. Those who keep trying relentlessly never remain a failure in life!

Aarshi Sharma

G. G. D. S. D. College, Sector- 32, Chandigarh

... A Silver Lining

"Our life is like a canvas in which every brushstroke counts, choose your colours wisely."

We have often heard that life is full of difficulties but we often forget that it has opportunities too. It depends on the way one looks at the glass - half filled or half empty. "If life throws stones on you, collect them to make your own empire", this line by Ratan Tata embodies the perfect resemblance that "every cloud has a silver lining of hope". In our difficult times we often forget that it is the darkest before the dawn. Wonder a world without difficulties, will there be any joy of accomplishing something? Won't the hues of life be completely worthless?

Imperfect Shades of Life

"Life is not always in perfect shades, sometimes it comes to us in imperfect shades to tell us that we all have the potential to make it perfect."

Life is not always certain, our plans may not work the way we want them to, but one thing is certain: if we can believe in ourselves a little more, life will give us the best of miracles that it had stored for us. Just give it a chance to test you. Life will always give what we deserve, not what we want.

Let's take the example of Covid-19. Everyone said that we would never be able to live without

a mask, again. We had lost hope of a normal life. But hope too can show miracles if one keeps holding on to it. Though the virus is there somewhere, normalcy is back too.

Another example is that of Olympic Champion Manu Bhakar, the only Indian to win two medals in one season. Every person who reaches the top has once tasted failure but he/she stood up and believed that every cloud has a silver lining of hope. In the previous Olympics, Manu Bhakar was also a contestant but see the fate of life she could not play due to some glitch in her shooting gun. She was totally heartbroken and decided never to play this sport again. But there was something within her that she again stood up and decided to give it another try. She believed in herself and created history. And the life had unlocked the stored gift for her.

Hope, The Undefined Legacy

Hope is not something that can be defined in words. It is the undefined legacy of mankind that humans have nourished through ages. It's the very nature of humans but sometimes we forget that to move the swing forward, we take it backward. Recently, Navdeep Singh (2017), having attained all India rank 1, committed suicide. What could a student ever dream of than this? He passed one of the hardest entrance exam but failed to pass the test of life. Life will

always give challenges but we should always remember that when things get harder, take a pause but never quit.

There is nothing in the world that can't be conquered, but the only thing we need is to believe - to believe that darkness is the first sign that soon the sky will be covered with light.

For, at the end one will not be remembered by the number of times one failed, but by that one effort made at the lowest point that has made all the difference.

The Way through Darkness

The maxim "every cloud has a silver lining" symbolizes "hope". Hope that can move

mountains, hope that can turn defeat into victory. Surprisingly, the only way to achieve success is through failure, the only way to light is through darkness and the only companion we have in this journey is our HOPE.

Hope is like the lighthouse that navigates the ship of humans into the vast ocean of life and through the stones and rocks of challenges. Life alone is a tune, but mixed with hope it is a symphony of miracles.

Tanu Chaudhary

**Dev Samaj College for Women, Sector- 45,
Chandigarh**

That One Cloud...

"In every walk with nature one receives far more than he seeks" - Maya Angelou.

We are living in a world where people have to go through a lot of ups and downs in their day-to-day life. Whether it's related to their jobs, studies, or relationships and career.

Going through different phases of life is like the bright hues, the dark hues, the subtle hues and interplay hues. Teaches us that life is like a 'spectrum' of human experience with different challenges, regrets and fulfillment. Passing through different phases of life is an example of moving towards new beginnings and challenges with a hope of a good change.

In day-to-day life people from different regions, countries, states, continents, etc. go through different challenges at their workplace, school, college, etc. But these different challenges make them stronger rather than weak. As the bad phase or the challenging phase comes in every person's life to check or test their ability, strength and focus in one's life. As to check their determination on the walk towards their goal.

Calling out life as the "spectrum of human experience" indicates that our life is full of new challenges and new beginnings where human nature and ability is tested in various ways to help them transform into a better human being. Spectrum here means different hues or mixture of different shades of life. That signifies both good or bad in one's life. As it is the process of every human being's life

"We are nothing but canvases full of different colours and different brush strokes." - John Muir

The bright hues of one's life indicates joy, happiness, fulfillment and accompaniment of one's life, whereas the dark hues represent sorrow, sadness and grief in one's life. This is the nature of life. The bright hues are important to create a sense of happiness, whereas the dark hues create a balance in life. Both of them make the canvas of life.

A poem to ponder: Like seasons, we rise and fall, winter's rest and springtime's call. Like the leaves, fall and rise, Life's a cycle, wild and free.

This poem represents the life of human beings, both the bright and the dark hues or phases of one's life. It says, human beings are just like the seasons and leaves, for both face ups and downs in their cycle of life. Where one rests and the other takes up the lead. This poem portrays the character of one's life defining both its beauty and sadness in their cycle of life.

"In one's life, there is beauty and there is strength which helps a person to defeat its bad phase." - Helen Keller

In ancient times, women faced a lot of criticism about their existence in the society. As they were not treated as a part of their society. They were killed before birth and it was known as female feticide and infanticide was also one of the reasons for it. Many practices like sati (self-immolation practice), killing of female girl child before and after birth, widow remarriage was

not allowed and they were not given a proper status in the society. This only indicates a 'bad phase.'

But after a decade, women were given equal status and opportunities as compared to men. People like Raja Ram Mohan Roy, Jyotibha Phule, Swami Dyanand Ji fought for women's rights. They were provided education and equal status in the society. This was a "good phase" for women in society.

These examples show that both good and bad phase is important in one's life. As it brings up new beginnings and challenges in the existence of human beings:

"Life is like a full box of crayons" - Ru Paul

Dhanvi Suri
Dev Samaj College for Women,
Sector- 45, Chandigarh

One Country One Election: The Ballot is Stronger than the Bullet

The maxim by Abraham Lincoln highlights the significance of election within a nation. Electoral politics lays a foundation for most of or almost every democratic system. The choice of a voter inherently plays a pivotal role of channelize the entire functioning of a nation. In a democratic nation like India, the people of country are directly or indirectly accountable for the government as it is said about a democracy: "Democracy is the form of government which is For the people & By the people".

India is also well known for its characteristic feature of **Unity of Diversity**. The question strikes here can India achieve the ideology of ONE NATION, ONE ELECTION? This essay outlines the basic ideas like:

- Need of Unified elections.

- Powerful vision for one election for the country.
- Advocacy of unified elections & its consequences.

Dissecting the Statement 'One Country One Election'

The Indian Constitution embraces the ideas of ***JUSTICE * FRATERNITY * LIBERTY**. To invoke the same in a nation the stronger and penetrated roots of democracy must be idealized. To turn the nation's choice into representatives of the Parliament, several elections are conducted in accordance and under the charge of the Election Commission of India after regular intervals of time. It is basically when the previous government has fulfilled its tenure, the government is dissolved. The idea to hold

elections is generally to ensure that the voters of the nation may experience transparency in the process of law making. These elections are held at different times of year making the process of elections lengthy. So to comprehend this shortcoming, the idea of "One Nation, One Election" came into existence.

One Nation, One Family, One Future

This translates from 'Vasudhevaia Kutumbkum' derived from the rich scriptures of Maha Upanishads.

The Election Commission conducts multiple code of conducts to ensure that the election is held at every level of the organization of federalism:

Union Government

State Government

Block Level Government

The division of federalism is the actual cause for conducting multiple elections in the nation but the process requires sufficiency of several norms as well as resources such as time, cost, and procedural structures. To overcome the outcomes. The whole ideology is now being

promoted for encapsulation into single and unified elections. Such elections can be efficient in:

- Structuring & shaping the boundaries of the demograph
- Setting up the organization of democracy.
- Centralized vision for democracy.
- Unification of laws and norms at every point.
- Proper channelization.

Vision for Unified Election

The campaign for this brand-new ideology of unified election is still lagging attention but the idea beholds a powerful vision which can create room to explore other dimensions of welfare like imbibe the integrity and unity among all the sections of Indian population, the expansion of unified election can do a remedial action. It is suitable to state here that a nation's democracy is the blue print of its citizen's choice. To add, this vision of one election can have leading consequences such as evolution of elections, smooth experience for voters, reduced chaos and improved efficiency.

Divya Ahuja
D. M. College, Moga

Getting Lost in the Sea of Likes, Shares and Followers

Social media is having an eminent place in today's life. Having an easy access to internet connections and equitable electronic media is a boon for our modern life. Various social media apps like Youtube, Instagram, Twitter, Whatsapp are being used by millions of people worldwide. Social media usage is very trendy today because it helps both for the purpose of education as well as for entertainment. Students during the lockdown could continue with their education only because of social media. Apps like zoom and other online teaching platforms provided virtual classrooms and lectures to the students anywhere and at any time. But the

overwhelming use of social media is negatively affecting people Especially our youth from whom we have expectations for making a better future.

According to a survey, it is found that around six billion people are using social media across the world and an average person is spending almost 2 hours and 25 minutes on social media every day.

Why people are wasting and spending their time, watching reels on Instagram? What kind of education they are getting from such reels? Social media is harming us physically as well as

mentally. Strain on eyes, body ache, weakness, laziness, stress, depression are some of the side effects people are facing due to the overuse of social media.

With the advancement in technology, AI (artificial intelligence) has been introduced in every field. With the help of AI some miscreants tend create fake images of individuals and put it on social media from where it spreads like a fire and creates chaos in their lives as well as the society. Likewise, young children are losing their ability to solve problems by themselves as they are totally dependent on Meta or Google to solve their study-related issues.

One of the most prominent issues which is being reflected is that people are forgetting their moral values, customs, religion and tradition. Showoff has taken the place of simplicity. People are more prone to expensive items, gifts, luxury life in order to get more views and likes on social media. Why people are trying to live a life which is not their own?

Parents should understand the dark reality of social media. They should not provide an easy access to phones to their children until they have reached an appropriate age and are responsible enough. Parent should also limit the time of using phone for the children. Social media, where it can be a boon for the society, is proving to be a bane for the new generation.

Social media is the root cause of all the heinous crimes in the society because it provides all the

information that can lead a person onto the path of crime. If the social media is used in a good way it can create wonders but if it is used in an inappropriate way it will definitely lead us to a disaster.

It's a high time that some collective measures are taken so that we can save the life of our youth and younger generation from this fake and dark world. Government, educational institutions, technical agencies and the people of our society need to work on implementing strict rules and regulation so that social media, its usage, and its content verification should be done in a right way. All the content creators ought to make a good and healthy content. People should be made aware of the harmful impact of social media on children's life.

Schools and colleges should organize awareness camps for students about the good and bad usage of social media. Mentoring sessions should be conducted to treat such students who are struggling through mental trauma because of social media. Parents and grandparents should make a playful and interactive environment at homes so that their children instead of wasting time on social media should indulge in family talks and household chores. It's the responsibility of the whole mankind to save the young from this dark world. Remember! we must harness technology not to damage the young brains but to enhance their skills.

Raina Setia

Gopichand Arya Mahila College, Abohar

Always Towards Peace

The first Prime Minister of India, Jawaharlal Nehru, once asserted that "war should always be the last resort to any conflicting situation." He came forward with this assertion in the early days of India's Independence. Undoubtedly, if we trace back the history of

struggles for Independence from the British, it is very evident that war had ruined millions of livelihoods and innocent lives. This essay highlights the alternatives of war and the importance of peace and resilience in any demanding situation.

Forms of War

There are varied forms of wars taking place within the socio-cultural context, both regionally and globally. Nuclear War is the most prominent amongst the varied forms of aggression. Developed countries like United States of America, Russia, China are the top leaders in the manufacturing and are the largest exporters of military based weapons worldwide. The reason behind this is that these nations strongly believe in the destructive power of the weapons. Political Wars happen when political leaders abuse one other in the name of caste, religion and socio-economic backgrounds, adopting illegal means to win elections. Almost every individual is exposed to a demanding situation and socio-cultural expectations, where one requires to make compromises otherwise it causes clashes and conflicts.

Ways to Curb War

There are ways to peacefully resolve conflicts. Foremost, a healthy and a regular communication between two parties (countries or individuals) should be encouraged or facilitated. One should always clearly communicate the expectations, needs, desires and wants, without expecting anything in return. Psychologists Robert Stunberg and Abraham Maslow, in the field of positive psychology, have asserted that communication is the key to success, and fosters healthy relations. In the context of international relations, visiting and meeting leaders of other countries helps build strong

ties and clears gaps of intention. This strategy has been proven effective to control violence.

Peace and its Benefits

Global peace has been defined and explained in different ways. In simple words, peace is the hallmark feature of a developed economy, where women are working independently, there is gender equality in all forms. Maintaining and restoring peace requires a lot of patience, positive outlook and courage towards oneself and towards the other entity.

It is widely believed that a country, which has been successful in presenting the essence of a friendly economy, has always been at the forefront in terms of increased tourism. Increased tourism is one of the positive aspects of a rich and a peaceful economy.

Peaceful nations always continue to progress in terms of financial and socio-cultural areas. These nations perform lecture in every aspect as compared to the counterparts who put a firm faith on nuclear weapons. Every individual looks forward to live in a country where there is peace and no barriers for a holistic development of its citizens. Main players of an economy are its citizens and it is important to acknowledge the fact that when citizens are happy, then no power can stop the nation from achieving tremendous success and achievement. "An Economy cannot succeed when some of us are held back," as put by Malala.

Anoushka Garg

**G. H. G. Khalsa College of Education,
Gurusar Sadhar, Ludhiana**

Environment Crisis

In order to understand the meaning, causes, consequences and other aspects of environment crisis, it is important to understand the meaning of word "environment". The word environment refers to the surroundings of a human which includes both biotic and abiotic components. Biotic components include living components like animals and birds while abiotic components include non-living components like soil and fossils.

It is important to understand the aspect from both psychological and social point of view. There was a time when humans used to consider themselves as a part of nature, it was a time when nature was respected and it can be seen and inferred as notions like "mother earth" were used. But now humans have started exploiting nature. The following can be considered as major causes of environment crisis:

Rise in Population: Rise in human population can be considered as one of the major causes of environment crisis as it has resulted in reversal of demand and supply equation which means now is a time when demands of humans are greater than boons provided by nature.

Industrial Revolution: It all goes back to the time of 18th century when industrial revolution occurred in England and resulted in turning of tables and man since then has not stopped exploiting nature.

Competition versus Cooperation: Man started living together for fulfillment of its basic instincts and goals but this is what has resulted in a paradoxical situation where man has become blind in the rat race and guess who is the sufferer? It is obviously our own dear environment.

Meaning of Environment Crisis

Environment Crisis is a loaded term and in order to understand the same, it requires deconstruction of the same. "Environment Crisis" means crisis or emergency or a void in

environment or simply depletion of the capacity of environment in dealing with the exploitative capacity of human. It can also be understood as the saturation point of environment in dealing with humans. The same can be compared to a parent who is already poor with vulnerable conditions and same has to deal with a spoilt child.

Consequences of Environment Crisis

Rise in global temperature: The exploitative activities of humans have resulted in a rise of average global temperature and has resulted in global warming. From an inference of its name, it might be easy to understand, but it is certainly not at all easy to deal with the same as it has many negative consequences like melting of glaciers, and even it will result in reversal of the geographical habitats in upcoming years.

Depletion of Ozone layer: Thanks to humans again! With an eccentric increase in utility of air conditioners and refrigerators, there has been a constant increase in concentration of CFC, which is depleting the Ozone layer. Hence, the ultraviolet rays of sun are constantly reaching earth and is causing deadly diseases like skin cancer among humans. It is harmful for plants and animals and same has resulted in food shortages and here is when circle comes full as exploitative activities of humans are back firing on humans only.

Damaging heritage monuments: With an increase in concentration of noxious chemicals and gases. There has been an increase in, acidic rains which has resulted in removal of white marble's enamel from the 7th Wonder of the world and also the pride of India "Taj Mahal."

Scarcity of resources: One of the most crucial repercussion of environment crisis is scarcity of resources as the economic approach to study environment crisis studies it from point of view of forces called demand and supply which means if demand is greater than supply then

there has been an increase in demands of humans and along with it there has been an extinction in ability of environment to deal with it and has resulted in scarcity of already limited resources provided to humans by earth.

Increase in incidents of forest fires: One of the most disastrous incidents of world, the 2019 Australia's Forest Fire was the repercussion of environment crisis. It is very much evident and devious from this example how environment crisis can result in number of disastrous consequences! The future generations will have to deal with the worst scenario as they inherit the devastating consequences of environmental crisis.

Several treaties, legal provisions, enactments have been made to protect the environment, such as:

Provisions to Deal with Environment Crisis (India)

- 1. Environment Protection Act, 1986:** This very act of India has been devised to deal with the continuously occurring repercussions of environmental and covers a separate protection of both biotic and abiotic components via its various sub-sections.
- 2. Wildlife Protection Act:** The act deals with ongoing extinction of pride species of India like the great deer, and abiotic lions of Gujarat and for protection of wildlife and other biotic components. The act has been devised by the Government of India via its legislations.
- 3. Fisheries Act:** As it is very evident, how there has been an increase in consumption of proteins, Vitamins A by humans, the sufferers of same are fishes and in order to protect the same, fisheries act has been devised.

Provisions at International Level:

ISA (International Solar Alliance): The above international alliance, which proudly India is a part of has been devised to rely on renewable resources of energy and has been successfully leading it.

As a part of one of agencies of United nations, the above has been formed as a permanent agency of United nations to deal with ongoing environmental crisis.

Kyoto Protocol and Montreal Agreement: In order to deal with significant issues like ozone depletion and increase in concentration of green house gases, several protocols and agreements like above have been devised.

Restriction on Global Carbon Emissions: As carbon emissions is one of most concurring issues which India is dealing with, along with other countries, it has devised a strategy to deal with same and aims at becoming a carbon neutral country by 2030 while at international level, several restrictions have been imposed on First world countries to deal with the environmental crisis.

I, as a responsible citizens of India would like to conclude that where lies void is not in legislations and provisions but in enforcement of same as we already have a number of provisions like sustainable development to deal with environmental crisis but the enforcement is what needs to be strong and there are howsoever, many problems like USA hegemony which would never agree to deal with same and can be obstacle in provisions like UNEP, so to deal with environmental crisis, obstacles like alone need to be acknowledged and dealt with.

At last, but not the least, I would conclude by saying that environment is not a stranger but a boon as said by John Keats in Poem 'A Thing of Beauty'. According to me, environment is one of most beautiful boons provided to us by almighty and it is our own duty to deal with it.

It is not only the duty of nation-states but it is also the responsibility of every individual to deal with environmental crisis and save our future generations to deal with same!

Khushi Kohli

**Panjab University Regional Centre,
Ludhiana**

The Positive Youth

'Youth' is the most precious phase of one's life as our whole life depends on what we do during our youth. During the period of youth, a person should be surrounded with positive as well as creative things. Youth have the power to change the world. Youth is the most important asset for the development of a country. But it is very hard to say that as today's youth is actively engaged in drug-abuse. The youth is the most vulnerable group and drugs have destroyed the lives of so many persons as well as families. Despite knowing the ill-effects as well as bad results of drug-abuse, youth is still attracted towards it! This is a very strange question that needs to be resolved soon to stop this illicit drug menace.

The word 'drug' is a scientific word that represents a substance taken by our body for medicinal purposes. But 'drug' has a negative meaning when taken as a source of enjoyment or to lower down the functions of body as well as numb the nervous system. When taken regularly in a high dose, it becomes a poison for body. There are various kinds of drugs such as cannabinoids, charas, ganja, etc. Some drugs are obtained from plants such as opium from poppy. Drugs can be taken orally or through injections.

Here, the question that arises is what is the functioning of drugs over our body? The simplest answer to this question is that drugs have a direct impact on our 'Central-Nervous System'. Drugs like cannabinoids create hallucinations and they also lower the functioning of nervous system. Drug abusers take drugs for enjoyment as well as pleasure. Youth today is very attracted towards drugs as they are very busy in their own works, they have no social as well as good relationships among their society, friends as well as family. Hence, they become addicted to drugs.

Today's youth get hooked to drugs under peer pressure. It is very essential to determine one's company as a lone person is far better than a bad

company. We have to take our own decision. Drug abuse totally destroys your life, career, future and family. It is the responsibility of young generation to choose your company wisely.

This illicit drug menace can be stopped as well as controlled by the combined efforts of youth, their parents, as well as by the governments. In our societies abusers (drug abusers) are seen with hatred. They are depicted as criminals but once a person (abuser) is ready to quit the habit of drug - intake, he deserves help as well as cooperation. Through love, care and cooperation, a drug abuser can be changed into a good human being. Here, the role of parents is very essential if they come to know that their child is engaged in drugs, they should help him / her to leave this habit.

Youth should also be aware of bad effects of drugs. We should have a big dream in our lives. We should engage ourselves in positive habits such as, exercise, meditation, yoga etc. Youth should surround itself with positive people who inspire them to do great things in their lives. Parents should also spend a quality time with their children so that children could also share their problems with them without any hesitation. A strong bond between parents and children is very essential.

In conclusion, it can be said that 'the youth is the Golden age'. It should be focused on developing good habits as well as for attaining a big goal in life. 'Youth are the future of our country.' It is our own responsibility to say no to ones who want us to engage in drug abuse. If youth is aware, then only we can say that our country is developing. We are an example for our juniors. We should have to avoid drug - abuse as well as it is our responsibility to aware others so that we can strive towards a better - nation, a better - country.

Yuti Thakur
D. A. V. College, Dasuya

Sunshine in Winter

Travelling to my grandmother's home in the winter holidays was like a ritual for me. This time too when I knew that the holidays were going to start, I called my grandmother and told her that I was coming to her house in a week. She was delighted to hear this, "I'm waiting for you, sweetheart. I will make your favourite pinni and gajar ka halwa." We talked for a quarter of an hour afterwards and then I said to her, "Let's end the call now, Grandma. You know very well that our conversations are never-ending." She laughed and agreed with me.

I was desperately waiting for the week to end so that I could enjoy myself with my grandma. While the holidays were yet to start, I was recalling my previous winter holidays which I had spent at my grandma's. I recalled the sweet and delicious aroma of the delicacies she made — 'gajar ka halwa', 'pinni', 'tikki' and many more. I also remembered the days spent under the warm sun of the winter where I laid my head on my grandma's lap and enjoyed a nap while she caressed my head. I loved the sunshine in the winter as it meant that I could enjoy myself outside and not confined to the indoors.

The holidays arrived and I went to my grandma's home. When she saw me, she was overjoyed and hugged me while she said, "My precious star of my eyes, I was about to dry in your wait. Was the journey alright?" I replied to her, "It was good, I travelled by bus and enjoyed the sceneries of the river Satluj and the beloved farms of our Punjab. I realized that the hospitality of the Punjabis still persists in their heart when they helped me to find the right bus as I was confused. How have you been?"

She said, "Well! I have been the same you know, my knee pain still isn't going away." She was speaking in a worn-out voice and I realized that

she was now aged and no more the active woman who never cared about her pain.

Then we talked for hours about the things we missed about each other and she looked at me with loving eyes all the while. After that, I enjoyed my stay there and her friends and neighbours treated me like their chosen one.

I devoured all the delicacies she prepared for me on a daily basis and with every bite, I said to her with a gesture of chef's kiss, "There is magic in your hands, Grandma." She laughed and said, "It's all because my mother taught me to cook with love and when you cook with love, it is evident in the taste."

The time spent under the sunshine was the best as we took a nap in the backyard after laying a blanket on the ground.

When my holidays were about to end, I left and while I was leaving, she said, "Be careful, My love. Be happy and don't forget me."

I said to her, "I'm not going to forget my most pretty grandma."

The school started and I became busy.

After year, when the winter holidays were approaching, I called her to inform about my stay and she again spoke lovingly that she was waiting for me.

But after two days, a call came from her neighbours who informed us that my grandma was no more and I felt like lightning has struck me.

I cried and cried, almost violently, even on the way to bid her final goodbye and I recalled when she had bid me goodbye the last winter and I cried even more.

The day of her funeral was a very warm and sunny one. I felt like she was still alive as I felt the

slow wind that was blowing was her hand that caressed me under the winter's sunshine.

Whenever winter came and I sat in the sunshine, I remembered my grandma and would begin crying, missing her because people said that the pain goes away after some time but I realised

that it remains in the heart of the bearer always and never disappears.

Supinder Kaur
P. G. Govt. College for Girls,
Sector- 42, Chandigarh

Winter Sunshine

"Okay Mumma! see you soon." With these words, Naida cut the call. It had been three years since she last visited her. Starting out of the window of her plush apartment in central Vancouver, she battled a war inside her. The bright sunny winter day was a stark contrast to the darkness that loomed at her heart. "Is it even worth it?", she asked herself. Naida, an only child of a single mother, immigrated to Canada five years ago, since then, she had only visited her hometown, Lahore, once. Back home, such winter sunshine meant sitting on the rooftop with her mom for hours, laughing and talking away while waiting for their hair to dry. Nadia came here for greener pastures, but wow, she longed to go back... back to her home, to her mother. Her father passed away when she was seven and since then, there were only the two of them. Suddenly, she looked at the clock. It was 8:30 a.m., she sprang up from her bed and rushed to reach the bus stop in time. She worked as a manager in Walmart and the week was pretty busy as Diwali was approaching. The bus routinely stopped by the homeless shelter, where something caught her eye. A mother-daughter duo was sitting on the bench. Their clothes were in tatters and they had only bread to suffice themselves but still, the warmth of their love was what kept them happy even in such a situation.

The mother embraced her daughter and fed her all the bread while going hungry herself.

Touched, Nadia remembered how her mother used to feed her own share to her. After her father died, her mother took up two jobs to support Nadia's education. The whole day the incident didn't leave her mind. In the evening, she came back to her apartment. It was empty; as always. The Chanel bags and branded clothes no longer made her happy. The skyscrapers and bustling malls felt now like a concrete jingle. She missed her mother's angelic smile when she used to come home in the good old days. She no longer wanted to eat croissants, she earned her mother's hot pulao. Fed up with the emptiness of her life, she decided to go back. The next morning, she called her mother. "Mom! I am coming back. I don't want to live here anymore. I want to live with you."

"But Beta, what will you do?" her mother asked, hopeless of the employment opportunities back home.

"We will start a business mumma, I have some savings. Even if it doesn't work out, I'll rather be struggling and close to you than be rich and hundreds of miles away," she exclaimed.

"Oh my dear child!"

And they both cried, overwhelmed by emotions piled up over the years that day, she went to her job and resigned. "You chose the right thing", said Gurkirat, her supervisor. "Most people realize when it's actually too late", he said sadly,

remembering his 80-year-old father back home. Nadia left, her eyes shining. The winter sunshine shone on her face, tears of relief glistening in the light.

A week later, she returned, this time with a one-way ticket. The embrace at the airport with her mother felt heavenly. A week later, the mother-daughter duo sat on the rooftop again basking in the bright winter sunshine. Nadia realised nothing in this world is worth thousands of miles of distance from your loved ones. That year, she let go of her Canadian PR and resolved to start a bakery. The winter sunshine

illuminated her heart and her life. She no longer desired for designer bags and a fat salary, the time spent laughing and being close to her mother was worth much more to her. Her heart no longer ached for love in the cold winter sunshine as it is used to in Canada. As now, she was close to the sun of her life, her mom. Sitting in the sun, she sometimes felt sad for thousands of immigrants around the world, who lived away, far from the love of their families.

Shivranjini Aggarwal
P. G. Govt. College for Girls, Sector- 42,
Chandigarh

•————•((()))•————•

Hatred Cannot Cut Hatred But Love Can

"Students, today we will study history," said Mamta mam, who was the students' favourite teacher. Hearing what she just said, all students sighed in harmony and got their minds prepared for all the boredom that would follow. "I know you students are quite disappointed by hearing the word history, but I promise we will not just learn about the facts about what happened, but we would try to infer the meaning behind why it happened and what can we learn from it," said Mamta mam, with a joyous and infectious smile which no student was able to resist and all the students got prepared to learn something new today.

"So, till now a lot of clashes, wars and disputes have taken place in history, they all resulted extreme destruction and loss of life and property. We all know that the outcome of wars has such a negative impact on the society so why do they happen in the first place?" asked Mamta mam while interrogating the class. Some students answered it by saying that they want to capture the land, some said that it is because of scarcity of resources throughout the world.

But Raman went into deep slumber of thoughts

and raised his hand to answer the question. Mamta mam after seeing his hand raised was seemingly happy and excited to hear his answer since Raman was a quite kid, nonchalant usually but gifted with a brilliant mind like none of his age.

Raman replied to Mamta mam that war and human ego go hand in hand. Without one, the other doesn't exist. God equally distributed the resources amongst us all, but the very few in power always misuse it in order to always remain in power. But if people show humanity towards each other, none of this would ever happen.

How impressed Mamta mam was after listening to his answer could not be described in words. She was shocked to hear these mature words come out of an eleven-year-old kid.

Mam further taught the students about the world wars and the potential of the third one which can be suspected to be on the horizon.

At the end of the lecture, the teacher told the students, "Darkness cannot cut darkness but light can and in the same way, hatred can not cut

out hatred but love can."

Packing his bags, Raman went straight home from his school. But the home which brought a sense of relief and calmness to the most was not so to Raman. He lived in a locality where only the poor resided and the rich and well offs were not known to it. He was surrounded by loathsome humans and their bad mouths which was next to impossible to tolerate. The kind of a childhood which Raman had would turn any human being into a hardcore criminal. The slum area that surrounded him was a proof of that. But even at such a young age, Raman had his morals in place and knew what was wrong and against humanity.

What all he has been through was unknown to his follow mates. Since he was such an intelligent soul perhaps that is why everyone in the school used to hate him and bully him. But his heart understood what his teacher had once taught that day, that is exactly what happened to him. After school, he as usual packed his bags and was on his legs to go straight home; when suddenly he was pushed forcefully on the ground. Monti, the school bully, along with his gang came up to Raman and started harassing him.

"You're going to top each year, aren't you?" he said to Raman while hitting him in the ribs.

"n no" said Raman while trying to protect himself.

"Ha Ha Ha Ha! You liar," said Monti and again kicked him in the ribs.

"S-Sorry, that that would never happen again. I - I promise," said teary faced Raman who just wanted to go home.

After bullying him for some time, they ran away leaving Raman lying there who was crying silent tears. Just when he was about to get up, from the corner of his eyes he saw Raj, Monti's best friend standing there and watching him.

Raman got more scared upon seeing him but when he saw Raj's hands coming out from his pockets, and extending them to help Raman get to his feet, Raman took a sigh of relief.

Raman gave a small smile to Raj and took his hand to get back up. Puzzled by his gesture, Raman fearfully asked Raj his reason for helping him. That is when Raj replied and said, "Monti and I were once the outcasts, who were often not accepted in groups and were loathed by the people. Where people laughed and gossiped together, we both suffered, when one day we found Pinki and Ricky too were treated the same way. So, we four came together to support each other and not let people treat us poorly. But what was supposed to be for a good cause, soon turned to be for a one where Monti, Pinki and Ricky started bullying other weak students just to showcase their power."

"But why did you not leave them if it bothers you?" asked Raman.

Raj remained silent but then gained the courage and replied, "May be ... may be it is because I fear that I too shall be treated that way, I once again shall be an outcast once again." It got Raman into thinking why did he even help him but he was too scared to ask. Watching Raman's expressions, Raj understood what Raman is wanting to ask. He smiled and said, "I know you're thinking why did I help you just now when my own friends kicked you so badly." Raman nodded. "I don't know why I helped you today, maybe it is because I somewhere saw myself in you or maybe because I sympathized since I'm aware about your struggles."

After that day, something inside of Raj shifted and he started spending less time with Monti and his gang and started studying with Raman. Seeing that, Monti declared Raj to be a coward but Raj didn't mind it and continued to be with Raman. Now both Raman and Raj got good grades.

One day when Raman and Raj were returning back to their houses, they saw Monti and his friends circling around a kid who along with his friends used to make fun of Monti when he was an outcast. Raj immediately intervened and said to Monti that this chain of violence by one upon another would never end nor will it ever break. It is up to us to change and not treat the world the way it has treated us. If today you would stop, only then tomorrow they would stop. Violence only leads to further violence and by understanding each other's difficulties and

showing sympathy is what the world needs. After that day, Monti also left his old ways of violence and bullying and started treating each and every one with kindness and sympathy.

Thus, be the change you wish to see in the world. It today one will stop the violence then only it is possible that others would leave it too since nothing good ever comes out of it.

Dakshita Jain
G. H. G. Institute of Law,
Sidhwan Khurd, Ludhiana

Two Roads That Never Meet

It was a drastic day in the life of Aisha and Sandeep who used to be a happy couple, their life was so colourful. Today, they are in the court to file for a divorce. How did it happen, how did they mess it up? Why their wonderful life got shattered?

To recall this, we have to go back into their past.

Like every beautiful morning Sandeep and Aisha were having breakfast. Sandeep was getting late for the office, suddenly Aisha said, in a doubtful voice, "Hubby I am fed up with the same routine, doing household works." Sandeep looked at her and said in a troubling voice, "What do you mean?" And when Aisha replied that she wants to work as well, Sandeep was silent, it was an awkward silence, and after a while he stood up and said, "No, you can't work! We belong to a respectable Indian family." Furious, he went outside and slammed the door on Aisha's face.

Aisha was quite upset and disappointed as she never thought that his husband was so orthodox. She wanted to become an independent woman. So, she tried again to talk to her husband but it was of no use. Everyday things were becoming worse, their married life was becoming pain.

Then one day, when Sandeep woke up, early in the morning, he saw a notification of an unknown person on his wife's phone. He got suspicious and wanted to know what was her wife up to behind his back. He started spying his wife, and came home early than the usual days. After reaching his apartment, he found a car. He ran to his house and slammed the door. His doubt was absolutely correct. His wife was having an affair. He caught her red-handed. Sandeep's married life shattered, he was about to be collapse. Aisha had a bittersweet expression on her face.

After a while, Sandeep questioned her wife in sad tone, "Why? Just tell me, why you did this to me? Have I been a bad husband?"

At this point, even Aisha began to cry. While sobbing she said, "Only money can't make a relationship work, you always provide me with materialistic things I ask for but what about those things which make a relationship happy and satisfying?" Sandeep, in a doubtful and trembling voice said, "What are you talking about?"

She said, "Time, Love, Communication, Respect. All these things were missing, I tried so hard to

talk with you, I always wanted to be independent but the conservative thinking and callous attitude of yours encouraged me to do this!"

Now all Sandeep could do was cry and cry in a guilt. He couldn't see they were drifting apart.

These were the memories clouding his mind while standing in the court. His small mistake became a curse. Just then the advocate calls both Aisha and Sandeep and they see each other for the last time. Both eyes were teary but now there

was no going back. They both signed and moved on in their lives.

Finally, Sandeep learned a life lesson. He was a good husband but not an understanding one.

Hence, we must remember communication is vital not only to build a relationship but also to nurture it and let it grow.

Namit
D. A. V. College, Malout

Mirage

Sanya had the voice of a nightingale. That's what she had always been told and what she had grown up hearing from everyone around her. As a child prodigy who had been singing since the age of six, going to an audition for several national singing competitions and even winning the prestigious India's young Idol award, she had always considered herself gifted, a belief which was continuously strengthened by the appreciation and admiration by her parents, her schoolmates, her teachers, and even casual acquaintances, all of whom seemed to fall in love with her melodious, mellifluous voice the moment she sang. Sanya was especially proud of her immense vocal range and the ability to induce deeply emotional reactions amongst the listeners, which she felt were the most important criterion for being considered as a good singer. And, she had always wanted to be a good singer.

She remembered that even as a child, the anxiety of not being considered good enough for the shows she had auditioned for had eaten her from inside out. She had always been as eager to prove herself, to be better than everyone else, and perhaps, such a competitive streak in a mere child wasn't a desirable characteristic, but she had reveled in all the praise it earned her and

never stopped striving for improvement. But now, she wasn't happy with improvement alone. She wanted to chase perfection, the sublime quality of being superior to everyone else, to be so precise in her enunciation that no one could rival her. And for that, she had her eyes set on Bollywood - the Indian film industry, where she would not only get the chance to explore the field of playback singing, but also dabble with the idea of potentially releasing her own album and touring across the country. She knew these were big dreams. Dreams that would involve a lot of risks, obstacles and even the danger of failure, something that Sanya couldn't ever imagine having to deal with. But she had made up her mind. She was either going to be the best or no one at all. What she didn't know at the time, however, was just how terribly rocky the path she had mapped out for herself was going to be. It wasn't exactly an easy feat to enter the Bollywood music industry, much less make one's even space inside of it.

Nevertheless, fate seemed to smile upon her as one fine afternoon, she received a call from one of her mentors at India's Young Idol, Srikant, who was an extremely well-known singer himself, but mostly confined his work to the South Indian film industry. Sanya was overjoyed

when she learnt that he needed a new voice to feature alongside him in a duet for a South Indian movie franchise, and although, it wasn't the big breakthrough that she had been expecting, she decided to say yes.

It was, indeed, a thrilling experience for her when the very next day, she was flying out to Chennai in a business class with all her luggage taken care of for her. It was her first taste of success, the exciting, but nerve-wracking feeling of what it was to be famous. But she wasn't famous yet. Oh no. She still had a long way to go before she could claim the shiny medal of success. With that thought in mind, she poured her heart and soul into learning the lyrics of the song. Tamil wasn't a language she had ever spoken before but, like everything else, she was determined to master it. And she did. To everyone's awe, the recording went extremely well, the studio echoed with applause as she finished singing. Sanya couldn't contain her excitement, and perhaps, even the slight feeling of pride that rose through her as she looked at all the faces around her - some happy and others dismayed at her exceptional skills. As expected, the duet with Srikant proved to be the turning point for her career, doing extremely well on the music charts, entering into the playlists on all major streaming platforms, and getting viral on social media, with the internet being flooded with rave reviews, appreciative comments, and even dedicated posts talking highly about her vocals. It was as if Sanya Malhotra had become a household name overnight, with everyone from the youngsters to the elderly, falling in love with the innocent charm in her voice and rooting for her future endeavours.

And soon enough, Sanya received the greatly awaited call that she had been anticipating to receive for the past few months, that is, a call from Century Music - one of the most prominent music agencies in Mumbai, who wanted her to sing not just in one but three different movies, all

boasting a greatly influential cast. As Sanya began working on these projects, one after the other, her career really took off with her name appearing on every major, viral song, and music companies from all across the country trying to get her on board for their next release. Sanya began getting invited to flashy, extravagant celebrity parties and film success bashes so frequently that she no longer had as much time to practice and refine her vocals, her entire schedule getting crowded with song recordings and public appearances. She didn't think much of it, however. She had practised her singing every day for the past nineteen years. Surely, all that hard work would not go in vain just because she didn't rehearse and practice for a couple of days? Neglecting her vocal refinement, Sanya continued recording new songs, until the day finally came where she was invited to the biggest celebrity awards event of the year. She had been nominated in the category of Best New Female Singer and really hoped to win. No, she had to win, she thought to herself. There was no one better than her. If there was, why would the organizers have asked her to perform as well? She knew for a fact that none of the other nominees in her category had even been invited to perform because her voice was the one that people wanted to hear. Feeling extremely sure of herself, she prepared to go onstage, checking her outfit and rechecking her mic, to ensure everything was in a proper working order. This night was hers to shine, and this opportunity with both hands and proper herself at heights she'd never seen. Walking onto the grand stage, she looked at the background singers and the orchestra and began singing the first song she had ever sung on the stage of India's Young Idol. The plan was for Srikant to make an appearance on the stage for their duet once she was done with the first song.

Everything seemed to be going well, with the audience looking utterly captivated, until Sanya felt a familiar itch in the back of her throat. She

had been feeling it for a few months now, her voice often coming out too throaty and scratchy unlike before. But she had dismissed it thinking nothing could ever undo the natural grasp she had over music. It simply wasn't possible. But as her throat grew more and more irritated as she sang now, she was discovering it was. Singing a song that she had sung innumerable times during the course of her life no more seemed as easy as she had thought, and with no recent rehearsal of it, finally, her voice cracked, breaking off pitifully in the middle of a sharp, high note she had always executed so well before. Sanya was mortified. But more than that, heartbroken as a deafening silence fell over the audience. With a rapidly sinking heart, she realized that the event was being telecast live and here she was, standing on the stage, her dreams of attaining perfection shattering before her very own eyes, as people in the audience slowly seemed to shushed snickering sounds finally seemed to break out amongst the crowd and Sanya's heart completely tattered, her

confidence blown to smithereens.

She knew what the social media headlines were going to be the next day. 'The Not-So Melodious Voice of the Nation & Nightingale' or 'The Young Indian Idoli Voice Breaks Off Too Young' and she couldn't bear the thought, or the humiliation. But there was nothing she could do, she realised as she stood frozen in front of the same people who once hadn't ceased singing her praises. Their faces were none contorted into expressions of pity, mirth, and even glee, at her unfortunate fall from grace. They were laughing at her, the same voices that had once praised her incessantly, rising against her in a piercing cacophony. She couldn't believe where her reckless ambition and careless attitude had gotten her. She didn't really have the voice of a nightingale. And, she wasn't perfect. Her mirage had finally been broken.

Dhutiti Bansal

**Khalsa College for Women, Civil Lines,
Ludhiana**

Path of Life

It was a bright sunny morning. Anamika, a 24-year-old young journalist was standing near the window. She was a tall beautiful girl with fair skin. She was wearing a yellow summer dress. She was looking at the people outside the window enjoying the warmth as the spring season had just started.

Everything seemed so beautiful from the outside, but on the inside Anamika was full of grief and sadness. She got the news that her friend Yash, who had gone to Canada in search of employment, had committed suicide. A few days ago she had received a message from Yash which said, "Tell my story to people when I'm no more ..."

Anamika tried reaching Yash after the message, but she couldn't. Yesterday she received a message from Yash's mother that he was no more. Today Anamika with a heavy heart had decided to fulfil Yash's last wish. She was ready to write an article to tell the story of Yash to the whole world. The title of the article was: "All that Glitters is not Gold."

Yash was a young handsome boy of 24. He had migrated to Canada just after completing his 12th standard. He migrated on a Study Visa in the hope that he'd get a good job in Canada and would earn large amounts and also support his family.

But as we know sugary talks are not always true.

As he reached Canada he found out about the reality of the migrants in a few weeks. There was huge unemployment in Canada and six to seven students were living in the same room and half of the migrated students were in search of employment.

Seeing this Yash got highly disappointed and a sense of terror escaped his mind. How was he going to earn to pay back the loans? How was he going to become a rich man?

Yash's roommate Paras, also an Indian, consoled him and said that only he could make him rich in a few days. Yash got interested. The roommates asked Yash to not trust Paras as according to them he worked for the Underworld.

Paras even insisted Yash to move into his new apartment. At first Yash denied but after two weeks of still staying unemployed Yash didn't even have the money to eat. Yash, due to the pressure of his family and for the sake of his own stomach, joined hands with Paras. He had chosen the wrong path.

Was unemployment the reason for Yash's death? Or was it lack of Yash's own patience and greed for money?

Yash had no idea what he was getting into. It only started with selling of drugs and ended with

committing murders. Before committing such a heinous crime Yash wanted to quit, but he couldn't. The gang would threaten him that they would harm his family in India.

Yash became a rich man, but also a wanted underworld Don. He paid off all the loans but guilt still made his heart heavy.

He had everything he ever dreamed of but lack of jobs/ employment, his extreme super hyper personality which was after money and the pressure of his family turned him into a monster.

Yash told his story to Anamika a week ago. She tried to help him but all attempts went in vain. In the end due to all the guilt, self-realisation and comparing himself to the older version of Yash, he jumped off a cliff, setting himself free. Life's situations and his greed had made his mind dusky and he lost the capability to differentiate between right and wrong.

Anamika wishes even today that if Yash would have got a job, it would have helped him to resist the idea of joining hands with Paras.

He surely got employed but by people who ruined his life.

Anishika Nayyar
P. U. S. S. R. College, Hoshiarpur

Tension

Being a tutor was not that easy as I thought it would be. Lots of children share their family problems with me. I want you to take a look a 12-year-old girl. She came to me one day with tears in her eyes, and said I want to share something with you. She took her notebook and pen and wrote my mom and dad got divorced when she was just 7. She was crying continuously. Then she wrote that her custody

was given to her dad and she had never met her mother in all these years. She said please help me find her. I started since then, it was not easy since she was just a little. After 32 days, I found her mother's cousin through a girl who used to take maths tuition online. The student told me that her mentioned that her sister's child is studying in her school and she is searching for her, adding that the aunt said her

mother is searching for her. It was easy to believe, so I told her to ask her aunt to get the names of the woman and her family.

Next day, I got a message from unknown number, it was the names of few people written on it. I showed that to the girl, she read entire thing and stopped at the last name, and said mam, yes he is my maternal uncle's son. I was so happy. Next day, we called on that unknown number, the little girl was crying continuously and was talking to her aunt. She suddenly cut the call in anger. I was in shock. I asked her, what happened? She told me that her mother got remarried and was mom of a girl. I was not able to say a single word at that time. I texted her aunt to ask for her mother's number. I immediately called her and told her, that your first child is my student and she is not fine, always in stress, tension I don't know the reason, she is not telling me. But she wanted me to find you. Even without knowing anything, her mother also started crying. Then she told me, that she got divorced because of physical violence and sexual harassment. She got separated so that my kids should live a good life, as he also used to be harsh to her daughter. I thought he would improve himself after all this, mam please ask her the reason, she might be suffering from the same, even now. Next day, when she came to me I told her about my call with her mom, and the reason of her mom and dad's divorce. She said, please don't call him my dad. I immediately knew that something is still wrong. I asked her to talk to her mom, don't know what she said to her and gave me the phone. She told me, mam, I want to meet my mom in person. Her mam was in

Chandigarh, arrived next day to my place to meet her daughter. They spent three hours talking to each other before she came out of the room and told me, "Child please take care of her, there's a lot going inside her." Her mother left with heavy heart and tears in her eyes. After she left, the girl came to me and told I am a big girl now, I'll not allow that person to touch me. I can't leave because I've a baby brother, who was just 10-year-old. She said, "Mam please don't tell anyone anything about this, otherwise my brothers' life will be destroyed."

I was short of my words, I hugged her. I was shocked to see what was going inside her. But at such an age, she was going through so much. She would laugh in public, whenever she wanted to cry, she just used to visit my room, she started lying about what's going on with her, so that her brother should not know anything. At such little age she suffered just to save her brother's future.

I used to feel sad whenever I saw her because there were lots of students who were in stress just because of studies, but she even after getting physically abused, sexually harassed, lived a different life to show the world. Two years passed and then I got a call from her. She told me that she has got a separate room. She was so happy that day. But I know she always wanted her mother, which was not possible.

I still cry remembering her. There must be many like her, young girls who deserve a happy life, a tension free life.

Lakhveer Kaur
Dashmesh Girls College of Education,
Badal, Sri Muktsar Sahib

Best Handwriting Award - Punjabi

ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਖਾਸ ਨਜ਼ਰ ਰਹੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ-ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਡਰਾਇੰਗ, ਲੇਖ, ਖੇਡਾਂ ਆਦਿ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਵਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

Best Handwriting Award - Hindi

पेड़ हमारे सबसे अच्छे दोस्त हैं। वे पानी और मिट्टी को भी साफ करते हैं और अंततः पृथ्वी को एक बेहतर जगह बनाते हैं। यह भी एक तथ्य है कि जो लोग पेड़ों के पास रहते हैं वे उन लोगों की तुलना में अधिक स्वस्थ, फिट और खुश रहते हैं जो पेड़ों के पास नहीं रहते। पेड़ों का सहत्व हमारे जीवन और इस पृथ्वी को बचाने के लिए है। इसलिए आज हम इस ब्लॉग में पेड़ों के सहत्व के बारे में बात करेंगे ताकि हमारे जीवन में उनकी भूमिका पर जोर दिया जा सके।

जमना कौर
गुरु नानक कॉलेज, श्री मुक्तसर साहिब

Best Handwriting Award - English

The key to achieving any kind of success is discipline. We have dreams and wishes to fulfil, and we fight to fulfil them daily. Being disciplined is an integral part of every individual. You can learn about the importance of discipline in this Paragraph of discipline. As the saying goes, discipline is crucial for a successful life. When one maintains discipline, they pave the way for achievement. It leads to a happier and brighter future. Practising a daily schedule instills punctuality and diligence, thus forming a disciplined lifestyle. We are taught the importance of discipline from an early age. Despite its challenging nature, the benefits of living with discipline make it worth pursuing.

Ms. Kulwinder Kaur
Baba Balraj Panjab University Constitute College,
Balachaur

Result of 65th Panjab University Inter-Zonal Youth & Heritage Festival 2024-25

D. A. V. COLLEGE, HOSHIARPUR

Date: 11-11,-2024 (Day 1)	
Position	Item Name/College Name/Participant Name
GROUP SHABAD (TEAM)	
1st	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hiya Khosla, Sapna Purohit, Sonia, Jasleen Kaur, Taranjeet Kaur Lamba, Manmeet Kaur, Hargunpreet Kaur, Sushmeet Kaur Saluja (Student Accompnist)
2nd	Govt. College, Hoshiarpur: Ajay Ram, Gurcharn Singh, Aryan Thakur, Amrit Singh, Shivam Gandhi, Jaswinder Singh, Harmanjit Singh
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 42, Chandigarh: Sargam Sharma, Ramanpreet Kaur, Aarti, Dipti Negi, Jassirat Kaur, Rhythm Sharma
GROUP SHABAD (INDIVIDUAL)	
1st	Govt. College, Hoshiarpur: Ajay Ram
2nd	C. G. M. College, Mohlan: Sahil Walia
3rd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hargunpreet Kaur
GROUP BHAJAN (TEAM)	
1st	Devki Devi Jain College for Women, Ludhiana: Taranpreet Kaur, Yogita Sehjal, Dushali, Ekjot Kaur, Japneet Kaur, Harmeet Kaur
2nd	G. G. S. D. A. V. Centenary College, Jalalabad: Liza, Raghunandan Sharma, Bharti, Sanya, Anmol, Sukhwant Singh
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Pooja Negi, Roshni, Ishmeet Kaur, Kamakshi, Harmanpreet Kaur, Shivangini Sharma, Rashika
3rd	Govt. College of Education, Sec. 20, Chandigarh: Karandeep Singh, Rahul, Satnam Singh, Avinash Mumania, Sehajpreet Kaur, Shruti Sharma, Sugandhi
GROUP BHAJAN (INDIVIDUAL)	
1st	G. G. S. D. A. V. Centenary College, Jalalabad: Raghunandan Sharma
2nd	Govt. College of Education, Sec. 20, Chandigarh: Satnam Singh
3rd	Devki Devi Jain College for Women, Ludhiana: Taranpreet Kaur
CLASSICAL MUSIC VOCAL	
1st	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hargunpreet Kaur
2nd	Muktisar Institute of Higher Education, Sri Muktsar Sahib: Sukhdeep Kaur
3rd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Shilpi Roy
3rd	Govt. College, Hoshiarpur: Sandeep Kaur
CLASICAL DANCE	
1st	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Taranjot Singh
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Rupanshi
3rd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Pooja

	GROUP DANCE GENERAL (TEAM)
1st	Government College for Girls, Ludhiana: Sneha, Nikita Lehal, Namisha Bagharia, Hitaishi, Sukhdeep Kaur, Divya Taneja, Krishna, Ishika Dhamija
2nd	Dev Samaj College for Women, Ferozpur City: Mehak, Kuljeet Kaur, Suneha, Navjot Kaur, Khushboo, Manjeet Kaur, Gungun, Divya, Balwant Kaur, Payal, Tanveer (Student Accompnist)
3rd	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Sanjana Verma, Sanjana, Alka Pareek, Preeti Divakar Alisha, Chhavi Negi, Khushi Kumari, Dilpreet Kaur, Harneet Kaur, Khushi Goswami
	GROUP DANCE GENERAL (INDIVIDUAL)
1st	Government College for Girls, Ludhiana: Namisha
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Ishika Dhamija
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozpur City: Kuljeet Kaur
	LIGHT MUSIC VOCAL- GEET
1st	Muktisar Institute of Higher Education, Sri Muktsar Sahib: Sukhdeep Kaur
2nd	Khalsa College, Garhdiwala: Ishwarjot Kaur
3rd	S. D. P. College for Women, Ludhiana: Harpreet Kaur
	LIGHT MUSIC VOCAL- FOLK SONG
1st	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Sarabjeet Kaur
2nd	C. G. M. College, Mohlan: Sahil Walia
3rd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Dilbahr
	GROUP SINGING INDIAN (TEAM)
1st	D. A. V. P. G College, Sec. 10, Chandigarh: Swar Sharma, Esha, Aditya Bhagra, Vanshika, Jasagam Kaur, Pragti
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Rimjhim Kansal, Tashmeen Kaur, Simran Kaur, Ankit Kumar, Gautam Modi, Dev Vrat Singla
3rd	Govt. College, Hoshiarpur: Sandeep Kaur, Jasleen Kaur, Tammana Devi, Jashmeen Kaur, Simranpreet Kaur, Saloni
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Rabia, Ritu, Ribka, Shruti, Tanveer Kaur, Valika
	GROUP SINGING INDIAN (INDIVIDUAL)
1st	D. A. V. P. G College, Sec. 10, Chandigarh: Swar Sharma
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Gautam Modi
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Tanveer
	LIGHT MUSIC VOCAL- GAZAL
1st	Govt. College, Hoshiarpur: Amrit Singh
2nd	G. G. S. D. A. V. Centenary College, Jalalabad: Raghunandan Sharma
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Tanveer
	GUDDIAN PTOLE MAKING
1st	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Deepti
2nd	Guru Nanak Khalsa College for Women, Gujarkhan Campus, Ludhiana: Khushboo
3rd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Bhajanpreet Kaur
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Mandeep Kaur

	CHHIKKU MAKING
1st	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Suhani Jaryal
2nd	Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib: Harpreet Kaur
3rd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Rupinder Kaur
3rd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Pawneet Kaur
	PRANDA MAKING
1st	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Pooja Devi
2nd	G. N. Khalsa College for Women, Gujarkhan Campus, Ludhiana: Damanpreet Kaur
3rd	A. S. College of Education, Kalalmajra, Khanna: Ramanjot Kaur
3rd	Govt. National College, Machhiwara: Dapinder Kaur
	NAALA MAKING
1st	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Dilsharn Kaur
2nd	A. S. College Khanna: Sarbjot Kaur
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Jaswinder Kaur
3rd	G. H. G. Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar, Ludhiana: Amanjot Kaur
	TOKRI MAKING
1st	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Deepika
2nd	D. M. College of Education, Moga: Prabhjot Singh
3rd	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Jasvir Singh
3rd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Lovepreet Kaur
	MITTI DE KHIDAUNE
1st	D. A. V. College, Hoshiarpur: Kashish Sharma
2nd	Arya College, Ludhiana: Sonali Mallick
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Anureet Kaur
3rd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Ashneet Kaur
	KHIDDO MAKING
1st	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Tanu
2nd	Shree Atam vallabh Jain College, Ludhiana: Aastik Madaan
3rd	Arya College, Ludhiana: Poonam
3rd	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Deepti
	PEERHI MAKING
1st	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Priyanka
2nd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Sandeep Kaur
3rd	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Ashmandeep Kaur
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Kajal
	RASSA VATTNA
1st	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Gurpreet Singh
2nd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Jaspreet Singh
3rd	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Jasvir Singh

3rd	Saini Bar College, Bulhowal, Hoshiarpur: Pardeep Saini
EENNU MAKING	
1st	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Nikita
2nd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Shallini
3rd	Bhag Singh Khalsa College, Abohar: Mandeep Kaur
3rd	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Khushmeet Kaur
HANDWRITING COMPETITION (HINDI)	
1st	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Jamna Kaur
2nd	D. M. College of Education, Moga: Simarjeet Kaur
3rd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Vanshaj Thakur
3rd	Khalsa College of Education, Sri Muktsar Sahib: Harkamal Singh
HANDWRITING COMPETITION (PUNJABI)	
1st	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Pawanpreet Kaur
2nd	Ramgharia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Manmeet Kaur
3rd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Ramanpreet Kaur
3rd	Guru Nanak College, Sri Mukatsar Sahib: Mehak Rani
HANDWRITING COMPETITION (ENGLISH)	
1st	Baba Balraj Panjab University Constitute College, Balachaur: Kulwinder Kaur
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Ayushi Pathania
3rd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Dimple
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Arshpreet Kaur
CREATIVE WRITING (POEM)	
1st	Khalsa College, Garhdiwala: Navjot Singh Raju
2nd	Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib: Manisha Kumari
3rd	Govt. College, Hoshiarpur: Kirandeep Kaur
3rd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Vartika Rawat
CREATIVE WRITING (ESSAY)	
1st	G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd: Aanchal Garg
2nd	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Mehak Choudhary
3rd	Dev Samaj College for Women Sec. 45, Chandigarh: Dhanvi Suri
3rd	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Sukhpreet Kaur
CREATIVE WRITING (STORY)	
1st	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Rajpreet Kaur
2nd	Dasmesh Girls College of Education, Badal Sri Muktsar Sahib: Lakhveer Kaur
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 42, Chandigarh: Supinder Kaur
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Aayushi

	(Date: 12-11,-2024 (Day 2))
	GIDHA (TEAM)
1st	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Ravinder Kaur, Ishrat Ali, Jasleen Kaur, Simrandeep Kaur, Manseerat Bali, Simone Bisht, Simranjeet Kaur, Kanishka Sodhi, Sukhpreet Kaur, Satwinder Kaur, Damanpreet Kaur
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Yashleen Kaur, Simranjeet Kaur, Harshdeep Kaur, Jasraj Kaur, Rupinder Ruby, Geetika, Nehmat Grewal, Gurnoor Kaur, Idhi Khanna, Ramneet Kaur, Jasmeen Kaur
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Parwinder Kaur, Kiranjeet Kaur, Gaganjot Mirock, Kalpana, Harmeet Kaur, Ashnoor Kaur, Navjot Kaur, Harleen Kaur, Sumanpreet Kaur, Avneet Kaur, Navdeep Kaur
3rd	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur: Amanjit Kaur, Diksha Kaushal, Payal, Hardeep Kaur, Muskan, Megha, Simar Kaur, Tania, Simranjeet Kaur, Nitika, Jasman Kaur
3rd	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Kulwinder Kaur, Prabhjot Kaur, Manjinder Kaur, Sukhmandeep, Ravinder Kaur, Komal, Amanpreet Kaur, Gursharan Kaur, Jobanpreet Kaur, Anureet Kaur, Simarjeet Kaur
	GIDHA (INDIVIDUAL)
1st	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Simrandeep Kaur
2nd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Gaganjot Mirock
3rd	Govt, National College, Machhiwara: Gurjeet Kaur
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Harshdeep Kaur
	BHANGRA (TEAM)
1st	G. G. N. Khalsa College, Ludhiana: Varun Dogra, Shivom Dua, Jasmeen Singh, Sahil Kumar, Satinderpal Singh, Mankirat Singh, Jashandeep Singh, Shahdeep Singh, Honey Sharma (Student Accompanist)
2nd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Jai Sharma, Sai Arpan, Sangram Singh, Gaurav, Chetan Sharma, Amarपाल Singh, Jaskarnpal Singh, Manjinder Singh, Gurpreet Singh (Student Accompanist)
2nd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Rupinder Pal Singh, Bikramjeet Singh, Rajvir Singh, Hardeep Singh, Jatinderpal Singh, Manav Sharma, Amrit Singh, Abhijeet, Narinderpal Singh (Student Accompanist)
3rd	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Pritam Singh, Ishpreet Singh, Simratpal Singh, Balkaran Singh, Maninder Kumar, Gurmeet Singh, Tarmanpreet Singh Mangat, Gurjeet Singh, Anmol Singh (Student Accompanist)
	BHANGRA (INDIVIDUAL)
1st	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Manav Sharma
2nd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Jai Sharma
3rd	G. G. N. Khalsa College, Ludhiana: Shivom Dua
3rd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Lucky Sahota
	INSTRUMENTAL MUSIC INDIAN (PERCUSSION)
1st	P. G. Govt. College, Sec. 46, Chandigarh: Anshwinder Singh
2nd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Harmanjeet Singh
2nd	G. H. G. Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar: Amanjot Singh
3rd	Arya College, Ludhiana: Harjeet Singh
3rd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Hargunpreet Kaur

	INSTRUMENTAL MUSIC INDIAN (NON-PERCUSSION)
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Aanchal
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Ishika, Noorpreet Kaur (Student Accompanist)
2nd	D. D. Jain Memorial College for Women, Ludhiana: Pushpinder Kaur
3rd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Dev Vrat Singla
3rd	D. A. V. College, Hoshiarpur: Vasu Sahdev
	ORCHESTRA INDIAN (TEAM)
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Sanjeevani Kansal, Kamakshi, Ishmeet Kaur, Manmeet Joshi, Shivani, Mehak Kapoor, Diya, Sneha
2nd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Harpreet Rani, Harjeet Rani, Sony, Sushmeet Kaur Saluja, Arzoo, Yashumati, Suman, Dilveen Kaur Makkar, Sapna Purohit
2nd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Swar Sharma, Mannat Sharma, Hitesh Sharma, Mahir Baweja, Adi Bhagra, Jasagam Kaur, Armaan Khan, Gaurika Gupta
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Harmandeep Kaur, Manpreet Kaur, Gurleen Kaur, Jaspreet Kaur, Janvi, Mehakpreet Kaur, Muskan Kaur, Kajal Kumari
	ORCHESTRA INDIAN (INDIVIDUAL)
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Sanjeevani Kansal
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Ishmeet Kaur
2nd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Swar Sharma
3rd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Yashumati Suman
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Gurleen Kaur
	POEM RECITATION
1st	J. C. D. A. V. College, Dasuya: Harshita
2nd	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Manmehak Preet Kaur
3rd	G. H. G. Khalsa College of Education, Gurusar Sadhar: Kirandeep Kaur
	MUHAVREDAR VAARTALAP (TEAM)
1st	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Tejinderpal Singh, Sukhpreet Singh, Gursharnjot Singh
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Husanpreet Kaur, Dapinder Kaur, Jasleen Kaur
3rd	Baba Hari Singh Memorial College, Mahilpur, Hoshiarpur: Harmanpreet Singh, Manjinder Singh, Akshdeep Saini
	MUHAVREDAR VAARTALAP (INDIVIDUAL)
1st	Dasmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Satinder Kaur
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh, Chandigarh: Husanpreet Kaur
3rd	Baba Hari Singh Memorial College, Mahilpur, Hoshiarpur: Akshdeep Saini
	ON THE SPOT PAINTING
1st	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Achom Lamnganba
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Suhani Phulia
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Prerana Gupta
3rd	S. P. N. College, Mukerian: Ashish Mansah

	PHOTOGRAPHY
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 42, Chandigarh: Mansi Chouhan
2nd	D. M. College of Education, Moga: Prabhjot Singh
3rd	Govt. National College, Machhiwara: Maninder Singh
	COLLAGE MAKING
1st	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Prateek Dutt Sharma
2nd	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Arshdeep Kaur
3rd	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Sakshi
3rd	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Kirti Sharma
	CLAY MODELLING
1st	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Sahil
2nd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Anureet Kaur
3rd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Rajeshwar Kumar
3rd	Govt. College, Hoshiarpur: Sujata Bangar
	DEBATE
1st	Govt. College, Hoshiarpur: Prachi Sharma
2nd	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Kanishka Jasrotia
3rd	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Yashika Jethi
3rd	Guru Nanak Khalsa College for Women, Model Town, Ludhiana: Prabhmeet Kaur
	ELOCUTION
1st	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Karika Thakur
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Tanisha
3rd	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Aashima Kaushal
	CARTOONING
1st	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Nandan
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Surbhi Jain
3rd	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Bhanooja Jain
3rd	D. A. V. College, Abohar: Nishu Kumari
	STILL LIFE DRAWING
1st	Govt. Home Science College, Sec. 10, Chandigarh: Bishnu
2nd	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Mimansa
3rd	Guru Nanak Khalsa College for Women, Ludhiana: Ravneet Kaur
3rd	Govt. College for Girls, Ludhiana: Smyle
	POSTER MAKING
1st	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Ankit Gupta
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Mehak Saini
3rd	Govt. College for Girls, Ludhiana: Riya Maggo
3rd	D. A. V. College, Abohar: Yogesh Dwivedi

	INSTALLATION
1st	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Mohammad Atif, Tanishq Solanki, Ram Chander, Ashima Rattan
2nd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Suraj Kumar, Garima, Manjot Kaur, Aditi Bhardwaj
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Drishti, Basuki, Divu Jain, Ridhi Sharma
(Date: 13-11-2024 (Day 3))	
	MIME (TEAM)
1st	Government College for Girls, Ludhiana: Krishma Rani, Nisha Rani, Eshika, Khushi, Harpuneet Kaur, Anchal
2nd	R. S. D. College, Ferozepur: Kirandeep Kaur, Sayam, Aaryan Nagpal, Ridham Monga, Komal Arora, Harleen Kaur
3rd	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Amit Kumar, Vikas, Munish Kumar, Suman, Kirandeep Kaur, Rupinder Kaur
3rd	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Sania Puri, Harmandeep Kaur, Swati Soni, Harshita Kaur, Simran Kaur, Pooja Pandey
	MIME (INDIVIDUAL)
1st	Govt. College for Girls, Ludhiana: Anchal
2nd	R. S. D. College, Ferozepur: Komal Arora
3rd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Nandika Chand
3rd	Govt. College, Hoshiarpur: Priya
	ONE ACT PLAY (TEAM)
1st	Baba Kundan Singh College, Muhar: Harpreet Kaur, Harpreet Singh, Akashdeep Singh, Lovepreet Singh, Sukhjinder Singh, Amandeep Kaur, Bhawana, Bittu Kumar Gupta, Tarandeep Kaur
2nd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Mahin Vaidya, Arshiya Verma, Simran Chopra, Khushi Sehgal, Eishit Goel, Kanak Thakur, Divyanshu, Tanmay Goel, Garv
2nd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Anurag, Bhavyansh Thakur, Deepak Bisht, Devanshu Parsad, Jashanpreet Kaur, Parth, Sarathi Dash, Rhea Sharma, Sandeep Sharma, Yash Bihani
3rd	Guru Nanak Khalsa College for Women, Gujarkhan Campus, Ludhiana: Jasleen Kaur, Yachika Manchanda, Mehak, Shalini Kumari, Tamanna, Sukhpreet Kaur, Manmeet Kaur, Manpreet Kaur, Priyanshu
3rd	Guru Nanak National College, Doraha: Dazy, Diya, Ramandeep Singh, Jashanpreet Kaur, Harsh Kumar Sharma, Jashanpreet Kaur, Sarabjit Singh, Harjot Kaur, Jaspreet Singh
	ONE ACT PLAY (INDIVIDUAL)
1st	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Mahin Vaidya
2nd	Govt. College, Sec. 20, Chandigarh: Vaibhav Pratap Singh
2nd	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Vikas
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Kirti
3rd	Govt. College Hoshiarpur: Manpreet Kaur
	HISTRIONICS
1st	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Sukhdev Singh
2nd	Govt. College, Sec. 20, Chandigarh: Nancy Sharma
3rd	J. C. D. A. V. College, Dasuya: Rajwinder Kaur

3rd	L. R. D. A. V. College, Jagraon: Navdeep Singh
FOLK INSTRUMENTS (SOLO)	
1st	Baba Kundan Singh College Muhar: Gursewak Singh
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Chanchal
3rd	A. S. College, Khanna: Navkanwar Singh Mandair
3rd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Sushmeet Kaur Saluja
FOLK ORCHESTRA (TEAM)	
1st	Baba Kundan Singh College, Muhar: Gurpreet Singh, Gursewak Singh, Armandeep Singh, Dilbahr, Manjinder Singh, Hardeep Singh, Sangeet Kamal, Jobanpreet Singh, Jashanpreet Singh, Rajanpreet Singh, Santosh Singh, Jagraj Singh
2nd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Harpreet Rani, Harjeet Rani, Orvinder Kaur, Sony, Sushmeet Kaur Saluja, Arzoo, Yashumati Suman, Harsimarn Kaur, Kiran Verma, Shehnaz, Sonia
3rd	Maharaja Ranjit Singh College, Malout: Paras, Anmol Rattan, Jagpreet Singh, Dilpreet Singh, Komaldeep Singh, Prabhjot Singh, Jatin Kumar, Bhupinder Singh, Gurbaj Singh, Balkar Singh, Khushi
FOLK ORCHESTRA (INDIVIDUAL)	
1st	C. G. M. College, Mohlan: Gurbakhash Singh
2nd	B. A. M. Khalsa College, Garhshankar: Subhash Chander
3rd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Aman
3rd	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur: Sukhman Singh
KAVISHRI (TEAM)	
1st	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Rabia, Ritu, Tanveer
2nd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Manjinder Singh, Hardeep Singh, Jagraj Singh
2nd	Guru Nanak National College, Doraha: Yuvraj Singh, Abhijeet Singh, Amanpreet Singh
3rd	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Ravinderdeep Kaur, Kamaljeet Kaur, Rehsma
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Sweta, Megha Singh, Muskandeep Kaur
KAVISHRI (INDIVIDUAL)	
1st	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Ritu
2nd	B. A. M. Khalsa College, Garhshankar: Manpreet Singh
3rd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Kamalpreet Kaur
VAAR SINGING (TEAM)	
1st	Baba Kundan Singh College, Muhar: Hardeep Singh, Manjinder Singh, Dilbahr, Gursewak Singh (Student Accompanist)
2nd	G. M. College, Mohlan: Mehakpreet Kaur, Sahil Walia, Gurbaksh Singh (Student Accompanist)
2nd	A. S. College, Khanna: Gurkirat Singh, Pushpinder Kumar, Navkanwar Singh Mandair
3rd	L. L. R. Govt. College, Dhudike: Husanpreet Kaur, Loveleen Kaur
3rd	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Ravinderdeep Kaur, Kamaljeet Kaur, Reshma
VAAR SINGING (INDIVIDUAL)	
1st	Govt. College of Education, Sec. 20, Chandigarh: Satnam Singh
2nd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Deepak Kumar Bhutta
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Muskandeep Kaur

	KALI SINGING (TEAM)
1st	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Rabia, Ritu, Tanveer
2nd	Guru Nanak College, Sri Muktsar Sahib: Ravinderdeep Kaur, Kamaljeet Kaur, Reshma
2nd	Govt. College, Hoshiarpur: Surita Kumari, Simranpreet Kaur, Saloni
3rd	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Manpreet Singh, Balkar Singh, Balkar Singh
3rd	Dev Samaj College for Women, Sec. 45, Chandigarh: Sandeep Kaur, Jaskirat Kaur, Parneet Kaur
3rd	A. S. College, Khanna: Gurkirat Singh, Pushpinder Kumar, Navkanwar Singh Mandair
	KALI SINGING (INDIVIDUAL)
1st	D. A. V. P. G. College, Sec. 10, Chandigarh: Gurvinder Singh
2nd	Govt. College of Education, Sector-20, Chandigarh: Karandeep Singh
3rd	Khalsa College, Garhdiwala: Ishwarjot Kaur
	QUIZ
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Sushree Snigdha Patra, Ayushmaan Bhardwaj, Om Sood
2nd	S. P. N. College, Mukerian: Shantnu Raina, Anurag Sharma, Adarsh Sharma
3rd	Sri Aurobindo College of Commerce and Management, Ludhiana: Piyush Mittal, Devansh Dhingra, Pratham Jain
	HERITAGE QUIZ
1st	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Komal Rani, Gurwinder Singh, Krishan Singh
2nd	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Amandeep, Bikramjit Singh, Bhavdeep Singh
3rd	D. A. M Khalsa College, Garhshankar: Jashanpreet Kaur, Diljeet, Jaspinder Kaur
	Date: 14-11-2024 (Day 4)
	FOLK DANCE: SAMMI (TEAM)
1st	Dev Samaj College for Women Ferozepur City: Mehak, Balwant Kaur, Suneha, Jasman Kaur, Gurleen Kaur, Ramandeep Kaur, Sanjana, Supreet Kaur, Sneha, Ramandeep Kaur, Tania (Student Accompanist)
2nd	Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City: Imanat Kaur, Kaishpreet Kaur, Karamjeet Kaur, Rajandeep Kaur, Ishapreet Kamboj, Amandeep Kaur, Jasleen Kaur, Damanpreet Kaur, Bhumika, Pardeep Kaur
3rd	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Surleen Kaur Dhamija, Rajveer Kaur, Sneha Mishra, Priyanka, Mehakpreet Kaur, Ravneet Kaur, Harmandeep Kaur, Gurleen Kaur, Bhawandeep Kaur, Chandanjot Kaur, Kuljeet Kaur (Student Accompanist)
	FOLK DANCE: SAMMI (INDIVIDUAL)
1st	Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City: Damanpreet Kaur
2nd	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Surleen Kaur Dhamija
3rd	Dev Samaj College for Women, Ferozepur City: Supreet Kaur
	FOLK DANCE: LUDDI- GIRLS (TEAM)
1st	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Vandana, Harpreet Kaur, Aishpreet Kaur, Payal, Drishti Azad, Diya Panwar, Seerat, Manpreet Kaur, Kashish Sharma, Divya
2nd	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Husanpreet Bawa, Harjot Kaur, Sonam Aggarwal, Niharika, Prabhjot Kaur, Harsimrat Kaur, Snehpreet Kaur Sandhu, Komalpreet Kaur, Manjot Kaur, Kumkum Rani
3rd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chgandigarh: Channmeet Kaur, Kirti, Suhani Sharma, Sumeeti Sharma, Simranjeet Kaur, Nidhi Popli, Lavisha Jassal, Bhagwan Kaur, Khushi Sharma,

	FOLK DANCE: LUDDI- GIRLS (INDIVIDUAL)
1st	Govt. College, Sri Muktsar Sahib: Husanpreet Bawa
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Drishti Azad
3rd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chgandigarh: Channmeet Kaur
3rd	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Husanpreet Kaur
	SKIT (TEAM)
1st	S. G. G. S. Khalsa College, Mahilpur: Manish Kumar, Gagandeep, Harmanpreet, Amritpal Singh, Ritika, Sheral
2nd	P. G. Girls College, Sec. 11, Chandigarh: Shubham Paswan, Karnveer Singh, Sanjivani Singh, Jasmeen, Sejal Suhal, Vinod
3rd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Bhavyansh Thakur, Deepak Bisht, Rhea Sharma, Sandeep Sharma, Sourav, Parth Sarathi Dash
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Harleen Kaur, Teesha Mehta, Vanshika Sharma, Simranjit Kaur, Akshdeep Kaur, Parneet Kaur
	SKIT (INDIVIDUAL)
1st	D. A. V. College, Hoshiarpur: Janvi Parbhat
2nd	G. H. G. Institute of Law, Sidhwan Khurd: Malika Bhardwaj
3rd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Sukhjinder Singh
	MIMICRY
1st	Khalsa College for Women, Civil Lines, Ludhiana: Rupali Sharma
2nd	National Degree College, Chowarian Wali: Ishu
3rd	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Lovesh
3rd	Baba Kundan Singh College, Muhar: Sukhjinder Singh
	BHAND
1st	Arya College, Ludhiana: Parul Chouhan, Chirag Verma
2nd	G. G. D. S. D. College, Sec. 32, Chandigarh: Amritpal Singh Anmol, Parvinder Singh Bhatia
3rd	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Heman Singh, Avjeet Singh
3rd	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Simranjit Kaur, Bhagya Shri
	BHAND (INDIVIDUAL)
1st	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Gurpreet Singh
2nd	D. M. College of Education, Moga: Parth Sharma
3rd	S. D. S. College for Women, Lozon: Jashanpreet Kaur
	LADIES TRADITIONAL & RITUALISTIC SONGS OF PUNJAB (TEAM)
1st	Dev Samaj College for Women, Sec. 45, Chandigarh: Kirti, Nitika, Simranjeet Kaur, Tamanna Mittal, Lovepreet Kaur, Harpreet Kaur
2nd	A. S. College, Khanna: Ankita Negi, Navdeep Kaur, Jasleen Kaur, Sonali, Ankita Verma
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Harsimran Kaur, Sweta, Megha Singh, Suman, Preeti Sharma, Harsimran Kaur
3rd	S. M. S. Karamjot College for Women, Miani: Simranpreet Kaur, Navneet Kaur, Radhika, Amanjeet Kaur, Gurjit Kaur

	LADIES TRADITIONAL & RITUALISTIC SONG OF PUNJAB (INDIVIDUAL)
1st	A. S. College, Khanna: Sonali
2nd	Ramgarhia Girls College, Miller Ganj, Ludhiana: Amritpal Kaur
3rd	Dev Samaj College for Women, Sec. 45, Chandigarh: Lovepreet Kaur
3rd	Dasmesh Girls College of Education, Badal, Sri Muktsar Sahib: Anmol Sharma
	FOLK DANCE: LUDDI- BOYS (TEAM)
1st	Panjab University Constituent College, Mohkam Khan Wala: Harmanpreet Singh, Jaskaran Singh, Mohit, Abhishek, Nishan Singh, Akash, Maninder Singh, Vishal Singh, Anmolpreet Singh, Manpreet Singh, Shameel Kumar (Student Accompnist)
2nd	Govt. College, Abohar: Avinder Singh, Nandeep, Rajveer, Vishavjeet Singh, Harvinder, Pardeep, Anmol Singh, Khushdil Bishnoi, Ranbir Singh (Student Accompnist), Yogesh (Student Accompnist)
	FOLK DANCE: LUDDI- BOYS (INDIVIDUAL)
3rd	Panjab University Constituent College, Mohkam Khan Wala: Harmanpreet Singh
	FOLK DANCE: JHUMAR (TEAM)
1st	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Mandeep Budhiraja, Lovepreet Singh, Harsh Saini, Sahajpreet Singh, Rohit Kumar, Ekjot Dhindsa, Pankaj Handa, Chetan Salaria, Omesh, Jashanpreet Singh, Harshdeep Singh Batth (Student Accompanist)
2nd	D. A. V. College Hoshiarpur: Manroop Singh, Vansh Kumra, Jishu Thakur, Manraj Saini, Arshdeep Bhatoa, Ranjodh Singh, Inderjit Singh, Ashutosh, Bhavjot, Akhil Sharma, Nikit Saini (Student Accompanist)
2nd	G. G. N. Khalsa College, Ludhiana: Varun Dogra, Shivam Dua, Satinderpal Singh, Mankirat Singh, Jashandeep Singh, Jaskaran Matharoo, Shahdeep Singh, Akash, Prabhkirat Singh, Taranpreet Singh, Honey Sharma (Student Accompanist)
3rd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Rupinder Pal Singh, Bikramjeet Singh, Rajvir Singh, Hardeep Singh, Jatindeep Singh, Manav Sharma, Amrit Singh, Jagmeet Singh, Abhijeet, Vinay Choudhary, Narinderpal Singh (Student Accompanist)
3rd	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Pritam Singh, Gurjot Singh Lotey, Rajvir Singh, Simratpal Singh, Balkaran Singh, Sukhpreet Singh, Gurmeet Singh, Ranveer Singh Hunjan, Gurjeet Singh, Harpreet Singh, Ankush Nahar (Student Accompanist)
	FOLK DANCE: JHUMAR (INDIVIDUAL)
1st	Panjab University Campus, Sec. 14, Chandigarh: Ekjot Dhindsa
2nd	P. G. Govt. College, Sec. 11, Chandigarh: Rupinder Palsingh
3rd	G. G. N. Khalsa College, Ludhiana: Varun Dogra
	RANGOLI
1st	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Ravneet Kaur
2nd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 42, Chandigarh: Diksha Mago
3rd	G. T. B. Khalsa College of Education, Dasuya: Riya
3rd	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd: Simran Sharma
	CROCHET WORK
1st	S. C. D. Govt. College, Ludhiana: Sviman Kumari
2nd	M. C. M. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Simarpreet Kaur
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Bipasha
3rd	S. P. N. College, Mukerian: Vishali Salaria

	PAKHI DESIGNING
1st	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Amandeep Kaur
2nd	Government College for Girls, Ludhiana: Rajpreet Kaur
3rd	P. G. Govt. College for Girls, Sec. 11, Chandigarh: Samreen
3rd	D. A. V. College, Hoshiarpur: Aarti
	MEHANDI DESIGNING
1st	Government College for Girls, Ludhiana: Neelam
2nd	Guru Gobind Singh Khalsa College for Women, Jhar Sahib: Puneet Kaur
3rd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Priyanka Rani
3rd	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Riya Mehra
	EMBROIDERY: BAGH
1st	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Vishakha Devi
2nd	M. C. D. A. V. College for Women, Sec. 36, Chandigarh: Gaganjot Kaur
3rd	Dashmesh Girls College, Badal, Sri Muktsar Sahib: Gurpreet Kaur
3rd	Government College for Girls, Ludhiana: Asha
	EMBROIDERY: PHULKARI
1st	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Mashuda
2nd	Govt. College of Art, Sec. 10, Chandigarh: Chandni
3rd	Guru Gobind Singh Khalsa College for Women, Jhar Sahib: Jashanpreet Kaur
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Amisha
	EMBROIDERY: DASUTI/CROSS STITCH
1st	Guru Nanak Girls College, Model Town, Ludhiana: Heena Khan
2nd	D. A. V. College, Hoshiarpur: Simranjeet Kaur
3rd	D. A. V. College of Education, Hoshiarpur: Tanu
3rd	Malwa Central College of Education for Women, Ludhiana: Muskan Kamboj
	KNITTING
1st	Dashmesh Girls College, Chak Alla Baksh, Mukerian: Shabnam
2nd	G. T. B. Khalsa College for Women, Dasuya: Mandeep Kaur
3rd	Sri Guru Gobind Singh College, Sec. 26, Chandigarh: Kajal Rani
3rd	A. S. College, Khanna: Anjali

65th PANJAB UNIVERSITY INTER-ZONAL YOUTH & HERITAGE FESTIVAL 2024-25

VICE CHANCELLOR TROPHY WINNERS

Over All Panjab University
Vice Chancellor's Trophy for
the session 2024-25 won by
**Govt. College for Girls,
Ludhiana**

Over All Panjab University
Vice Chancellor's Trophy
1st Runner up for the session 2024-25
won by **P. G. Govt. College for Girls,
Sec. 11, Chandigarh**

Over All Panjab University
Vice Chancellor's Trophy
2nd Runner up for the session 2024-25
won by **Dev Samaj College for Women,
Ferozepur City**

Over All Panjab University
Vice Chancellor's Trophy
2nd Runner up for the session 2024-25
won by **G. G. D. S. D. College,
Sec. 32, Chandigarh**

GLIMPSES OF YOUTH LEADERSHIP CAMP 2024-25

YOUTH LEADERSHIP CAMP ACTIVITIES 2024-25

GLIMPSES OF ANNUAL FUNCTION 2024-25

GLIMPSES OF ANNUAL FUNCTION 2024-25

GLIMPSES OF ANNUAL FUNCTION 2024-25

GLIMPSES OF ANNUAL FUNCTION 2024-25

Statement about ownership and other particulars about "Jawan Tarang"

Form IV (See Rule 8)

1.	Place of publication	Panjab University, Chandigarh
2.	Periodicity of its publication	Yearly
3.	Printers Name	Sh. Jatinder Moudgil
	Nationality	Indian
	Address	Manager, Panjab University, Chandigarh
4.	Publishers Name	Dr. Sukhjinder Rishi
	Nationality	Indian
	Address	Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh
5.	Editor	Dr. Sukhjinder Rishi
	Nationality	Indian
	Address	Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh

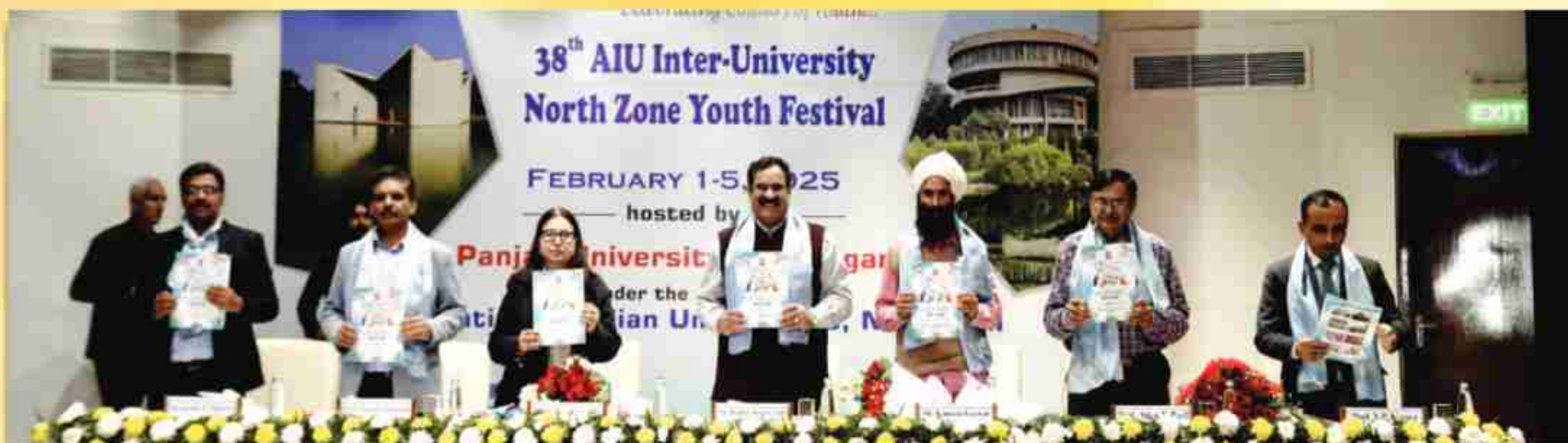
I, Director Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh hereby declare that particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Sd/-
Signature of the Publisher

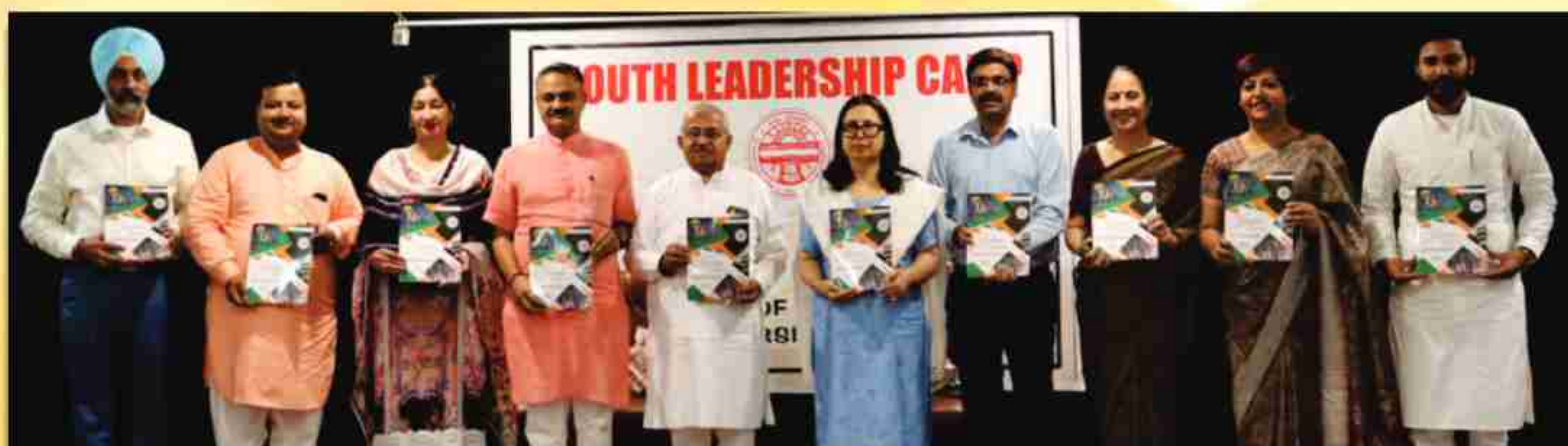
Printed and published by Director Youth Welfare on behalf of Department of Youth Welfare, Panjab University, Chandigarh and printed at M/S Amit Arts, Plot No. 205, Sector- 82, JLPL, Industrial Area, Mohali, Punjab and published at Chandigarh.

Editor- Dr. Sukhjinder Rishi

This magazine is for internal circulation within the Panjab University jurisdiction.

Releasing of 38th AIU Inter University North Zone Youth Festival's Brochure 2024-25

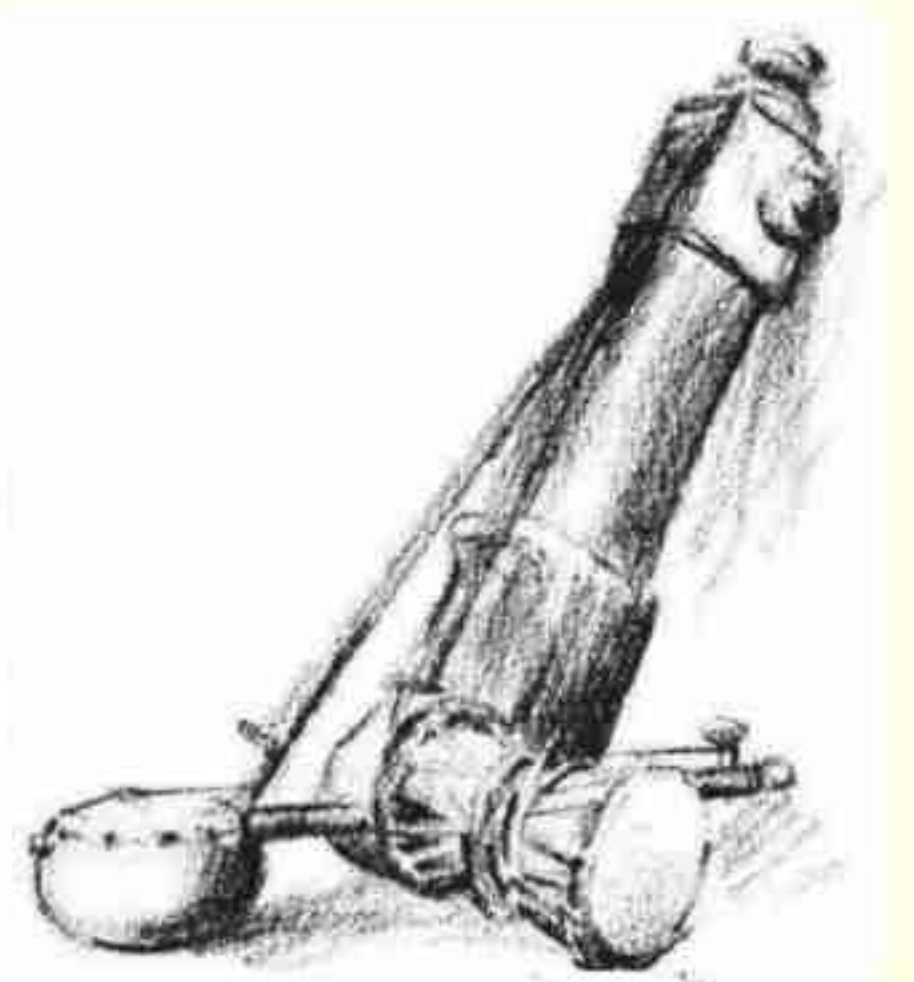
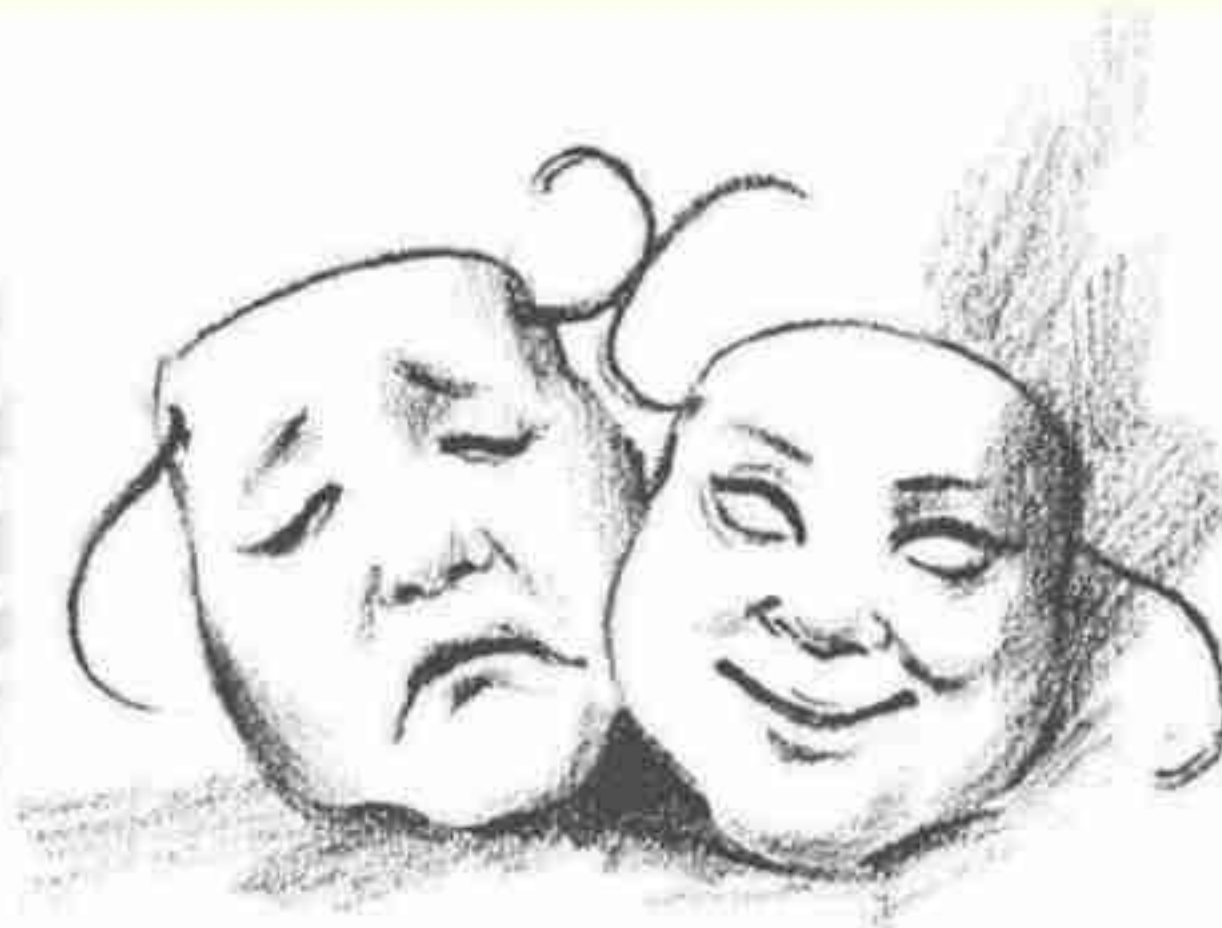
Releasing of Annual Magazine "Jawan Tarang" 2023-24

Releasing of Panjab University Youth & Heritage Festival's Logo 2024-25

3rd Runner Up Trophy in the 38th AIU National Youth Festival 2025

+91172-2784-448, 253-4152, 253-4153

youthwelfare@pu.ac.in, dywpu14@gmail.com